

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISININ TOPLUMSAL YANSIMALARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sema AĞAOĞLU

Niğde
Temmuz, 2018

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISININ TOPLUMSAL YANSIMALARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sema AĞAOĞLU

Danışman : Prof. Dr. Mustafa TALAS

Üye : Prof. Dr. Yücel CAN

Üye : Doç. Dr. İlkay ŞAHİN

Niğde

Temmuz, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Alevilik ve Sünnilik Olgusunun Türk Toplumuna Yansımaları” Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, faydalandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullanıldıkları yerlerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
17/07/2018

Sema AĞAOĞLU

ONAY SAYFASI

Mustafa TALAS danışmanlığında Sema AĞAOĞLU tarafından hazırlanan " Alevilik ve Sünnilik Algısının Toplumsal Yansımaları Üzerine Bir Araştırma " adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 17/07/2018

JÜRİ :

Danışman : Prof.Dr. Mustafa TALAS

Üye : Prof.Dr.Yücel CAN

Üye : Doç.Dr.İlkay ŞAHİN

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISININ TOPLUMSAL YANSIMALARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

AĞAOĞLU, Sema

Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa TALAS

Temmuz 2018, 100 sayfa

Türk toplumunda Alevilik ve Sünnilik olgusunun yansımaları çeşitli nedenlerden dolayı benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Alevi ve Sünnilerin benzer yaşam koşulları, ahlak koşulları iki toplumu bir araya getirirken toplum içerisindeki inanış biçimleri, sosyal ve ekonomik yönlerin farklı yorumlanması iki toplumu birbirinden ayırmıştır.

Genel olarak incelendiğinde Aleviler uzun yıllar boyunca kırsal alanlarda yaşamlarını sürdürdükleri için daha çok kapalı bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Aleviler daha çok kendi içlerinde yaşamışlar dış çevre ile ilişkileri en az düzeyde olmuştur. Dışarıya kapalı olan Aleviler kendilerine özgü olan kültürlerini geliştirmişlerdir. Fakat bu durum Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra tüm toplumlarda olduğu gibi hem Alevi hem de Sünni toplumlarında da sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelere neden olmuştur. Özellikle Alevi toplulukları daha çok kırsal alanlarda yaşamlarını sürdürürken kentlere göçleri başlamıştır. Aleviler de böylece şehirleşme sürecine girerek köy hayatından kent hayatına geçiş süreci başlamıştır. Alevi ve Sünni toplumlarının şehirleşme sürecinde ekonomik alanda yaşanan refah düzeyi eğitim düzeylerinin de iyileşmesine yol açmıştır. Artık bireyler toplum içerisinde kendilerini daha rahat bir şekilde ifade edebilir hale gelmişlerdir. Kentlerde yaşamaya başlayan Alevi ve Sünniler artık geçmiş kültür ve geleneklerinden uzaklaşarak kent yaşamının getirdiği yaşam koşullarına uyum sağlamaya başlamışlardır.

Her iki toplumda zamanla şehir merkezlerinde yaşanan farklı ortamlardaki bireylerin bakış açılarına daha olumlu bakmaya başlamışlardır. Hem Aleviler hem de

Sünniler yaşanan bu değişimle daha çok kapalı olan bir toplumdan açık bir toplum haline gelmeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Sünnilik, Türk Toplumı, Kimlik vb.

ABSTRACT
MASTER THESIS

**A STUDY ON SOCIAL REFLECTIONS ABOUT PERCEPTION OF
ALEVISM AND SUNNI**

AĞAOĞLU, Sema

Sociology Department

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa TALAS

July 2018, 100 pages

The reflections of Alevism and Sunnism in Turkish society show similarities and differences due to various reasons. While the similar living conditions and ethical conditions of Alevis and Sunnis bring together two communities; the different interpretations of the forms of belief in society, social and economic aspects distinguish the two societies from each other.

When examined in general, Alevis has a more closed lifestyle for many years as they continue their lives in rural areas. For this reason, the Alevis have lived more in themselves, and have been least concerned with the external environment. The Alevis, closed to the outside, have developed their own unique cultures. But this has caused social, cultural and economic developments in both the Alevis and Sunni societies, as in all societies since the foundation of the Republic. Particularly Alevis continued their lives in rural areas and immigrated to the cities. Thus, the process of transition from village life to city life has started in the Alevi people. The prosperity of the Alevis and Sunni communities in the economic context of the urbanization process has also led to an improvement in the level of education. Now, individuals have become able to express themselves more easily in society. Alevis and Sunnis that started to live in the cities started to move away from their past culture and traditions and to adapt to the living conditions brought about by urban life.

In both societies, they have begun to take a more positive look at the points of view of the individuals in different environments that lived in urban centers over time.

Both the Alevis and the Sunnis have begun to become an open society from a society that is more closed with this change.

Key words: Alevism, Sunnism, Turkish society, Identity

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
I. PROBLEM DURUMU.....	2
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
III. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
IV. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
V. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE ALEVİLİK, ALEVİLİKTE ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER VE ALEVİLİĞİN İFADE EDİLİŞ BİÇİMLERİ

1.1. TARİHİ SÜREÇTE ALEVİLİK.....	6
1.1.1. Alevilik	6
1.1.2. Alevilik Teriminin Dönemlere Göre Tanımları.....	10
1.1.3. Alevi Sözcüğünün Etimolojik Kökeni.....	15
1.1.4. İslam ve Alevilik	17
1.1.5. Aleviliğin Tarihsel Gelişimi	23
1.2. ALEVİLİĞİN ORTAYA ÇIKMASINDA ÖN PLANDA OLAN KİŞİLER ...	34
1.2.1. Hz. Ali	34
1.2.2. Hoca Ahmet Yesevi.....	35
1.2.3. Pir Sultan ABDAL.....	36
1.2.4. Hacı Bektaş Veli.....	37
1.3. ALEVİLİĞİN FARKLI İFADE EDİLİŞ BİÇİMLERİ.....	38
1.3.1. Dini Bir İfade Şekli Olarak Alevilik.....	38

1.3.2. Felsefi Bir İfade Şekli Olarak Alevilik.....	39
1.3.3. Siyasi Bir İfade Şekli Olarak Alevilik.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KIZILBAŞLIK.....	43
2.2. RAFİZİLİK.....	44
2.3. ALEVİLİK.....	45
2.4. BEKTAŞİLİK.....	47
2.5. SÜNNİLİK.....	49
2.6. DÜŞKÜNLÜK.....	49
2.7. MUSAHİPLİK.....	51
2.8. DEDE/ DEDELİK.....	53
2.9. DÖRT KAPI KIRK MAKAM.....	55
2.10. ON İKİ İMAM.....	56
2.11. CEM AYİNİ.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALEVİLİĞİN VE SÜNNİLİĞİN ORTAK PAYDALARI VE ALEVİLİK- SÜNNİLİK OLGUSUNUN TOPLUMA YANSIMALARI

3.1. ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ORTAK PAYDALARI.....	59
3.1.1. Allah.....	60
3.1.2. Peygamber.....	60
3.1.3. Kuran.....	62
3.2. TÜRK TOPLUMUNDA ALEVİLİK VE SÜNNİLİK OLGUSU.....	65
3.3. ALEVİLİK VE SÜNNİLİĞİN TARİHSEL KÖKENİ.....	68
3.4. ALEVİ VE SÜNNİ ANLAŞMAZLIĞINA TARİHİ YÖNDEN BAKIŞ.....	69
3.5. ALEVİ – SÜNNİ İLİŞKİLERİ.....	70

3.6. TÜRK TOPLUMUNDA YAPILANMA SÜRECİNDE ALEVİ SÜNNİ KİMLİĞİ.....	78
3.7. ANADOLU TOPLUMLARINDA ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISI.....	80
3.8. ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISININ TÜRK TOPLUMUNA YANSIMASI	83
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA.....	94
ÖZGEÇMİŞ.....	99

GİRİŞ

Toplumların İslamlaşmaya başlamasıyla birlikte geçmişten günümüze kadar Alevilik ve Sünnilik sürekli olarak değişim içerisinde. Alevilik ve Sünnilik olgusunu toplumlara göre incelediğimizde kültürel, tarihsel, dini, siyasi ve toplumsal açıdan çok farklı yönleri bulunmaktadır. Aleviler ve Sünniler toplumun bir çoğunu kapsadığı için Alevilik ve Sünnilik konusu ile ilgili yoğun bir çalışma yapılmalı çalışmanın temelini ise, bu konu hakkında yapılan çeşitli tartışmalar, araştırmalar ve incelemeler yer almaktadır. Alevilik ve Sünnilik ile ilgili yapılan çalışmalarda topluma yansıyan olguların incelenmesinde öncelikle tarihsel arka planların neler olduğu ve tarihi süreci şekillendiren toplumun yapısını iyi analiz etmek gerekmektedir.

Toplumların zamanla göçebe hayattan yerleşik hayata geçmesiyle birlikte, Sünnilik etrafında bir din anlayışının, konar-göçer toplumlar ile birlikte eski inançlarında toplanılarak Alevilik diye adlandırılacak olan bir din anlayışının temelini oluşturmuştur. Alevilik Cumhuriyet yıllarına kadar biraz daha dışa kapalı bir yapı olarak devamlılığını sürdürmüştür. Alevi toplumlarındaki kısmen de olsa dışa kapalılık Alevi olmayan diğer toplumlar içerisinde bilinmezliğe sebep olarak yoruma açık bir alan gibi değerlendirilmiştir. Bu süreçte yapılan çalışmalar genel olarak bilimsellikten uzak, genel olarak öznel değerlendirmelere yer veren çalışmalar olmuştur. Bu alanda yaptığım çalışma etrafında ele aldığım temel sorunlar:

- Alevi-Sünni bütünlüğündeki ortak paydalar nelerdir?
- Alevi-Sünni ayrılığındaki temel nedenler nelerdir?
- Alevi-Sünni olgusunun Türk toplumundaki yansımaları nelerdir?

Yapılan çalışmanın ilk bölümünde konu ile ilgili kavramsal çerçeveyi oluşturmak amaçlı Alevilik olgusu ile ilgili olan temel kavramlar ve Aleviliğin tarihsel gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında Aleviliğin ortaya çıkmasında rol oynayan önemli kişiler ve Aleviliğin farklı şekillerdeki tanımları ele alınarak topluma yansıma şekilleri incelenmiştir.

Diğer bölümlerde Alevilik ve Sünnilik olgularının ortak paydaları incelenerek Alevi-Sünni toplumundaki ayrılıkların ve ortak noktaların topluma nasıl yansımaları olduğu incelenmiştir.

Son bölümde ise toplumun temelini oluşturan her daim insan olduğundan kaynaklı Alevi-Sünni toplumlarındaki insan olgusu ele alınarak insanın toplumdaki yansımaları incelenmiştir. Her toplumun yaşam biçimlerini öğrenmek için tarihini ön plana koymamız gerektiği gibi Alevi-Sünni topluluklarında da tarihi köken incelenmiş ve toplum içerisindeki anlaşmazlıklar ve ilişkilerden yola çıkılarak Alevi ve Sünni olgusunun Türk toplumuna yansımaları üzerinde çalışılmıştır.

I. PROBLEM DURUMU

Çalışmanın konusu, Alevilik ve Sünnilik olgusunun Türk toplumundaki yansımaları üzerine Alevilik olgusunun ve Sünnilik olgusunun toplumlarda ne tür farklılıklar ve benzerlikler yarattığı bu benzerlik ve farklılıkların toplum üzerindeki etkileri çalışmamızda incelenmiştir.

Problemimiz, köy kırsalında yaşayan Alevi ve Sünni topluluklarının toplumun düzeyinden etkilendiği için kendilerini tam olarak ifade edemedikleri, bu toplumlarda bazı alanlarda Alevi-Sünni farklılıklarının bazı alanlarda ise Alevi-Sünni birlikteliklerinin yaşandığı incelenmektedir.

Her iki toplumda da ilk dönemlerden başlayarak toplum içerisinde farklı ön yargılar oluşmuştur. Sünni toplumundaki Aleviliğe ön yargı durumu şöyle ifade edilmiştir, Aleviler inanç bakımından Allah'ı tanır fakat Hz. Muhammed'i kabul etmez asıl peygamberlik hakkı Hz.Ali' nin iken Hz. Muhammed peygamberliği onun elinden aldığına inanılır. Sünni toplumlarda ön yargı ifadesi olarak görülen, Alevilerin kestiği bir yiyeceğin yenmemesi inancı da toplum içerisinde tutarsızlık olarak ifade edilmektedir. Alevi toplumlarındaki Sünnilere karşı oluşan ön yargı ise şöyle ifade edilir, Sünniler daha çok gerici olarak nitelendirilirler. Alevilerdeki olumsuz bakış açısı Sünnilerin genel olarak Müslümanlık olgusunu yanlış yorumladıkları üzerine yapılmıştır.

Yapılan çalışmada Alevi ve Sünniler üzerinde çeşitli olumlu olumsuz nitelendirmelerin yapıldığı gözlemlenmiş fakat Alevi ve Sünni toplulukları için bazı

alanlarda farklılıklar yaşanıyor olması toplumların ortak paydalarda buluşmasını engelleyememiştir.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Alevilik ve Sünnilik olgusu geçmişten günümüze kadar toplumun farklı dönüşüm süreçlerinden etkilenerек günümüze kadar devamlılığını sağlamıştır. Alevi ve Sünni toplumlarında köyden kente geçiş ve modernleşme sürecinde topluma uyum sağlamak için çeşitli farklılıklar gözlemlenmektedir. Alevilik genellikle insanı temel alarak insanın geçmişini ve geleceğini ön planda tutan kendisine özgü bir yapısı vardır. Sünnilik ise daha çok kişiyi birey olarak tek başına ele almaktadır. Sünnilikte şekil biraz daha ön plandadır. Alevilik ve Sünnilik olgusu bazı paydalarda ayrı düşerken bazı ortak paydalarda da birleşmektedir.

Alevilik ve Sünnilik olgusunun dönemsel olarak toplumlarda yaşattığı algılardan yola çıkılarak, Alevi-Sünni olgularındaki kavramsal çerçeve etrafında ortaklıklar ve farklılıkların neler olduğu ile ilgili çalışılmıştır.

Bu araştırma, Alevilik ve Sünnilik hakkında genel bilgiler vererek, her döneme nasıl yansıdığı, Alevi ve Sünni toplumlarındaki anlaşmazlıklara tarihi bir bakış açısıyla, toplumsal ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN AMACI

Başlangıçta Alevilik ve Sünnilik olgusunun temelleri ele alınarak toplum içerisindeki duruşları üzerine çalışılmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak, Alevilik olgusu ile ilgili olan genel bilgiler etrafında Aleviliğin kökenlerinden yola çıkarak Aleviliğin ortaya çıkmasında katkı sağlayan kişilerin çalışmaları incelenmiştir. Dönemler içerisinde Alevilik ile ilgili yapılan tanımlar farklı dönemlerde Alevilik olgusunun nasıl açıklandığını ele alarak zamanla toplumlarda yaşanan farklılıkları ön plana almıştır. Alevilik ve Sünnilik olgusunun farklı kavramsal bir çerçeve etrafında nasıl açıklanmaya çalışıldığı ele alınmıştır.

Alevilik ve Sünnilik olgusunu açıklarken bazen ortak paydalar etrafında gerekli açıklamalar yapılmaya çalışılsa da her iki toplum içerisinde de hem ortak hem de farklı bakış açıları farklı inanış biçimleri yer almaktadır.

Yapılan bu çalışmanın amacı da çeşitli dönemler de Alevilik ve Sünnilik olgusunun toplumlarca hem farklılıklar hem de benzerlikler gösteriyor olması incelenmeye çalışılmıştır. Farklı toplumlarda yaşayan Alevi-Sünni bireyler toplumun yaşam koşullarına, göç durumlarına, modernleşmeye uygun bir şekilde yaşayış tarzlarında inanış biçimlerinde kısmen de farklar gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada Alevi ve Sünni toplumlarının Türk toplumuna yansımaları çeşitli perspektiflerde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

IV. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmamız genel olarak Alevi Sünni toplumlarındaki yaşam biçimleri, kültürleri, dinleri ve sosyo-ekonomik farklılıkları ve benzerlikleri ele alınmıştır.

Bu araştırmada Alevi toplumları ve Sünni toplumları genel olarak incelenmiş iki toplum arasındaki dini inanışları-kültürel yapıları ve zamanla değişen sosyal yapıları araştırmalarda sınırlıdır.

V. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan araştırmada Alevilik ve Sünnilik olgusu öncelikle kavramsal çerçevede etrafında genel olarak çalışılmıştır. Aynı ayrı çalışılan Alevilik ve Sünnilik olguları ortak paydaları bulmak topluma olan etkilerini ele alabilmek için daha geniş kapsamlı metin incelemesi yapılmıştır.

Alevilik bir olgu olarak toplumdaki etkilerinin yanı sıra toplum içerisindeki değişimleri toplumlar arasındaki farklılıklar ya da toplumlardan etkilenme yönleri üzerinde çalışılmıştır. Aynı biçimden çeşitli metinlerden faydalanılarak Sünnilik olgusunun toplum içerisindeki yeri ele alınmıştır.

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak metin taraması yapılmıştır. Metinler genel olarak Alevi ve Sünni kaynaklardan seçilmiş, bunun yanında çeşitli dönemlerdeki Alevi-Sünni kaynaklarından faydalanılmıştır. Kaynak taramasında faydalanılacak Alevi-Sünni kaynakların objektif olmasına özen gösterilmiştir. Yapılan araştırmanın güvenilir olmasına özen gösterilmiştir.

Elde edilen materyal taraması ile çeşitli kaynaklar gerek yorumlanarak gerekse kısmı alıntılar yapılarak araştırmamızda kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE ALEVİLİK, ALEVİLİKTE ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER VE ALEVİLİĞİN İFADE EDİLİŞ BİÇİMLERİ

1.1. TARİHİ SÜREÇTE ALEVİLİK

Alevilik hem terim olarak hem de yaşam biçimi olarak çeşitli biçimlerde toplumlara yansımıştır. Alevilik denilince ilk olarak Hz. Ali aklımıza gelir. Bazılarına göre Alevi demek, Hz. Ali soyundan gelmeyi gerektirir. Fakat soydan gelme koşulu her toplumda, kültürde ve dönemde değişebilmektedir. Başka bir inanişe göre ise, Aleviliğin köklerinin eski Türk kültürünün sahip olduğu özelliklere dayandığıdır. Bu bölümde Aleviliğin tarihi sürecinden ve bu süreçte Alevilik olgusunda etken olan önemli kişilerden bahsedeceğiz. Alevilik olgusu toplumların yaşayış biçimlerine göre farklılık gösterdiği gibi farklı şekillerde de ifade edilmiştir. Bu ifade farklılıklarını da bu bölüm kapsamında ele alacağız.

1.1.1. Alevilik

Alevilik geçmişten günümüze kadar sözlü ve yazılı kaynaklar olarak gelmiştir. Yazılı kaynakların sınırlı olmasıyla birlikte sözlü kaynaklar nesilden nesil aktarılmış olması, uygulanıyor olması ve dedelerin günümüze kadar ulaşmasıyla inançsal bilgilere dayanır.

Alevilik, aslında geniş bir çerçeveye dayanmaktadır. Türklerin İslamiyet'i tanınmasıyla birlikte başlayarak belirli siyasi, kültürel ve coğrafi koşullardan etkilenerek bir İslami inanç ve kültürel olgu olarak Türklerin İslam'a bakış açısını, yorumlanışını ve yaşayışlarına izlerin toplandığı bir inceleme alanıdır. Alevilik, böylesi geniş bir alana sahip olduğu için bunun doğal sonucu olarak coğrafi ve kültürel alandaki etkileşimlerde derin ve zengin bir anlayışla karşımıza çıkar. Alevilerin sahip olduğu alanlar ya zorunlu olarak ya da kültürel inançsal bir dağılışıyla belirlenmiştir. Bu zorunlu alanlar genellikle siyasi ve askeri dayatmaların sonucunda olmuştur. Burada yaşanan baskılar nedeniyle Aleviler kendilerini tam olarak ifade edemedikleri için mesleklerine ve geldikleri boylara göre kendilerini açık bir şekilde ifade edememişlerdir. Bu nedenle de kendilerine; Kızılbaş, Tahtacı, Çepni, Sıraca, Abdal, Amuca, Bedreddin'i, Kalender, Bektaşî vb. gibi farklı isimler vermişlerdir.

Anadolu’ da ve Trakya’ da yaşayan Alevilerin geneline “Alevi”, “Bektaşî” veya “Kızılbaş” denilmekteydi.(Ruhi,2006:254) Birçok sosyolog, bilim adamı ve ilahiyatçılar Alevilik hakkında bir şeyler söylemişler, kendilerince tanımlar yapmışlar ve çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu durum beraberinde bu alanda araştırma yapan araştırmacıların da kafasını karıştırmış. Araştırmacılar Aleviliğin tanım sorununu yaşamışlardır. İnançsallığın temelinde aslında kendini tanımlama bir sorun değildir. Gerek inançsal yapılar ele alındığında gerekse fikri akımlar ifade edilirken genelde sembolleştirdikleri kendisini tanımlamayı amaçlar. Burada Aleviliğin tanım karmaşasının en önemli nedenlerinden biriside araştırmacının var olanı incelemek yerine sistemleştirdiği kendi anlayışına doğru yaklaşım sergileme ve kendi kabulüne yönelik tanım yapma en önemli nedenlerden birisidir. Objektif olmayan bu tanım sorunu Aleviliğin içsel bir sorunuymuş gibi görünse de Aleviliği Alevilik ile bütünleştirememekten kaynaklanan bir sorundur. Küreselleşmenin bir sonucu olarak değişik coğrafyalar da ki inançları etkileme, dinin siyasallaşmasının bir sonucu olarak dinin kültür ile değişim içinde olması en temel etkenlerden birisidir.

Dini alan kültüre bağlıysa sürekli değişim halindedir. Onun değişim halinde olması ancak tarihsel şartlarla şekillenmektedir. Bu nedenle dini alanı anlamlı kılabilmek için tarihsel analiz yapmamız gerekmektedir. Alan analizleri, inancın nasıl deneyimlendiğini temelde bizim kimliğimizi ele alarak yoluna devam eder. Bu noktada Alevilerin kimlikleri incelendiğinde hem birbiriyle uyuşmayan hem de çok yönlü cevaplar ortaya çıkmaktadır. Genelde bağımsız görüşlere göre; Alevilik İslami anlayışın devamı niteliğindedir (Eğri,2001:165).

Bu yönüyle Alevilik diğer İslami açılara göre ele alındığında “daha çağdaş” fakat “şeriat karşıtı” yapı itibariyle Müslüman olan bir tarikattır. Diğer bir deyişle Alevilik, İslamiyet ismi altında Hz. Ali’ye inanların sahip olduğu inançtır. Yalnızca Hz. Ali’ye inanmakla Alevi sayılmasak da, yapılması gerekenleri yerine getirdiğimizde ve Alevilik denildiğinde aklımıza Hz. Ali gelmektedir. Kimilerine göre Alevi demek, Hz. Ali soyundan gelmeyi gerektirmektedir (Ocak,2009:369). Fakat Hz. Ali’nin soyundan gelme şartı bölgelerin kültürlerine ve dönemlerine göre değişebilir.

Yaygın olan başka bir bakış açısına göre Aleviliğin kökeni, İslam inancına, Türk tasavvufuna ve eski Türk kültürüne dayanmaktadır. Buna göre, Alevilik aslında her toplumda, her dönemde ve her kültürde kendisine oluşturduğu yeni bir kimlikle

ortaya çıkmıştır. Genel olarak ise Alevilik, Sünniliğin karşısında bir alt kimlik olarak ortaya çıkmıştır. Alt kimlik olan Alevilik inancı, siyasi ve sosyal olarak kişilerin kapalı cemaat gibi olmalarını sağlamıştır.

Aleviliği diğer kaynaklarla ele alanlarda vardır. Alevilerin köklerini ele alan Birdoğan, 'İslamiyet' i kabul etmeyen Oğuzların, günümüzdeki Alevilerin atası olduğunu ele almaktadır. Bunun yanısıra Aleviliğin başlıca bir din olduğunu da ekler.

O Aleviliği şöyle açıklar, Anadolu' da yaşayan Türkler ve Kürtler daha öncesinde Orta Asya'da, İran ve Mezopotamya' da yaşadıkları için Şamanizm, Zerdüştlük, Budizm, Manihaizm ve Hıristiyanlıkla benzer yapılarla sahip olan ve İslamiyet'ten bağımsız yapıya sahip olan bir dindir.

Zelyut Aleviliği şöyle açıklar, Alevilik İslam ile uyduğu için tamamen İslam dışı bir inanç şekli değildir. Diğer inançlarla etkileşim halinde olarak kendi yapısını oluşturmuştur.

Türk doğan ise; Aleviliğin Hz. Ali merkezinde olduğunu ve bir Türkmen geleneği olduğunu söyler. Ona göre, Alevilik Türk kültürü için önemli bir zenginliktir.

Olsson'a göre, Aleviler Selçuklu Devletinden itibaren incelendiğinde bağımsız olan kültürün ortaya koyduğu inanç ve geleneklere karşı zıt düşmüştür. Bu düşüncelere bakıldığında Aleviliğin olumsuz yönde değerlendirilmesinin sebebi değişime açık olmasıdır. Alevilik farklı dini inanç ve geleneklerle uyum içinde olabilmek için karmaşık şekil almıştır. Bu nedenle Aleviliği tek bir yorumlama yapmak yerine farklı biçimlerdeki yorumları ele almalıyız.

En başta Alevilik nedir? Sorusunu ele alarak bu konuyla ilgili sorulara değişik cevaplar verilmesiyle Alevilik konusunda kavram karmaşası oluşmuştur. Yukarıda ele aldığımız tanımlardan da yola çıkarak bu kavram karmaşasını gidermenin en öncelikli yolu "Alevilik" sözcüğünü doğru bir şekilde tanımlayabilmektir. Bu nedenle Alevilik sözcüğünün zamana ve kişilere göre değişmesi ile farklı algıların oluşması böylece birbirinden farklı tanımların nedenlerinin bilinmesi önemlidir.

Bu nedenleri ele alacak olursak;

- Aleviliğin tarihsel zaman dilimi içerisinde gelişerek geniş bir coğrafi alana yayılmış olması. Bu coğrafi alanda etnik özellikler bakımından ve inanç sistemi bakımından tarafsız olmayan farklı gruplar içerisinde koruyucu bir kavram olarak kullanılması.
- Alevilerin, önemli bir şekilde yaşadıkları kuşak çatışmaları yaşamalarına sebep olan ve tüm toplumsal yaşamı, bireyler arası sosyal ilişkileri etkileyerek değiştiren” modern dönem içinde var olan çağdaş imkânların, yeni ihtiyaçların ve yeni düşünce akımlarının ortaya çıkması.
- Aleviliğin kendine özgü ve farklı yapısının olması, kendi değerlerinin oluşarak eklektik yapısının olması.
- Alevilikte kendini ve inancını gizleme geleneğinin devam ediyor olması ve bu geleneği yansıtan bir dilin kullanılması. Kendini ve inancını gizleme geleneğinin sözlü ifadeden yazılı ifadeye geçirilmesi ile değişik algılamalar ortaya çıkmıştır.
- Aleviliğin akademisyen ve yazarlar tarafından farklı ele alınması. Farklı alanlarda çalışmalar yapan akademisyen ve yazarların bakış açıları farklı olacağı için her yeni araştırma farklı bakış açısı ortaya koymuştur.
- Aleviliğin toplum içinde var olması, sosyolojik olarak da toplum içinde sosyal, siyasi, dini ve ekonomik yönleriyle ele alınıp bu yönlerle toplum da ele alınması.

Tüm bu nedenler incelendiğinde Alevilik kimliğinin açıklanamamasının temel nedeni olarak, Ocak görüşleri şöyle ifade eder; “Esas önemli olan bu açıklanamayışın temelinde yatan, Alevi teolojisinin Sünni teolojisi gibi işlenmemiş ve sistemleştirilmemesinden ileri geliyor. Eğer Alevilik teolojisi böyle bir imkâna kavuşmuş olsaydı, geleneksel yapısından kurtulup işlenebilir bir yapıya kavuşmuş olsaydı, Alevilik kimliğinin açıklanabilmesi daha kolay olurdu (Ocak, 1999:105). Alevilik ile ilgili yapılan tanımlar bir yandan Alevilik ile ilgili kafa karışıklığına, karmaşanın yaşanmasına sebep olurken diğer yandan da Alevilik ile ilgili doğru çözümler geliştirmesini engellemektedir. Çalışmamın bu aşamasında Aleviliğin doğru anlaşılabilmesine katkı sağlayabilmek ve Aleviliğin Türk toplumuna yansımalarına ele alabilmek için öncelikle Alevilik teriminin dönemlere göre tanımlamalarını

sonrasında da sözcüğünün etimolojisini ele alacağım. Çalışmamın baş kısımlarında Aleviliğin farklı tanımlarını ele almıştım fakat kelimenin etimolojik kökenine değinmemiştik. Kelimenin temelini oluşturan etimolojik yapıyı da farklı bakış açılarından ele alacağız.

1.1.2. Alevilik Teriminin Dönemlere Göre Tanımları

Alevilik, toplum içerisinde yaşanan göçler ve kentleşmeler sonucunda geleneksellikten çıkarak modernleşme sürecinde yeni boyutlar kazanmaya başlamıştır. Alevilik modernleşme döneminde nasıl bir değişim sürecinde olmuştur, bu değişim sürecinde Aleviliğe dair neler ortaya çıkmıştır bu konular üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Aleviliğin modernleşme süresindeki yaşamış olduğu değişimler ve farklı tanımlar ele alınacaktır.

Osmanlı yönetiminde, Alevilere karşı her daim olumsuz bir tavır olmamıştır. “Aleviliği görmezden gelen bir görüşe göre, Osmanlı dönemlerinde bu durum tipik olmalıdır ve bu çevre etrafında durum gözlenebilir. Bunun sonunda ise, Osmanlı idaresinde Alevilik bir inanış biçimi ya da bir millet olarak görülmemiştir.” (Ortaylı, 1999: 35)

Osmanlı yöneticilerinin Alevilere karşı bakış açıları daha çok bu konu hakkında sessiz kalma, yorum yapmama ve görmezden gelme eğilimleri fazladır. Alevilere karşı olan bu bakış açısı ile Aleviler soyutlanmaya başlamıştır. Aleviler bu toplum içerisinde toplumun bir parçası olarak sayılmadığında dışlanır. Bunun yanı sıra Alevi toplumlar bu alanda kendilerini toplumun içinde görmediklerinde toplumun parçası olarak nitelendirilemezler.

Osmanlı'nın hemen akabinde kurulan Cumhuriyet döneminde Alevi bireyler ve yönetim içerisinde bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Modernleşme sürecinde yaşanan göçler ve kentselleşme sürecinde Aleviler değişim süreci ile yüzleşmişlerdir. Böylece Aleviliğin geleneksel yapısında değişimler yani çatışmalar başlamıştır. Çünkü modernleşme sürecinde Alevilere yeni olanaklar tanınırken diğer taraftan Alevilerin geleneksel yapıları sekteye uğramaya başlamıştır. Kent kültürü Alevi bireylere daha öncesinde elde edemeyecekleri imkânlar sunmuştur. Kentleşmeye özgü olan kültürel değerlerle tanışmaya başlamışlardır.

Modernleşme sürecinde olan Aleviler bu süreçte yeni olanaklarla tanışırken diğer taraftan kendi geleneklerini yitirmeye başladılar. Çünkü Alevi topluluğunun genç bireyleri kendilerini geliştirmek daha iyi imkânlarda okuyabilmek ve çalışabilmek için kentlere göç ettiler. Bu göçler geleneksel Alevi tarihinin zedelenmesine neden oldu (Subaşı, 2005:121)

1960 sonrasında Alevili gençler Devrimci harekete katılarak, buradaki örgütlenmenin de etkisiyle Aleviliği benimsememeye ve reddetmeye başladılar. Aleviliği küçük görerek, alay ettiler. Girdikleri yeni ortamda farklı yani devrimci bir hava oluşmaya başladı. Bu noktada Alevi gençler var oldukları kabuğu reddeden devrimciliğin savunucusu olmaya başladılar. Alevi gençlerin bu yeni, devrimci hareketleri dedelerin gençleri köylerden kovarak birçok cem evinin de yıkılmasına neden oldu. Alevi gençlerin bu tutumları Aleviliğin geleneksel yapısını bozmaya yönelik olup Marksizm'e yönelmeye başlamışlardır. Aleviliğin içine girdiği bu çatışma ileri ki süreçlerde de devam etmiştir. Marksizm' e yönelmeye birlikte genç nesiller hem Aleviliğin ilkelerini, gereklerini uygulamayı reddetmişler hem de Aleviliğin geleneksel yapısını bozmuşlardır.

Dönem içerisinde Alevilik dışarıdan gelen tüm olumsuzluklara karşı kendini korumayı başarmıştır fakat bu defa kendi içerisinde yaşanan olumsuzluklarla nasıl kendini koruyacağını bilememektedir. Bu nedenle tarih boyunca tüm zorlukları aşmayı başaran Alevi kültürü bu dönemde etkisini ve hareketliliğini yitirmeye başladı. Çünkü bu dönemde yaşanan kentlere göç olayları köylerde ki toplumsal yapıyı bozarak inanç ve gelenekleri etkilemiştir. Alevilikte en önemli unsur yaşayarak ve sözlü olarak ifade şeklidir. Yaşanan göçler ile Dede- Talip ilişkileri bozulmaya başlamış. Dedeler geleneklerini, inanç sistemlerini aktaramadıkları gibi işlevlerini de zamanla yitirmeye başlamış. Dedelerin işlevlerini yitirmeye başlamasıyla Talipler tüm konularda danışabildikleri dedelerinden mahrum kalmışlardır. Bu ilişkilerin bozulmasıyla Alevi inancında boşluklar oluşmaya başlamış. Genç kuşakların yenileşme hareketi bir yandan diğer yandan toplumsal bütünlüğü koruma çalışmaları toplum içerisinde çatışmaya yol açmıştır (Yaman, 2004: 177)

Bu dönem içerisinde, genç nesiller kentte soludukları havadan dolayı değer biçimleri, inanış şekilleri ve en önemlisi de Aleviliğin kendine özgü olan yapısını sürekli sorgulamışlardır. Gelenekselliği kabul etmeyen, sürekli sorgulayan bu bireyler

çoğunlukla çocukluk dönemini köyde geçirmişlerdir. Belli döneme geldiklerinde kendilerinin farkına varmaya başladıkça kentlere göç başlamıştır. Birey olarak ancak kentlerde yükseköğrenim görebiliyorlardı. Zaman zaman kente göç eden bireyler doktor, mühendis, öğretmen gibi çeşitli alanlarda öğrenim görerek kendilerini geliştirebiliyorlardı.

1980'li yıllarda, yaşanan çeşitli faaliyetlerle beraber Alevilik yeniden gündeme düşmeye başlamıştır. Daha önceki dönemlerde Aleviliği kabul etmeyen genç bireylerde bu döneme geldiğinde tekrardan kendi eski inanış sistemlerine dönerler. Bu dönemde bireyler eski geleneksel devam ettirirler.

Geleneksel Alevilikte toplumun en üst birimlerinden olan dedelerin işlevlerine bakacak olursak:

- Her dedenin bağlı olduğu bir ocak vardır.
- Toplum içerisindeki en bilge kişilerdi.
- Dini bilgilerin kontrol edici noktasıydı.
- Dede-Talip ilişkilerinde belli dönemlerde Talipleri ile görüşüyorlardı.
- Aleviler içerisindeki bütünlüğü sağlayıcı etkiye sahip kişilerdi.
- Aleviler içerisindeki bilgi alışverişini sağlayan kişilerdi.

Yeni döneme gelindiğinde göçlerin ve kentleşme oranının artmasıyla birlikte dedeler işlevlerini yitirmeye başladı.(Yaman,2004:186)Modernleşme döneminde Dede-Talip ilişkisinin zayıflamasıyla dedeler de zamanla değerini yitirerek liderlik vasfını kaybetmeye başladı. Genç nesiller göçler sayesinde sürekli kendilerine yeni bir şeyler kattıkları için eski geleneksel yapıdan sıyrılarak dedelerin düşüncelerini ve yaptırımlarını dikkate almamaya başladılar. Bu noktada dedeler otorite kaybı yaşayama başladı. Eskiden dedelerin söylemleri ile sözsözsel gelenek ile devamlılığını sağlayan sosyal yapı zamanla sözsözsel yapının yazılı hale gelmesi ile devamlılığını sağladı. Fakat bu geleneğin yazılı olmasında dedelerin bir işlevi olmamış, Alevi kimliğinde aydın bireyler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler tamamen modernleşme sürecinde olan bireyler olduğu için modern eğilimler doğrultusunda Aleviliği geleneksellikten uzaklaştırarak yeni bir sistem oluşturmaya çalışmışlardır.

Toplum içerisinde modernleşme sürecinde olan Alevi kültürü ile gelenekselliğini devam ettirmek isteyen Alevi kültürü olarak iki farklı Alevilik anlayışı oluştu.

Geleneksel Alevilik ile Modern Alevilik arasındaki farklılıklara bakacak olursak:

- Geleneksel yapıyı temele aldığı için geleneksel düşünebilmeyi ve gelenekselliğe özgü olan kavramları ele alır.
- Geleneksellikte gizlilik çok önemlidir. Başkasıyla etkileşim içerisinde bulunmak iletişim halinde olunmamalıdır.
- Daha çok sözlü ifadeler yer verildiği için sözlü anlatım daha yaygın kullanılmaktadır.
- Farklı inançların ve farklı fikirlerin olmadığı gelenekçi bir nüfus potansiyeline sahiptir.
- Etkili olabilecek düzeyde ve sonuca odaklı olan toplumsal anlayışa hâkimdir.
- Alevilik inancına göre, toplumsallığa aitlik duygusu gelişmiş, gelenekler doğrultusunda gerçekleşen törenlere katılabilmek bu törenler de gerçekleşen iletişim bağlarının güçlenmesi esas alınmıştır.
- Gelenekselliğe tam olarak zıt bir görüş içerisinde olan modernleşme Aleviliğine göre gizlilik ve etkileşimden kaçınma yoktur. Herkese açık olan konular üzerinde çalışmalar yapılır bilgi akışı sağlanır.
- Modernleşmenin alt yapısında olduğu için demokrasi, yasalar ve bu döneme özgün olan kavramlar ön plandadır.
- Modernleşme sürecinde olduğu için modernliği esas alan eğitimler önceliklidir.
- Toplum temelli değildir aksine bireysellik önceliklidir ki bireysel kendi düşüncelerini hür olarak ifade edebilsinler.
- Sözlü kültürün aksine yazılı kültüre önem verilir.
- Toplum içerisinde oluşan cemaatlerin farklı üyeleri ile birlikte çeşitli fikirleri paylaşabilmek için yeni ilişkilere açık olmak.

Modernleşme döneminde Alevi bakış açısı, bu kişiler Aleviliği, Türkiye’ de yaşayabilen Müslümanlığın bir parçası olarak benimseyerek o şekilde yaşamlarını devam ettirdiler.

Geleneksel Alevilik ile modern Alevilikte öncü olan kişilere verilen isimler de birbirinden farklıdır. Geleneksel Alevilikte dini önderlere verilen isim “Seyyid” dir. Modern dönemdeki dini önderlere verilen isim ise, “dede” unvanı kullanılmaktadır. Bu iki unvanın farklılık göstermesinin nedeni toplumlar arası inanç biçiminin algı düzeyinin farklı olmasıdır.

Geleneksel Alevi toplumlarında karşılıklı ilişkiler içerisinde talipler arasında ilişkide hitabet konusunda birbirine isim ile hitap edebilirken, önderlere hitap edilirken ismin yanında unvan da eklenir. Geleneksel Alevi inancına göre, topluluklarda önderlerden olan Seyyid ismi ile anmak ona yapılan büyük bir saygısızlıktır.

Alevilerin inanç sistemlerine göre kullandıkları “Seyyid” kavramı zamanla yerini “dede” unvanı olarak değiştirmiştir. Aslında bu unvan modernleşme sürecinde yaşanan göçler ile daha fazla kullanılmıştır.

Alevilerde kullanılan Seyyid ve dede unvanları dini önderlere atfedilen isimlerdendir. Fakat neden dede unvanı zamanla Seyyid unvanının yerini aldı, bu değişimin temel nedeninin ne olduğunun yaşanan toplumlardaki değişimlerle açıklanabilir.

Dede unvanının en çok kullanıldığı tarikatlar Bektaşilik ve Mevlevilik olmuştur. Bektaşilik’ te kullanılan üst unvan dede unvanıdır. “Bektaşilik ve Mevlevilik tarikatında olanların unvan dereceleri: Talip, muhib, âşık, baba, dede baba ve halife olarak sınıflandırılabilir.

Seyyid kavramı ise, Kuran-ı Kerim’ de “Toplumda seçkin bir konuma sahip olan kişi” anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber’ in soyundan olan kişileri de ifade eder.

Seyyid; kavramsal olarak asil ve soylu kişi anlamına gelmektedir. Seyyid kelimesinin hem anlamı gereği hem de kelimenin ifadesi gereği geleneksel olan Alevi

toplumlarında dini inanç sisteminin öncelikli olduğu izlenimini bizlere vermektedir. Bu süreçte din önemli bir temel oluşturmuştur (Yaman, 2006: 25)

Kentleşme ile birlikte, geleneksel yöntemler değişmeye başlamış “Dedeler her zaman iyiyi temsil etmişler. Kötüler ise dede olarak adlandırılmamışlar” anlayışı değişerek Dede-Talip ilişkisinden dedeler her zaman sömürücü kesim olmuştur. Taliplerden her daim faydalanmayı esas almışlardır. Kendileri her zaman iyi olanı elde etmeyi amaçlamışlar Taliplere bir şey vermemişler. Aleviliğin geleneksellikten koparak Seyyid unvanının yerini dede unvanı almıştır.

Aleviliğin dönemsel olarak değişimleri önderlere verilen isimlerde de değişime neden olmuştur. Böylece köyden kente göç ile oluşan Alevilik içerisinde yaşanan Modernlik ve Geleneksellik şeklinde iki farklı dönem ortaya çıkmıştır.

1.1.3. Alevi Sözcüğünün Etimolojik Kökeni

Alevi sözcüğünün etimolojik olarak anlamlarını ele aldığımızda konuya öncelikle şu sorunun cevabını aramakla ulaşabiliriz, “Alevilik nedir?”

Özgür Savaşır, Alevi sözcüğünün etimolojik açıklamasını şu şekilde yapar ; “Alevi sözcüğü aslında Hz. Ali’nin isminden “i” takısıyla türetilmiştir. Hz. Ali’nin isminde geçen “i” takısı aitlik bildirir ve “eklendiği isimle” ilgili anlamına gelmektedir.

Savaşır’ın ifadesine göre; “ Alevi sözcüğündeki –e sesi nerden çıktı? Ali sözcüğünü incelediğimizde burada –e sesi yok ki?” gibi sorulara Ali isminin Arapça olarak yazılışı ve Arap alfabesinin özelliklerine göre kelime incelendiğinde açıklığa kavuşur. Yani Alevi sözcüğünün Arap alfabesiyle yazılış biçimi <Ayn-Lam-Vav-Ye > biçimindedir (Karaca, 2004: 50).

Cemşid Bender’e göre, Alevi sözcüğünün Hz. Ali’nin ismiyle bir ilişkisinin olduğunu ve Arapça bir kelime olduğunu reddeder. Ona göre, Alevilik kelime olarak Ali ile bağlantılı değildir. Aslında kelime Kürtçe olarak “Alev” kökünden gelir. Alevi kültüründe ocak, ateş ve kül kutsaldır. Aleviliğin kökeni ise Zerdüştlük ’ten gelir. Alevi kelimesi Türkçe olarak “Alevli, Alevci ve Alevden yana olan” anlamlarına gelmektedir. Alevi sözcüğü ışığı seven ve ona saygı duyan anlamlarına da

gelmektedir. Hatta bazı yörelerde Aleviler' e Kızılbaş diye adlandırılması da bu iddiaları güçlendirmektedir. Kızılbaş kelimesindeki kızıl renk aslında alevinin ve ateşinin rengidir. Bu nedenle Alevi ile Kızılbaş sözcükleri eş anlamlı olarak görülmektedir (Zelyut, 2010: 21).

Çınar ise; Bender gibi “Alevi sözcüğünün“ “Ali” ismiyle bağlantılı olmadığını “Luvi” sözcüğünün Türkçe ifadesi olan “Işık İnsanı” anlamına gelir (Çınar, 2004: 37).

Kaya'nın, Alevi sözcüğünün etimoloji ile ilgili yaptığı bulgu : “Alevilik: adından da anlaşılacağı gibi Hz. Ali'ye bağlı olan Ali'cilik dir.

Alevilik sözcüğünün etimolojik olarak incelenmesinden elde ettiğimiz sonuca bakacak olursak, kelime çok farklı şekillerde anlamlandırılabilir ya da farklı şekillerde algılanabilir. Böylesi farklı yaklaşımları tek bir şekilde ele almak mümkün değildir. Bu nedenle, bu farklılıklardan birini ele alacak olursak, diğer görüşün yanlışlığını kabul etmiş olacağız. Bu nedenle en doğrusu Aleviliğin geniş bir coğrafyaya yayılmış olması ve Alevilik kelimesine yüklenen anlamlar aslında Alevi kelimesinin Ali adıyla ilişkili olduğu ve İslam'ın yayılmasıyla beraber geniş bir coğrafya da kullanılmaya başlaması görüşü en doğru yaklaşım olacaktır.

Alevi teriminin nasıl ortaya çıktığı konusunda, bu terimin ilk defa kullanılmaya başlaması Peygamber'in vefat etmesiyle birlikte halifelik konusunda siyasi tartışmalar ön planda olmuştur. Üçüncü halife olan Hz. Osman'ın öldürülmesiyle birlikte şiddetli bir şekilde ayırım gerçekleşti. İlk Müslümanlar arasındaki bu ayırım Hz. Ali tarafında yer alanlar ve Hz. Ömer tarafında yer alanlar diye ayrıştı.

Alevi kelimesi farklı coğrafyaya yayıldığı için farklı dillerde kullanılmıştır. Alevi kelimesinin İslam coğrafyası üzerinde en sık kullanılan adı “Ali soyundan gelenler” olarak belirlenmiştir.”Melikoff’un “ Tarihi olarak Alevi, soyu Ali'den gelen demek olan bu söz İran'da da kullanıldığında yine aynı anlama gelir şeklinde yapılan açıklama da bunu destekler (Melikoff, 1993: 53). Fakat sadece İran ile kalmayıp Mısır, Suudi Arabistan ve Yemen gibi ülkelerde Alevi kelimesini anlam olarak aynı kullanır. Alevi kelimesi başlangıçta siyasi bir yönü belirlemek amaçlı kullanılmışsa da daha sonraları farklı alanlarda çeşitli anlamlar kazanmıştır (Bayrak, 2004: 187, 189).

Ocak'a göre, "Alevi teriminin anlamlandırıldığı ve yaygın kullanıldığı alan, Hz. Ali ile ilgili olan inanışlara özgüdür. Günümüzde Alevilik olarak tanımlanan iki mezhep vardır. Bunlardan birisi Nusayrilik diğeri ise, Kızılbaşlık'tır (Ocak, 1989: 369). Kızılbaşlar, kendilerini Ali'yi sevenler ve Ali'nin yolunda olanlar olarak ifade ederler. Hz. Ali soyundan gelenlere Seyyid ve Evlad-ı Resul olarak adlandırılıyor. Aslında bu açıklamalara bakıldığında Anadolu kültüründe Kızılbaşlık ile Alevilik eşanlamlı olduğu görülmektedir (Bulut, 1998: 480).

Alevilik; Orta Asya'dan başlayıp Anadolu' da güçlü bir şekilde yayılarak günümüze kadar süre gelmiştir.

Günümüzde Alevilik kavram olarak çeşitli toplulukları tanımlamasına rağmen Osmanlı arşivlerinde, XIX. Yüzyıldan önce, "Alevi" kavramına pek sık rastlanmamaktadır. Bu tarih öncesine bakıldığında ise en sık kullanılan isim Kızılbaşlık' tır. Kızılbaşlık terimi günümüzde de tamamen unutulmaya yüz tutmuş bir terim değildir. Genel olarak toplumumuz incelendiğinde ise, yaşlı olan Alevi kesimi kendisini Kızılbaş, genç olan Alevi kesimi ise, Alevi olarak nitelendirir (Zelyut, 2002: 22).

1.1.4. İslam ve Alevilik

Alevilik hangi konumda ne şekilde ele alınırsa alınsın Aleviliğin meydana gelmesinde İslamiyet ile ilişkisinin olup olmadığı ya da Müslümanlarla arasında yaşanan siyasi mücadeleler ile ilişkisinin olup olmadığı sürekli merak konusu olmuştur. En temel sorunlarda Aleviliğin kaynağının ne olduğu ve geçmişinin nereye dayandığı ile ilgili sorular olmuştur.

Alevilikteki her uygulama, yasaklar ve anlatılan herşeyin İslam tarihindeki bir kişi ya da bir olayla ilişkilendirilmiş olması İslamiyet'le ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Fakat Alevilik ile İslam dininin arasında ilişki olmadığını savunan birçok farklılıklar vardır. Örneğin, İslam dininin temel öğelerinden birisi olan namaz kılmak, her sene ramazan ayında oruç tutmak, zekât vermek ve topluca ibadet edilen yerlerin ibadethane ya da camiiler olması, bu camiiler de beş vakit ezan okunması gibi dini semboller yer almaktadır. Aleviliğe gelindiğinde ise İslam dininde olan semboller yoktur. Aleviliğin de kendine özgü inanış yöntemleri vardır. Bu inanış yöntemleri ise; cem törenlerinin yapılmasıdır. Cem törenlerinde sazlar çalınır ve bu törene kadınlarda

katılır. Kirvelik, niyaz vermek, Muharrem ve Hızır orucu tutmak, tutulan bu oruçlardan sonra kurban kesmek ve bir ocağa bağlı olmak Aleviliğin inanış yöntemlerinden bazılarıdır.

Osmanlı dönemine bakıldığında ise, Anadolu’da bazı yörelerde Aleviliğe özgü olan inanç sistemlerini benimseyemeyen ve uygulayamayan topluluklar vardır. Bu topluluklar XIX. Yüzyıldan önce hoş olmayan şu sözlerle tanımlanıyordu. Zındık, Kızılbaş, Rafizi, Işık, Mülhidi ve Torlak’tır.

Günümüzde, bu toplulukların toplayıcısı olarak Alevilik kullanılmaktadır. En başta Rafizilik olmak üzere bu dönemde yaşanan siyasi olaylardan dolayı siyasi anlamlar yüklenmiş ve Anadolu’da Sünniliğin dışındakilere bir karalama sıfatı olarak kullanılmıştır.

Osmanlı arşivlerinde bu toplulukların kendileri , “asi ve dinsiz bireyler”, inançları “İslam Dini’ den sapmaları”, ibadetleri ise, “şeriata aykırı olan hal ve hareketler” olarak değerlendirilerek bir çok ferman yayınlanmıştır.

Baki Öz bazı Osmanlı arşivlerinden bu fermanlarla alakalı bölümler ele almıştır. Bunlar:

- ”Amasya’ daki Kızılbaşların cezalandırılması ile ilgili: Bazı ilçelerde bazı kişiler Kızılbaş olup, Dört halifeye hoş olmayan sözlerde bulunmuşlardır. Geceleri ise, toplanarak eşlerini ve kızlarını meclise getirip birbirlerinin eş ve kızlarından faydalanmışlardır. Namaz kılmak ve oruç tutmak gibi inanışları bilmeyip Ömer, Ebubekir ve Osman adını pek kullanmazlarmış. Böylece de dinsiz oldukları ortaya çıkmıştır.
- “Rafiziliğe ilişkin kitaplara el konulması: Çorumda Veli Fakih isimli kişinin Kızılbaş ülkesinden geldiği dönemlerde otuz dört tane Rafizi kitaplarını getirdiği
- ”İran’ la ilişkisi bulunan Kızılbaşların cezalandırılması.
- ”Alevilerin vergilerini İran’a ödemelerinin önlenmesini isteyen padişahların buyruğu. Melikoff’ a göre ise; Alevilerin görenekleri ve inançlarının farklı olmasından dolayı sürekli dışlanmışlar, zulme ve suçlamalara maruz

kalmışlardır. Aleviliği dışlayan, yok sayan bakış açılarına karşıt, Aleviliği İslam'ın içindeki Şiiliğin bir kolu bir mezhep olarak kabul edenlerde olmuştur.

Alevilik ve Şiilik kavramlarının başlangıç noktası halifelik tartışması sırasında Hz. Peygamberin vefatıyla birlikte yerine kimin geçeceği Hz. Ali ve çocuklarının yerine geçmesi talebiyle birlikte Aliye bağlı olanlar ve Ali taraftarları ile bu kavramlar birbirini yerine de kullanılmaya başlanmıştır.

Kızılbaşlar yani Aleviler inanış bakımından da Şiilere benzediği kanısına varan bazı yazarların görüşleri Alevilik Şiiliğin bir formu gibi görülmektedir.

Aleviliğin mahiyeti ve kökenini ele alan bazı araştırmacılar, Aleviliğin Şiilikle ilişkisini ele almakla beraber bu iki inanış biçimini birbiri ile özdeşleştirmişlerdir. Onlara göre Alevilik kavramı temelde Hz. Ali ile ilişkili bir kavramdır. Hz. Ali'nin yolundan gitmeyi onun gibi hayatı anlamlandırmayı ve yaşamayı, onun gibi düşünmeyi ele alır. Ali taraftarları tarafından kullanılan bu yapı Türkiye dışında Şii kavramıyla aynı anlama gelir (Gölpınarlı,1967:789).

Bazı araştırmacılar için ise, Anadolu' da ki Alevileri Şiilerle tamamen ayırt etmiştir. Osmanlılarla Safeviler' in mücadelesi ve sonrasındaki yaşanan münasebetler nedeniyle Aleviler ve Şiiler arasında yakınlaşma olmuştur oysa bunun dışında herhangi bir ortak yönlerinin olmadığı ifade edilmiştir. Aleviliğin aslında Caferiliğin temsili olan Şiilikten farklı bir inanç sistemi olduğu iddia edilmektedir.

İslam dini çevresinde ise Aleviliğe bakış açısı olarak "Alevilik mezheptir" şeklinde tanımlamalar yapılmıştır. Aleviler ise genelde mezheplerinin Caferilik olduğunu ifade etmişlerdir.

Alevilik ile Caferilik ilişkisi, araştırmacılar Aleviliğin Caferilik ile ilişkisinin ne boyutta olduğunu sürekli ele almışlardır. Alevilik ile Caferilik arasındaki ilişki kurulacak bağ içerik ve fihhi anlayışıyla ilişkili değildir. Caferilik de ki Hz. Hüseyin' in Ker bela olayı Alevilik' deki Hz. Ali' nün velayeti gibi olaylar sembolik olarak benzerlik göstermektedir.

Bazı araştırmacılar ise, Aleviliğin Caferilikle olan ilişkisini şu şekilde değerlendirmektedir: Alevilik her ne kadar Caferilik mezhebine mensup olsa ya da

Caferi mezhebinin alt bir kolu gibi görünse de, batini yönü ile kendini geliştirmiş bir tasavvufi inanç biçimidir.

Genel olarak İslam dini olarak özelde ise, Caferi mezhebi ile ilişkili olarak ele alınan bağlamda Alevilik bir tarikat ve tasavvufi olarak tanımlama yapılmıştır. Alevilerle yapılan araştırmalarda yaklaşık %10 kısım Alevi , %11' kısım ise Alevi olmayan bireyler genelde Aleviliği tarikat olarak tanımlamışlardır. Fakat Alevilik ile ilgili mezhep olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği önemli bir tartışma konusu olmuştur. Sonuçta Alevilerin hiçbir neden bağlı kalınmadan mezhep olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

İslamiyet ile Aleviliğe bakıldığında, İslamiyet' e özgü olan ibadet terimi üzerinde durulmuştur. İbadet, dünyanın süsünden yapmacıklığından uzak kalmak, Allah' a yönelmek, büyük bir kesimin ilgi duyduğu mal ve konum gibi konulara ilgi duymamak, toplumdan bir nebze de olsun kendini soyutlayarak kendini ibadete adamaktır. Alevilik ile ibadet terimi tam bu noktada ele alındığında Aleviliğin bazı tasavvufi özellikler bakımından benzerliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Burada Alevilik ile tasavvuf arasında benzerliklerin sınırlı sayıda dahi olması aynı kültür iklimi içerisinde yer alıyor olması ile açıklanabilir. Fakat bu kadar kısıtlı ortak benzerliklerin olması Aleviliği tasavvufi bir hareket gibi tanımlamak yeterli değildir. Çünkü Alevilik öncelikle toplum, birey ve tabiatın birlikteliğine dayanır. Alevilikte ahreti dünyaya tercih eden bir anlayış yoktur.

Dışarıya kapalı sosyal bir yapının olması kişiler ve aileler içerisinde gelir düzeyinin farklı olmasına sebep olacak zenginlik kaynağı ve bu nedenle kabul edilmeyecek ihtiyaç fazlası mal; toplumsal yapılarıdaki roller ve statüler doğal imkânlarla sınırlandırıldığı için terk edilecek makamlar ve mevkiler yoktur.

Geleneksel Alevilik, var oluşunu soya dayalı olarak devam ettirse de ona hâkim olan en seçkin özellik tarikatların ortak unsurların tek bir çatıda toplanmış olmasıdır.

Kutlu'ya göre ise, Aleviliği bir mezhebe indirgeyemeyeceğimizi söyler. Aleviliği ise şu şekilde tanımlar: "Alevilik Caferi, Hanefi, Maturidi, İsmail'i gibi hem heterodoks hem de Ortodoks unsurlar taşısa da Kızılbaşlık ve Bektaşilik teolojik bir yapılanma olmayarak mistik bir oluşumdur. Alevilik farklı mezhebi unsurlar

taşır.”(K.Sönmez,2003:31) Bahsettiğimiz gibi bazı araştırmacılara göre, Alevilik mezhep değildir ve hiçbir zamanda mezhep olmayacaktır diyenlere karşı olarak Gölpınarlı ise, Aleviliğin bir tarikat olmadığından söz eder. O’na göre, “Aleviliğe tarikat diyemeyiz, nedeni ise herhangi birisi dilediği tarikata girebilir. Fakat annesi özellikle de babası Alevi olmayan birisi, Aleviliğe giremez. Tarikatta, dileyen kişi dilediği şeyhe bağlı olabilirken Alevilikte, Alevi denilebilecek kişinin babası ya da ataları hangi ocağa bağlıysa kişide o ocağa bağlı kalmak zorundadır. Başka bir ocağa tayin olamaz. Aleviliğin neden bir tarikat olmamasının en iyi açıklaması ise, Alevilik-Bektaşilik isimlerinin bir arada kullanılmasıdır.(Kaleli,1996:363)

Gölpınarlı’ya göre, “Bektaşilik, bütünüyle Bâtını bir tarikattır. Bektaşilerle ilgili: Bektaşiler tüm her şeylerini saklı tutarlar. Yapılan teşkilatlanmaları saklıdır. Kendilerince birtakım işaretler kullanırlar.”(Gölpınarlı,1997:270)Aslında Bektaşilik bir tarikat olduğu için, tarikatın kurallarına uyan herkimse Bektaşi olabilir; fakat Alevilik Bektaşilik gibi değildir. Alevilik tamamen soya bağlıdır. Kişinin atalarından birisi Alevi değilse o kişi Aleviliğe mensup olamaz. Aleviliğin inanç sisteminde geçmek zorunda olduğu manevi bir aşaması yoktur. Alevilikte önemli aşama babanın soyundan Aleviliğin gelmiş olmasıdır. Bektaşiliğe bakacak olursak, Bektaşiliğin inanç sisteminde gerçekleşmesi gereken bazı manevi değerler vardır. Bu aşamaların en başında 4 kapı 40 makam gelmektedir

Alevilerle Bektaşiler arasındaki farklılıklara bakacak olursak;

- Her Bektaşi Kızılbaş değildir, ama her Kızılbaş, Bektaşi’dir.
- Her Bektaşi Alevi olduğu halde, her Alevi Bektaşi değildir.
- Aleviler kast edilerek “Onlar imam Ali’yi severler.” İfadesi yer almıştır.
- Aleviler Caferi mezhebinden olduğunu açıkça ifade ederler.
- Bektaşiliğin Kızılbaşlıkla alakası yoktur.

Aleviliğin dayanak noktası, Ehlî-i Beyit soyundan gelen kişilere ve Ehlî-i Beyit’ e duyulan sevgi ve bağlılığı ele alır. Bu soyun devamlılığını sağlayan İmam Cafer Sadık 12 İmam inancına göre 6.İmam’dır. Alevilere göre İmam Cafer’in önemi sadece bu kadar kısıtlı değildir. İmam Cafer Aleviler için yol gösterici olan kaynaklar yazmıştır. Bu nedenle Aleviler için büyük önem taşıyan İmam Cafer Sadık hem adını yaşatma geleneği ile hem de soyun devamlılığını sağlamak amaçlı doğan erkek

çocuklara ismini vererek devamlılık sağlanırdı. İmam Cafer mezhebi demek, Ali'nin ve Muhammed'in mezhebi demekmiş. Caferi mezhebi aslında diğer mezheplerden ayrı bir mezhep değildir. Fakat bizi en doğruya yöneltecek yol "Muhammed-Ali Yolu'dur." Bu nedenle de temel kaynak bu olmuştur.

Kaygusuz ise Caferiliği Batini Caferilik ve Ortodoks diye ikiye ayırmaktadır. Anadolu Alevileri, Caferi anlayışının Bâtini Caferilik olduğu görüşündedir. Peki bütün bu bilgiler ortadayken Anadolu'da ki Alevi-Bektaşî terimlerinin İmam Cafer mezhebinden tamamen bağımsız olduğundan bahsetmek mümkün değildir.

Yapılan bu tespitler sonucunda Aleviliğin inanç dünyası ile Alevilerin çalışmalarını şekillendiren sosyolojik olarak, bu bağlamda tarihsel bir arka plana dayandırarak içerisinde yaşadığı toplumun şekillenmesini sağlar. Toplumumuz da kültürler, inanış yöntemleri o çevrenin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bu nedenle Aleviliği de içinde yaşanan toplum olmadan anlamak pek mümkün değildir.

Sonuç olarak baktığımızda, Müslümanlar içerisinde birçok tarikat ortaya çıkmıştır. Bu tarikatların asıl amacı ise, bilgili ve olgun bireyler yetiştirmektir. Birçok tarikat olduğu için tarikatlar arasında birçok farklılık yaşanmaktadır fakat tarikatlar ortak bir amaç etrafında toplanmıştır. Tarikatların ortak özelliklerine gelince;

- Her tarikatın kendine özgü bir kurucu şeyhi bulunmaktadır. Yapılan sohbetlerde, zikirlerde ve okunan her dua da bu kurucu şeyhlerin isimleri zikredilir. Tarikatların kendine özel tekkeleri vardır. Başka bir bölgede bulunan tekkeler tek elden yönetilir.
- Kurucu şeyhlerin ve onun müritlerinin uymakla yükümlü olduğu kuralları vardır.
- Ortak kullanılan bir dilleri vardır.
- Kılık ve kıyafetleri aynı değildir.
- Yapılan zikirler sesli ve sessiz olarak müzik eşliğinde yapılır.
- Diploma şeklinde bir belgeye sahip olunmasıdır.
- Tekkelerin giderlerini giderebilmek amaçlı bağlı olduğu vakıfların bulunmasıdır (Kara:55-59).

Tarikatların başlıca amaçları bireyleri ahiret hayatına hazır hale getirmektir. Tarikatların yaptığı bütün uygulamaların temel amacı ise ahirete yönelik olmasıdır. Tarikatlar toplumun tamamına yönelik değildir. Her bir tarikatın üyesi farklı olduğu için her tarikat kendi üyesine tabidir. Tarikatlar bu nedenle birey temelli yapılardır.

Tarikatlar, toplum içerisinde grup olarak dayanışma içerisindedir. Bireyler aynı toplumsal yapı içerisinde yaşamalarına rağmen farklı gruplar vardır. Aleviliğe geldiğinde ise, Anadolu’ da Ehlî-i Beyit sevgisi etrafında doğal, siyasi ve sosyal olaylarla etkileşimde bulunarak kendi başına bir yapı haline gelmiştir. Alevilikte diğer inanç sistemlerinde olduğu gibi beden, akıl ve duyu arasında ve en önemlisi bu dünya ile ahiret ilişkisinde bağlantı vardır. Bütünlük ve birbirini tamamlamaları önemli esaslar arasındadır.

1.1.5. Aleviliğin Tarihsel Gelişimi

Herhangi bir inanç sistemi ya da düşüncenin kendisinden daha önce sistemli bir şekilde devam eden inanç ve düşünceden etkilenmemiş olması olanaksızdır.

Aleviliğin gelişim sürecinde bilinmesi gereken bazı terimler vardır ve bu terimlerin tek tek açık bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu terimler, “Ortodoks, heterodoks ve senkretizm” kavramlarıdır. Heterodoks kavramı anlamı gereği dini konulara aykırı olan fakat genel konulara uymaya çalışan anlamına gelir. Bu kavram “Ortodoks” kavramının karşıtı olarak bilinir. Ortodoks, anlam gereğince “çoğunluğu” kapsayan bir tanımdır. Yani ekonomik olarak ve siyasi olarak üstünlüğü ile kendisi ile aynı olmayanı tanımlar.

Bazı araştırmacılar Aleviliği heterodoks isimlendirmesini uygun bulmaz. Çünkü onlara göre bizim kültürümüzde bulunan mezhepler, tarikatlar ve siyaseti sadece bu kavramlarla açıklamak uygun değildir. Bu kavramlar teolojik anlamda birbirine ters yöndedir ve birbirlerinin var oluşunu kabul etmemektedirler. Bizim kültürümüzdeki doğruyu ölçebilme ancak Kuran-ı Kerim ile olabilir (Fığlalı,1996:109).

Çamuroğlu’na göre, Alevilik heterodoks dur. Ona göre Heterodoks var oluşunu aykırı olmasından kaynaklanır. Heterodoks kavramını, Vahdet-i Mevcut anlayışına yakın, halk İslam’ı olarak açıklar (Çamuroğlu,2000:59).

Aleviliğin doğu ve kökenleri genel olarak 10.yüzyılda eski Türk inançlarıyla birlikte Budizm, Zerd stl k, Şamanizm ve Manihaizm gibi dinlerin etkisinde kalmıştır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar Alevilik ve Bektaşilikteki inanç sisteminin geneli incelendiğinde alt yapısında Şamanizm'e ve Şamanizm kabul edilmeden önce Türklerin kabul ettikleri dinlere götürür.

1980 döneminde Aleviliğin alt yapısına uygun olan dinler olarak Şamanizm etkisini başta göstermektedir. Fakat zamanla 1980 dönemi sonrasında Şamanizm yavaş yavaş etkisini yitirmeye başlamaktadır. Bunda etken olarak Eski Türklerin dininin sadece Şamanizm olmaması etken olmuştur. Eski Türklerde gök tanrı gibi diğer dinlerde etkisini göstermiştir.

Alevilik ve Bektaşilik tarih içerisinde birçok dinden etkilenmiştir yani İnan ve Anadolu'daki bütün inanç ve dinlerin etkisini göstermektedir. Bu dönemde yalnızca Şamanizm ve gök tanrı inancının etkisi altında kalmamıştır. Tarih içerisinde Türkler sürekli göçebe bir hayat yaşadığı için g  ederken karŐılaŐıkları ya da kaldıkları bölgelerde sürekli farklı kültürlerden, dinlerden etkilenmişlerdir. Türkler göçebe hayatlarında çeşitli kervan yollarına uęramıŐlar orda kalmışlar burada yaşanan kültürden de etkilenmeye başlamışlardır. Bu kültürler dinler üzerinde de etkisini göstermektedir ve aynı oranda dini ve kültürel anlamda etkileşim yaşanmıştır. Manihaizm, Zerd stl k ve Budizm gibi çeşitli dinler etkilerini göstermiştir (Yalıncaya, 2009: 240-241).

Türkler yavaş yavaş yerleşik hayata geçmeye başladıkça İslam kültüründen aldıkları etkiyi de göstermeye başlamışlardır. Fakat tam olarak yerleŐemeyen yani göçebe bir hayat sürenler ya da köylü kesim eski inanç sistemlerini devam ettirmeye çalışmışlardır. Bu süreç devam ediyor gibi görünse de İslamiyet'i iyice benimseyemeyen göçebe hayat süren ya da köyde yaşayan bireyler zaman içerisinde İslamiyet'i benimsemişlerdir.

Zaman içerisinde Aleviliğin Hristiyanlık ile benzer olduğu yönleri ve Aleviliğin aslında İslam' dan çok Alevilikten etkilendiği gözlemlenmiştir.

Alevilik üzerine araştırma yapan birçok araştırmacı Aleviliğin İslam'a kıyasla Hristiyanlıktan daha fazla etkilendiğine inanmıştır. Bu inançlarını ispat edebilmek için de birçok çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Hz.Ali bu kıyası doğru bir şekilde ifade eder yani Hz. Ali Alevilik mezhebindeki Hz. Muhammed' den daha çok Hz. İsa ile benzerliği göz önüne alınmıştır. Bunun yanı sıra Alevilik inancında kutlanan Hıdırellez de yine Hristiyanlık inancındaki Noel baba ile özdeşleştirilmiştir.

Genel olarak elimizdeki verilere bakıldığında Aleviliğin köklerine inildiğinde temelde iki yargı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Alevilik eski Türk inançlarındaki benzer ifadelerini yitirmemiş, orijinal bir şekilde koruyarak devamlılığını sağlamıştır. İkincisi ise, Alevilik en fazla Zerdüştlükten etkilenmiştir.

Genel olarak ele alındığında ikinci görüşte etnik olarak bakış açısı daha fazla ön plandadır fakat birinci görüşe zıt bir anlayış içerisindedir. İlk görüşte ise, akademik olarak ve resmi olarak çevreden etkilenenlerin desteğini almıştır.(Beşikçi,2003:2,19)

Alevilik genel olarak göçebe bir hayat yaşayan Anadolu halkının çeşitli kültür ve dinlerinin etkisinde kalmıştır.

Aslında 16.yüzyıla kadar Alevilik olarak adlandırılan dini bir grubun varlığından bahsedemeyiz.

Osmanlı döneminde Orhan gazinin de ekibinden olmak üzere pek çok sayıda dervişe bu dönemde rastlıyoruz. Trakya'da ve Balkanlarda fetih döneminde görev almış olan bu dervişler, İslam için savaştıkları için "gazi" unvanı almışlar. Aynı zamanda derviş adı verilen bu kişilere fetihler sonucunda bazı bölgeler verilerek onların bu bölgelerde tekke ve zaviye, genelde de Türk kültürünün ve dinsel anlayışın merkezi gibi kurmaya çalışmışlardır (Melikof,2010:7,8).

Osmanlı devleti zamanla yavaş yavaş şehirlerde tam olarak yaşamaya başladıkça bu dönemde şehirleşmesini tam olarak tamamlayamayan Türkmenler politik anlamda bir köşede kalmaya başladılar. Bunun en temel nedeni ise, artık düzenli ve paralı olan askeri ordu kurulmaya başlamıştır ve göçmen grupların güçlerine gereksinim kalmamıştır. Merkezden yavaş yavaş uzaklaştıkça bir şeylerden memnun olmama hali artmaya başlamış ve her fırsatta bu konu dile gelmeye başlamıştır. Bu memnuniyetsizlikler her seferinde dile gelmeye başladığı için

Anadolu'da kendini isyanlar ile göstermeye başlamıştır. Statü olarak Aleviler Osmanlı tabasının en altında bulunduğu için toplum içerisinde dini ve kültürel bireyler olarak değersizleşmeye yol açmaya başlamıştır. Aleviler de böylece merkeze karşı her zaman şüphe ile bakmaya başlamıştır. Alevilerin bu şüpheli yaklaşımları da isyanlara yol açmıştır. İsyanların giderek büyümesiyle birlikte isyanlara karşı bazı ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Bu ayaklanmalar yavaş yavaş bastırılmayı amaçlanmıştır. Ayaklanmaları bastırmak için öncelikle Alevi ve Türkmen arasında mücadeleler başlamış sonrasında ise, Sünniler de mücadeleyi devam ettirmişlerdir (Vergin,2000:79).

16.yüzyıldan sonra Şii bağlarının kopmasıyla birlikte Aleviler cemaat özelliklerini ve kendilerinin devamlılığını sağlayabilmek için dini olarak kendilerine kesin hatlar çizilmiştir. Alevi toplumlarında halen devam eden cem toplantıları, görgü ayinleri, musahiplik gibi kavramlar Alevilerin kendi varoluşlarını sürdürmeye çalışma eylemlerinden birisi olduğunun göstergesidir. Aleviler daha çok dağlık bölgelerde toplumdaki uzak varlıklarını devam ettirmek istemelerinin yanı sıra Sünnilerin Alevileri dışlaması da onların kendi güvenliklerini sağlayamama endişesiyle daha çok içe kapanmaya başlamışlardır. Alevilerin içe kapanma nedenlerinin bu şekilde ısrarcı olarak devam etme nedeni onların kültürel ve öz olarak devamlılığını sağlayabilme isteği olmuştur.(Subaşı,2010:89,90)

“Alevilerin inanış biçimleri ve dini anlayışları Sünniler tarafından farklı anlaşıldığı için Aleviler bu konunun gün yüzüne çıkmadan devam ettirmeye çalışmışlar ve batınlılığı temele almaya çalışmışlardır. Batini yorumlamalarla kutsal metinler ele alınmış, geceleri kimsenin göremeyeceği yerlerde ayinler düzenlenmiş, müritler kendilerini daha rahat bir şekilde ifade edebilmek için gizli bir dil ortaya koymuşlardır. Bu kadar gizlilik Sünnileri meraklandırmış ve ilgi odağı olmaya başlamıştır (Melikof, 2010: 10).

Alevi ve Bektaşiler II. Mahmut döneminde Yeniçeri ocağının kaldırılma esnasında tekke ve zaviyeler kapanmaya başlamış böylece Aleviler ile Bektaşiler arasında çatışma yaşanmıştır.

II. Abdülhamid döneminde ise, Anadolu'daki Kızılbaşlar üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların temel sebebi Aleviler cahil olan dedeler tarafından kandırılmaya çalışılmış olarak görülmüştür (Ocak,2010:135).

Abdülhamit bu dönemde Alevilerin olumsuz olarak en az etkilenmesi için Osmanlıyı da toplayarak yeniden eski gücüne ulaştırmak amacıyla İslamcılıktan faydalanmıştır. İslamcılığı temel alarak çeşitli Alevi köylerine camiiler yaptırılmış ve camilere imamlar görevlendirilmiştir.(Bayzan,2008:149)

Cumhuriyetin kuruluşuna kadar Alevilerin bir kısmı daha çok köylerde yaşamayı tercih etmiş ve merkezi idare biçimi ile anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Fakat kurulan yeni Cumhuriyete olan olumlu bakış açıları, yönetim içindeki olumsuzlukları da eritmeyi başarmıştır.

Alevi ve Bektaşi gruplar Kurtuluş savaşında kendi istekleri doğrultusunda görev almışlardır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, toplumun en üst düzeye erişebilmesi için devlet bazı gruplar tarafından çatışmaya neden olsa da uygun gördüğü değişimleri uygulamaya koymuştur. Bu dönemde laiklik anlayışına karşı bakış açısı din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulmasından ziyade dönemin özelliklerinden kaynaklı olarak dini alanın daha ön planda olacağı tahmin edilmiş ve bu alanda düzenlemeye gidilmiştir. Yine bu dönemde tarikatların ve cemiyetlerin faaliyetleri engellenmiştir. Fakat ne kadar engellenmeye çalışılsa da tarikatlar yok olamamış varlığını devam ettirmiştir. Özellikle Doğu kesimlerde faaliyetlerini gösteren tarikatlar hem dini eğitimleri devam ettirmişler hem de ailelere çeşitli yönlerden yardımlar sağlamışlardır.(Şener,1990:136-139)

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, sosyal olarak gerçekleşen yenilikleri genellikle Aleviler benimsemiş ve bu dönemde Aleviler devrim niteliğinde yenilikler yapmışlardır.

Cumhuriyet döneminin önemli kazançlarından biri de bu yönetim şekli altında Alevi- Sünni arasındaki çatışmayı da azaltmıştır. Cumhuriyet dönemi Aleviler için ilk olarak büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Çünkü Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber İslam devlet dini olmaktan çıkmış ve en önemlisi din özgürlüğü geldiği için toplum içerisinde bazı değişimler yaşanmıştır. Toplum içerisindeki bu denli değişimler

Alevilerde toplum içerisinde soyutlanmadan, diğer bireylerle aynı imkânlarla sahip yaşamlarını devam ettirebilme beklentisi oluşmaya başlamış.

Cumhuriyet sonrasında toplumsal hayatta bazı değişiklikler yaşandı. Bu düzenlemeler köylere muhtar seçme mecburiyetinin olması daha çok kırsal bölgelerde yaşamlarını sürdüren Aleviler için önemli bir basamak olmuştur. Eskiden dedelik kurumunda dedeler doğuştan bu haklara sahip olurken artık muhtarlık sistemi ile birlikte kişiler başa seçimle gelebiliyordu. Böylece zamanla dedelerin yetkileri de kısıtlanmaya başlamıştır. Dedeler bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamaz konuma geldikleri için zamanla Alevi bireyler Sünni bireylere göre şehirlere doğru daha fazla göç vermeye başlamıştır.(Beriş,2000:33)

Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında genel olarak kırsal kesimlerden kentlere doğru göç edilmeye başlanmıştır. Göç edenler sadece Alevi olan vatandaşlarla sınırlı kalmamış genel olarak kırsal kesimlerde göç süreci başlamıştır. Bunun en temel nedeni ise, şehirlerde makineleşmeyle birlikte şehir hayatındaki imkânlar iyileşmeye başlamış bu da bireyleri göç etmeye yöneltmiştir.

“Alevi bireyler daha çok toplumdaki uzak kimsenin kendilerine ulaşamayacakları yerlerde yerleşim kurmayı tercih etseler de dönemin gereklerince eğitim zorunlu hale gelmiştir. İlköğretim bireylerin okuması için mecburi olmuştur. Köylerde yaşayan bireylere de ulaşabilmek amacıyla köylere öğretmen gönderilmeye başlanmıştır. Kendi iç dünyalarında kendilerine daha sınırlı olanaklar tanıyabileceklerine inanıldığı için bireylerin dış dünya ile iletişimlerini sağlanmaya çalışılır. Dönemin verdiği imkânlar nedeniyle merkezi olarak gerçekleşen baskıcı anlayış yerini daha laik bir anlayışa bırakır. Böylece Alevilerde yaşam olarak hayat tarzı olarak temel değişim sürecine girmektedir. Bu durumdan olumlu etkilenen Aleviler de kırsallardan şehirlere yavaş yavaş taşınarak kendilerince belirli topluluklar halinde şehirlerde yaşamaya başlarlar.(Bozkurt,2010:120)

Şehirlerde yaşamaya başlayan Alevi bireyler artık kırsal kesimlerdeki sosyal ve dini yaşamlarından daha farklı koşullarla karşılaşmaya başlamışlardır. Kırsal kesimlerdeki Alevilerin yaşam koşulları ve beklentileri zamanla şehir ortamında geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Şehir yaşamının sunduğu koşullar sonucunda şehir ortamına uygun olarak yeni yeni ihtiyaçlar gündeme gelmeye başlamıştır.

Aleviler şehir hayatından etkilenerek kendilerini ifade edebilecekleri ve kendi haklarını savunabilecekleri örgütlenmeye ihtiyaç duymuşlardır.

Böylece şehir ortamında da Alevi bireylerin kendini gerçekleştirmeye katkı sağlayan siyasi ve sosyal örgütlenmeler oluşmaya başlamıştır. Bu dönemdeki dedelik sistemi de değişmeye maruz kaldı bilindiği gibi Alevi bireylerin yönetici bölümlerinde dedeler yer almaktaydı. Fakat şehre göç edilmesiyle birlikte dedeler de hem siyasi bağlantıları hem de eğitim durumlarından dolayı şehirlerde etkili olan Alevi yöneticileri ile başa çıkamamış ve varlıklarını sembolik olarak devam ettirmişlerdir.

Bu dönemde yaşanan göçler ve şehirleşmeyle birlikte Alevilere ibadet olarak en büyük katkı “Cem Evleri” olmuştur. Geleneksel Alevilik anlayışında ocak dedeleri, kendi köylerinde sürekli gezerek köyün önde gelen kişilerin birinin evinde cem ayinlerini gerçekleştirirdi. Fakat zamanla yaşanan şehre göçlerle artık dedeler taliplerinin evlerini gezmiyor ve beraber ayin yapamıyorlardı. Böylece evlerde yapılamayan ayinler şehirlerde kültürel ve ibadet faaliyetlerinin birlikte yapılabileceği mekânların da oluşmasına neden olmuştur. Böylece cem evleri de Alevilerin yavaş yavaş benimsemesine neden olmuştur. Günümüze gelindiğinde Alevi bireyler cem evlerini yalnızca ibadetlerini gerçekleştirmek için değil hem ibadet hem de kültürel faaliyetlerini beraber devam ettirebilecekleri mekânları gündeme getirmiştir.

Bu dönemde Alevi bireylerin CHP ile ilişkisi de birçok araştırmacı tarafından ilgi odağı olmuştur. Özellikle Cumhuriyet döneminde Demokrat Partinin seçmen kazanmak amacıyla oy potansiyeli olarak gördüğü bireyleri ve örgütlere çeşitli vaatler sunması çift taraflı olarak olumlu ilişkilerin oluşmasına katkı sağlamıştır. Aslında bazı görüşlere göre bu dönemde Alevi bireylerin CHP yöneltmeleri de birtakım mecburiyetliklerden ibarettir (Memiş,2010:70).

Alevi bireylere göre, bu dönemde din adamları yetiştirmek amacıyla İmam Hatip okulları açılmış, bazı yasaklanan dini liderlerin eserleri için yapılan kısıtlamalar kaldırılmış ve ezan Arapça okunmaya başlamıştır. Bu dönemde yaşanan bu tarz olaylarda Alevi bireylerin Cumhuriyetin getirilerini korumak gibi düşünülerek Alevileri CHP ‘ de birleştirmeye tetiklemiştir. Bir Alevi CHP’yi tercih ederken neden tercih ettiği konusundan şöyle bahseder;

Alevilerin CHP'yi tercih etme nedenleri, CHP aslında bir Alevi partisi olduğundan dolayı değil tam tersine, kendi kimliklerini yüzlerine vurmadan kendilerini doğru bir şekilde ifade edebildikleri bir parti olduğu için tercih edilir. Böylece bazı Aleviler ister kendi kimliklerini göstermeden de gizli olarak ister kendi kimliklerini göstererek diledikleri tarzda politika yapabiliyor olması bu partinin cezbedici olmasına neden olmuştur.

Çok partili yaşam Alevi Sünni arasındaki rekabeti de açık bir şekilde ifade edilmesini sağlamıştır. Bu dönem içerisinde Alevi bireyler, Alevilikle alakalı olan ilgilerini, isteklerini ve kabul etmedikleri yönlerini daha basit bir şekilde ifade edebilmişlerdir (Massicard,2007:54).

1960 döneminde yaşanan darbe ile Aleviler için kendini ifade edebilecekleri daha hoşgörülü bir ortam oluşmaya başlamıştır. Aleviler önceki dönemlerde sürekli Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında kalmışlar fakat 1960'lardan sonra görüşleri daha fazla netlik kazanmaya başlamıştır.

Alevilik Osmanlı döneminden itibaren toplumun dışında tutulmuştur. Fakat 1960'lı yıllara gelindiğinde Alevilik önemli bir sorun olarak Türkiye'nin gündemine gelmiştir.

1960'lardan sonra Alevilerin ön planda olmaları onları örgütlenme yoluna götürmüştür. Bu örgütlenmenin temelinde yaşanan darbenin sonrasında ideolojik olarak örgütlenmenin giderek artmaya başlaması, bu dönemde yaşanan şehirlere göçlerle birlikte mezhepsel olarak örgütlenmelerin başlaması.

Aleviler, bu dönemdeki etkilerden dolayı Alevi ve Bektaşî isimlerinden faydalanarak kurulmuş olan dernek ve vakıflar yasak olduğu için Alevi-Bektaşî büyüklerinin isimlerinden faydalanarak örgütlenmeye çalışmışlardır. Bu dönemde 1963 yıllarında Ankara'da kurulan Hacı Bektaş Turizm ve Tanıtma Derneği ilk dernek olmuştur. Zamanla ülke genelinde de 17 şubesi olmuştur. Bu şubelerde çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir ve bu etkinliklere Alevi bireylerin katılımları sağlanmaya çalışılmıştır.

1960 dönemlerinde Alevi türküleri farklı yöntemlerle halk arasında yayılmaya başlamıştır (Kaleli,2000:32).

Bir yandan da Aleviler kendi kimliklerini ifade etmek amacıyla bazı fikirler ortaya çıkmıştır ve bunlardan birisi de Aleviler ile ilgili tanıtmak için dergi çıkarma ön planda olmuştur. Aleviler köylerden kente göç ettikleri için kendi kimliklerini ortaya çıkarma ve devam ettirebilmek için Aleviler ile ilgili dergi çıkarma fikri de etken olmuştur.

Köylerden kentlere göç eden Alevi bireyler arasında toplum içerisindeki en temel etkenlerden birisi de eğitim anlayışı olmuştur. Alevilerde de eğitimin öneminin artmasıyla birlikte Alevilerde de yüksek okul oranı Sünni bireylere oranla artmaya başlamıştır. Bu dönemde köylerden kente göç eden Aleviler için tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri alanların olmaması ve ticaret yapılabilecek bir sermayelerinin de olmaması Sünni bireyleri avantajlı hale getirmiştir. Sünni bireyler ekonomik faaliyetlerini rahatça kullanabiliyordu. Bu şekilde Alevilerin ekonomik olarak yoksun oluşu onların eğitime yönelmesine neden olmuştur.

Cumhuriyet döneminde Alevi toplumlarının siyasi olarak seçtikleri taraflar yok sayılmaz. Alevi bireylerin var olma konusu, çok partili dönemde dışa açılmaya başladığı ciddi olarak fark edilmeye başlansa da en fazla etki 1970 li yıllarda görülmeye başlanmıştır.

Alevilik ana olarak Cumhuriyet Türkiye'sinde oluşmaya başlasa da Aleviliğin gerçek anlamda fark edilmeye başlaması 1970'li dönemlerde olmuştur (Subaşı,2010:34).

Toplum içerisinde bireyler mezhepsel ve etnik olarak sürekli birlikte yaşadıkları için birbirlerine karşı daha hassastır. Toplumsal gruplar arasında bazı sınırlar vardır. Toplum içerisinde bireyler belirli sınırlar çizerler ve çizilen bu sınıra uymaya, sınırları hassas olarak korumaya özen gösterirler. Aleviler, Sünniler için hem mezhepsel olarak farklılık hem de ekonomik olarak tehdit unsuru olmuştur.

1980 dönemi sonrasında Alevi bireylerin ortak bir amaç etrafında toplanabilmesi için Avrupa'da ve kendi ülkemizde Alevilere ait olan derneklerin ve vakıfların sayıca artmasına katkı sağlamıştır. Önceleri farklı örgütlerden ile birlikte Alevi adı kullanıldığı için Aleviler kendi kimliklerini ortaya koyamamışlardır. Bu nedenle kimliklerini ortaya koyabilmek için "Alevi Bektaşî" ismiyle kimliklerini ortaya koyabilmeye çalışmışlardır.

Alevilerin kendi kimliklerini ortaya çıkarabilmesine göre dönemler 1980 öncesi ve sonraki olarak bölünmüştür. Çünkü 1980 öncesinde Aleviler kendi kimliklerini tam olarak ön plana çıkaramamışlar fakat 1980 sonrasında “Alevilerin uyanışından” bahsedebiliriz. Bu dönemlerde Alevi bireylerin bilincine varılabildiği için Aleviliğin olumlu yönlerini ele alan çeşitli yayınlar gazete, dergi ve kitap gibi yayımlar yayınlanmaya başlamıştır (Çamuroğlu,2010:104,105).

1980 sonrası dönemde Alevilerin yoğun bir şekilde ön planda olmasının temel sebepleri; Aleviler Avrupa’da sermaye birikimi yaparak kendi vatanlarındaki Alevilere göndererek kendi sermayelerini oluşturmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra Sünnilerin dindarlık yönüyle örgütlenmeye başlamış olması da etken olmuştur. Çünkü Alevi Sünni hareketlenmesi arasında da benzer yönler vardır. Aleviler–Sünni İslamcılık yönünden bir taklit gibi doğmaya başlamıştır.

1970 dönemlerinde Alevi bireyler çeşitli dernekler ve sendikalarda etkinlikler yaparken Sünniler daha elit kesimlerde toplanmaya başlamıştır. Günümüzde doğru gelindiğinde ise, Aleviler vakıf kurmaya başlamış, çeşitli alanlarda sağlık, haberleşme gibi cemaat faaliyetlerini ön plana çıkarmışlardır. Sünniler ise, daha çok çeşitli alanlarda dernekleşme yoluna gitmişlerdir.

Diğer etken; yeni bir toplum şekli olan sayıca fazla olan genç insanların idealleri olan Sovyetler Birliği modelinin beklenen kadar başarılı olamaması da etken olmuştur. Alevi bireyler önceleri sol örgütlerde daha aktif olurken zamanla Alevilerin kendilerini ön plana koymaya başlamışlardır (Subaşı,2010:174).

Sivas ve Gazi olayları da Alevi toplumlarında önemli bir etken olmuştur. Bu doğrultu da Alevi toplumlarında hem sayıca değişiklik olmuş hem de vakıfların birlikteliği ve bütünlüğü artmaya başlamıştır.

1970 dönemlerinin başlarında sosyalizme karşı olmak için Türk–İslam sentezi yapılır ve yarı resmi olur. Fakat bu resmi yöntem hem Kürtleri hem de Alevileri dışlayan bir yöntem olmuştur. Bu durumun sonucu olarak 1982 anayasasında ilk ve orta kesimlerde “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersleri okutulmak için zorunlu hale gelmiştir. Yine bu dönemde Diyanet İşleri Başkanlığının yetkileri arttırılmaya başlandı. Bu konular Aleviler için elverişli bir durum olmamıştır.(Massicard,2007:71)

Alevilerin örgütlenme ihtiyaçlarının temel etkenlerinden birisi de Kürt sorunudur: Alevilerin büyük bir çoğunluğu Kürt olmasından kaynaklı Alevilerin kendi içerisinde çatışmaya neden olmuştur. Böylece öncesinde Alevi kimliğinin ön planda olmadığı Kürt Alevileri zamanla yerini Alevi kimlikleri ile almaya başlamıştır.

Örgütlenme yasağı o dönemlerde 12 Eylül' de başlamıştır fakat 1989 dönemlerinde örgütlenme yasağının kaldırılması ile bile birlikte Alevi birlikleri kurulmaya başlamıştır. Bu örgütlenme ile Aleviler için dini törenleri olan cem ayinleri ve cem evleri zamanla herkesin faydalanabileceği şekilde topluma açık hale getirilmiştir.(Subaşı,2010:198)

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise; farklı sebeplerle Sünni İslam anlayışına karşı devlet karşıt bir güç olarak Alevileri kullanmıştır. Fakat 1980' li dönemlerden sonra bu karşıt anlayış yerini Alevi-Sünni karşıtlığına bırakmıştır. 1980 darbesinden sonra devlet Alevileri dışlayarak onları bir kenara itmiş bunun yanı sıra Sünnileri ise yanına alarak farklı hazırlıklar, projeler düzenlenmiştir.

1990 dönemlerine gelindiğinde, Alevi bireylerin birçok yönleri yeniden bulunarak ön plana çıkarılmış birçok sivil toplum örgütleri de bu yenileşmeye destek sağlamıştır.

Bu dönemlerde devlet de Aleviliğe karşı olan tüm bakış açılarını yeniden gözden geçirme ihtiyacı hissetmiştir. Bunun temel sebebi de Alevi örgütlerinin artık kendini gösteriyor olması ve diğer örgütlerinde bu örgüte karşı oluşu da etken olmuştur.

1992 yıllarına gelindiğinde Diyanet İşleri Başkanlığında Aleviler için oturumlar düzenlenmiştir.

“Aleviler için Diyanet tarafından düzenlenen oturumların içeriği ise şu şekildedir;

- Diyanet içerisinde Alevilere sürekli aktif görevler verilmeli.
- Okullarda işlenen Din dersleri zorunlu olarak okutulmalı.
- Hutbelerde ve verilen vaizlerde Alevilik konusu da işlenmeli.
- Televizyonlarda ve radyolarda Alevilik tanıtımının yapılmalı.

- Ramazan aylarında ve muharrem aylarında yapılan etkinliklerle Alevilik gündeme gelmeli.(Kaleli,2000:58)

1990 yıllarında Kemalist toplumlarca Alevilik baştan keşfedilmiştir. Bu dönemde Kürt milliyetçiliğinin Alevi bireyler faydacı olarak kendi içinde yer almıştır ve Kürt milliyetçileri Türkiye Cumhuriyetine karşı birlikteliği sağlamak için Aleviliği yeniden keşfetme dönemine girmiştir.(Massicard,2007:129)

Kürtlerin milliyetçi anlayışına göre, 1990 dönemlerine kadar ön planda olacak, sözü geçecek örgütler Kürtler olmuştur. Kürtler bu dönemde tek söz sahibi olmak istemişler ve bu süreçte de Alevileri yanlarında tutmak yönünde birçok çalışma yapmışlardır.

1980 yıllarında yaşanan askeri darbe ile birlikte Kürt milliyetçileri Alevi birlikleri ile beraber taraf olmak için çaba sarf etmişlerdir. Bunun yanı sıra Sivas ilinde yaşanan Madımak olayı da Alevi birlikleri ile Kürt birliklerini yakınlaştırmıştır. Yine bu dönemde çeşitli yayınlar çıkararak Alevi bireylerin gerçekte Kürt oldukları da ele alınmıştır. Alevilerin Kürt olduğu iddiasıyla tarihlerinin de ortak olduğu düşüncesi oluşmaya başlamıştır.

Aleviler zamanla hem Osmanlı baskısı altında kaldıkları için hem de laik bir devlet anlayışı ile karşı karşıya kaldıkları için yavaş yavaş kendi kimliklerini yitirmeye başlamışlardır. Fakat 1980 sonrasında Aleviler kendi güçlerini ortaya koyabilmek ve kendi kimliklerini yeniden ispatlayabilmek amacıyla çalışmalar yapmışlardır. Çeşitli Alevi büyükleri ve dedeler yapılan çalışmalara kendi kimlikleri ile katılarak mücadele etmişlerdir.(Vorhoff,2010:44,54)

1.2. ALEVİLİĞİN ORTAYA ÇIKMASINDA ÖN PLANDA OLAN KİŞİLER

1.2.1. Hz. Ali

İslam döneminde Hz. Muhammed'e iman edenlerden biriside Hz. Ali olmuştur. Hz Muhammed döneminde Hz. Ali her daim onun yanında olmuş ve Hz. Muhammed' in kızı ile evlenerek bu sayede soyunun devamlılığını sağlamıştır.

Geleneksel Alevilikte Hz Ali en üstte tutulmuştur. Aleviler için hem Ali adı hem de Hz. Ali'nin önemli bir figür olması Hz. Ali'yi vazgeçilmez kılmıştır.

Bu dönemde Alevilerde homojen yani tek bir Alevi toplumu ön planda olmamıştır. Alevilerin genel toplum yapısı şehirlerde farklılık göstermektedir. Alevi toplumlarının bu denli farklılaşmalarının temel nedenleri Hz. Ali'ye karşı bakış açılarının toplumdaki topluma değişmesidir.

Bu dönemdeki en önemli değişim unsurları modernleşme ile birlikte köyden kente göç başlamış böylece Aleviliğin yapısı da değişmeye başlamıştır. Çünkü geleneksel Alevi anlayışına göre, dedeler ön planda olmuşlar doğruyu gösteren dedeler olmuştur. Fakat zamanla göçlerin yaşanması, şehirleşme oranının artması ile birlikte dedelik kurumunun etkisi azalmaya başlamış Aleviler artık bilgileri dedeler yerine çeşitli kaynaklardan edinmeye başlamıştır. Farklı görüşler farklı bakış açıları toplum içerisinde yaygınlaşmaya başladığı için Aleviliğe tek bir pencereden bakmak da pek mümkün olmamıştır. Her bir aydın kişiler modernleşme döneminde yeni kaynaklar araştırmışlar yeni fikirler yeni bakış açıları ortaya koymuşlar bu nedenle de Alevilik ile ilgili bir sürü yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Alevilik bu dönemde çeşitli fikirlerin etkisi altında kalmıştır.

Alevi anlayışının sabitleşmesi ve toplum içerisinde yayılan farklı farklı Alevilere ait olan yorumların nesilden nesil aktarılırken yazılı kaynaklarda tutarlı tek bir kaynağın olması gerekir (Aydın, 2008: 19)

Toplumların değişmesi ile birlikte yani modernleşme sürecine girilmesi ile toplumlarda Alevilik değişmeye başlamış fakat Aleviliğin devamlılığını sağlayan Hz. Ali' ye ait olan unsurlar olmuştur. Bu sayede farklı farklı Alevi bakış açıları tek bir çatı altında toplanmaya çalışılarak toplum içerisindeki kargaşa giderilmiştir.

1.2.2. Hoca Ahmet Yesevi

Hoca Ahmet Yesevi Kazakistan' da bulunan Çim kent şehrinde doğmuştur.7 yaşında babasını kaybettikten sonra ablası ile birlikte Ye'si şehrine taşınmıştır. Burada eğitim hayatına başlamış ve ilk eğitimini Arslan Baba isimli önemli bir şeyh den almaya başlamıştır.

İlk aşama eğitimini tamamlayan Ahmet Yesevi 27 yaşlarına geldiğinde Buhara' ya gitmiş ve burada önemli din bilginlerinden birisi olan Şeyh Yusuf 'un müridi olmuştur. Bu sayede Ahmet Yesevi bir sürü kişi tarafından tanınmış ve etrafındakiler artmaya başlamıştır.(Fırlalı,1996:106)

Başlangıçlarda Yesevilik Seyhun bölgelerinde daha fazla ön planda olmuşken zamanla diğer bölgelerde de etkisini göstermeye başlamıştır. Hoca Ahmet Yesevi' nün etkisinde olan Yesevilik zamanla birçok diğer tarikatı etkilemeye başlamıştır.

Bu dönemde Hoca Ahmet Yesevi' nün farklı olmasındaki en temel etken ise, bu dönemdeki en yaygın tasavvufi düşünce biçimlerinin sade bir şekilde Türkçe olarak manzume aracılığıyla ifade edilmesi ve tekkelerde de bu şekilde paylaşılması esas alınmıştır. Böylece Ahmet Yesevi, Yesevilik tarikatının yanında birçok tarikat üzerinde etkili olmuştur.(Dönmez,2003:68)

Yesevilik tarikatını diğer tarikatlardan ayıran önemli yapılardan biriside ibadet biçimleridir. Yesevilik tarikatındaki dini ibadet biçimlerinde kadın ve erkekler ibadetlerini ayrı ayrı yapmazlar. Yesevilik tarikatında ibadet biçimlerinin temelinde kadın – erkek birlikte kadınlar – erkekler genel yapılan dini toplanmalara birlikte katılırlar. Hatta şuanda günümüzde de Alevilik inancındaki bir ibadet biçimi olan cem ibadetlerinin temeli Yesevi tarikatına dayanır. Tıpkı Yesevi tarikatında olduğu gibi Alevi ibadetlerinde de kadın – erkek ibadetlerini birlikte gerçekleştirir.

Hoca Ahmet Yesevi hem Yesevilik tarikatını yayması bakımından hem de Aleviliğe sunduğu katkılar nedeniyle ön planda tutulur. Alevilerin geleneksel ve dindar yapılarının temelinde Hoca Ahmet Yesevi' den aldıkları ve onun kazandırdıkları üzerinde de dikkat çekilir.

1.2.3. Pir Sultan ABDAL

Pir Sultan Abdal Anadolu' da halk tarafından en fazla etkiye sahip olan ozanlardan birisi olarak bilinir. Pir Sultan Abdal ile ilgili kesin bilgiler yoktur ve hayatı ile ilgili çok az bilgiler vardır. Pir Sultan Abdal iyi bir medrese eğitimi almış ve önemli bir tarikat eridir. Alevi toplumlarında sanat ile ülküyü bütünleştirmesinden dolayı önemli bir etkiye sahip olmuştur. Fakat sadece Alevi edebiyatında değil, genel olarak halk ve tekke edebiyatında da önce gelen sanatçılardan birisi olmuştur. Onun

nefsleri uzun yıllar boyunca genel olarak Anadolu ve Rumeli' de ayin-i cemlerde okunmuştur. (Üzüm,2004:90)

Pir Sultanın şiir içerikleri, Alevi inancı etrafında okunan şiirler genel olarak sevgi-aşk şiirleri, yergi şiirleri, töre şiirleri, propaganda amaçlı şiirler, özlem ve doğa konulu şiirler olarak sınıflandırılabilir. Pir Sultanın şiirlerini incelediğimizde onun Tanrı'nın var oluşunu benimsiyor olması ve net olarak bir Tanrı anlayışına sahip olduğunu gözlemleyebiliriz. Pir Sultan direkt olarak Tanrı'nın var oluşuna dair eserlerinde ifadeler yer vermese de Tanrı'ya atıflar yaparak eserlerinde onu anmıştır. Yaşadığı olayları başına gelen olayları O'nun takdiri ile olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

Pir Sultan Abdal, şiirlerinde Tanrı'ya ait olan bir çok özelliği ifade etmeye çalışmıştır; yaratıcılık, ilim, kudret, cömertlik, hidayet ve kitap gönderme gibi tevhit inancı ile özdeşleşmiş bir inanışa sahiptir. Pir Sultan Abdal'a ait olan bazı eserlerde aslında Tanrı'yı tanımayan ifadelerden bahsettiği yer alırken bu ifadelerin yanıltıcı olduğu ve onun hem inanç hem de düşünce dünyası ile bağdaşmamış olması ifade edilmektedir. Bazı şiirlerinde Hz. Ali'yi konu edinirken Tanrısal bir nitelik kazandırdığı görülse de aslında şiir ve şair olarak inançsal anlamda bütünlük açısından bakıldığında yanlış ifade edildiği aslında tasavvufî ve batini olarak yaklaşılmaya çalıştığı ifade edilmiştir.

1.2.4. Hacı Bektaş Veli

Anadolu Aleviliği denildiğinde karşımıza çıkan önemli isimlerden birisi de Hacı Bektaş Veli dir. Hacı Bektaş Veli yüzyıllar boyunca Anadolu Aleviliğinin inançsal bakımdan temel yapısını oluşturan kişidir. Alevilik inancında Hacı Bektaş Veli öneminden bahsedecek olursak, Anadolu ve Balkanlarda bir çok taraftarlar edinerek bu yörelere kendi düşünce sistemini yayabilmek amaçlı halifeler göndermiştir. Hacı Bektaş Veli toplumu insanlık sevgisi ve ilim, irfan ile yetiştirmek amaçlı çalışmalar yapmıştır. Aslında Hacı Bektaş Veli bu çalışmalarını yaparken sadece kendi dönemi değil gelecek nesillere de önemli mesajlar vermek amacıyla çalışmalarını tamamlamıştır. Hacı Bektaş Veli'nin yaptığı bu çalışmalar aslında sadece 13.yüzyıl Anadolu' da değil ileri ki dönemlerde özellikle Anadolu

Aleviliğinde bir ekol olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun bu düşünce sistemi yenilikçi bir hareketin başlangıcı da sayılabilir.

Hacı Bektaş Veli hakkında genel olarak kesin bilgiler bulunmamaktadır. Fakat eski kaynaklarda onun vefatından sonra kendisinin müritleri tarafından kaleme alınmış olan velayetnameleri bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Veli' nin en çok bilinen eseri "Makalat" tır. Fakat yapılan araştırmalar sonucunda da Hacı Bektaş Veli'ye ait olarak biline bazı diğer eserleri de şöyledir; Makalat, Sathiyye, Fevaid, Fatiha Tefsiri gibi eserlerde ona ait olarak bilinir. Hacı Bektaş Veli, hem Alevi hem de Bektaşi çevrelerde inançlarındaki temel şişi olarak ser-çeşmesi olarak görülmüştür.

Hacı Bektaş Veli kendi öğretilerinde din, ırk, mezhep ve milliyet farkı olmadan her türlü farklı inanışları kabul eden ve kişileri kendi çatıları altında toplamayı amaç edinen bir öğretiye sahiptir. Hacı Bektaş Veli, her şeyi insanda bulmayı amaç edinen, bilim ve sanatı hem kendisine hem de topluma rehber olarak gözeten düşünürdür. Toplum tarafından Hacı Bektaş Veli'ye yansıtılan sevgi onun kendi öğretisinin alt yapısını oluşturan insan-doğa ve Tanrı' ya dayanan insancıl bir yaşam felsefesinden kaynağını almıştır.

Hacı Bektaş Veli Anadolu Aleviliğinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Onun düşünce yapısı Hz. Ali ile benzer gösterilmiş ve onun farklı bir yansıması olarak büyük bir önem taşır.(Noyan,1985)

1.3. ALEVİLİĞİN FARKLI İFADE EDİLİŞ BİÇİMLERİ

1.3.1. Dini Bir İfade Şekli Olarak Alevilik

Din toplumsal içerikli bir kavram olduğu için toplumsal değerler üzerinde fazlasıyla etkilidir. Din toplumu bütünüyle etkilerken dini konular yavaş yavaş toplumun içine girmeye başladığında toplumu ilgilendirmeye başlar. Alevilik din kaynaklı olarak ele alındığında Muhammed, Ali ve Allah üçlemesi ile alınır.

Alevilerde dini boyutlar farklıdır. Bayanlar ve erkeklerin ortak katıldığı dini merasimleri vardır. Bu merasimlerin en başında Ayin-i Cem adıyla gerçekleşen merasim örnektir. Aleviler kısmı olarak dine uymuyor gibi görünseler de en çok din

konusu ile ön plana çıkmaktadırlar. Burada ele alınan sorunlar Aleviliğin gerçekten dini bir ekseninde olup olmaması ve Kadın ile erkeğin birlikte yaptığı dini merasimlerin gerçekten dini boyutunun olup olmaması ele alınmıştır.

Aleviliğin dini boyutu ele alındığında Alevilik İslam'ın bir parçası mıdır, değil midir konusunda bile fikir çatışmasına neden olmaktadır. En çözümsüz kalınan noktada belki burasıdır. Alevilik kimi inançlara göre Hz. Muhammed tarafından sunulan ve Hz. Ali tarafından da uygulanmaya çalışılan bir inanıştır. Kimi inanışlara göre de Alevilik tamamen İslam'dan bağımsız olarak ele alınır. Yine başka bir inanışa göre Alevilik aslında Şii Caferi mezhebine bağlıdır. Bu bağlantı On İki İmamı Şiilik ile gerçekleşmiştir.

Alevilik, uzunca bir süre dinin önder kişi olarak nitelendirilen Dedeler tarafından sözlü olarak aktarılan bir inançtır. Alevilik aslında bir yönüyle de halk edebiyatının özelliğini yansıtır. Çünkü geleneksel dönem içerisinde Alevilerdeki köy kültüründe köy odalarında bireyler toplanıp sözlü olarak paylaşımlarda bulunurlardı. Sözlü paylaşımın yapılmasını sağlayanlarsa Alevi ozanlar olmuştur.

Alevi temel inanışları içerisinde Cem'ler de aynı yazılı olmayan sözlü geleneği sürdürmüşlerdir.

Zamanla geleneksellikten modernliğe geçiş gibi toplum içerisinde yaşanan değişimler sayesinde Alevilik farklı boyutlar kazanmıştır. Alevilik tamamen sözlü bir geleneğe dayanır. Herhangi bir yazılı kaynağı yoktur. Sözlü anlatımın nesilden nesil aktarılması da Aleviliğe sürekli farklılıklar getirmiştir. Bu nedenle Aleviliği sadece dini boyutuyla sınırlandıramayız. Aleviliği yalnızca felsefi, etimolojik yada kültürel siyasi olarak ifade edemeyeceğimiz gibi sadece dini boyutunu ele almakta yanlış bir tutum olur.

1.3.2. Felsefi Bir İfade Şekli Olarak Alevilik

Aleviliği felsefi boyutu ile incelediğimizde Aleviler en çok felsefi olarak Marksizm'den etkilenmişlerdir. Yani bu dönem bireyleri felsefi anlayış olarak Marksist anlayışı benimsemiştir. Aleviliğin bu yönünü devam ettirenler ve Aleviliğin felsefi boyutuyla ilgilenen kesim bu dönemde daha çok modernleşme sürecinde farkındalık kazanan genç bireyler olmuştur. Çünkü yaşlı bireysel geleneksel Aleviliği

devam ettirmeye çalışır. Ama burada sadece modernleşme döneminin etkisinden bahsedemeyiz diğer bir etkense Aleviliğin sürekli dönemin geleneksel kültürüne dayandığı için aydınlatılamıyor olması da bireyleri farklı yönlere çekmiştir.

Alevilik sürekli dini inançla hapsedilmeye başlamış. Sürekli din ile sıkıştırılmaya çalışıldığı için bireysel düşüncelerini ve akıl yürütmelerini açığa çıkartmamışlar.

Felsefi olarak Aleviliğe bakıldığında ise, aklın yol gösterici olmasıyla devamlılığını sağlayan, birey ve toplumun görüşlerini ön planda tutmaktadır. Alevilik ancak felsefenin temelindeki sorgulama yöntemi ile yeni akıl yürütmelerine kapılarını açar.

1970’erde Alevi bireylerin birçoğu geleneksel yapıyı terk ederek kendini daha iyi ifade edebilecekleri, kendilerine yeni olanaklar sunabilen sosyalizmin savunucusu olmaya başladılar. Daha sonraki dönemlere gelindiğinde toplumda Alevilik yavaş yavaş etkisini yitirmeye başladı. Fakat 1980 ‘lerin sonuna doğru geldiğimizde Alevi kültürü yeniden kendini göstermeye başladı. Bu dönemde demokrasi, insan hakları gibi kavramları hayatlarının temelini alan genç Aleviler zamanla Dede’leri tepkisine maruz kaldığı için Alevi kültürü yeniden kendini göstermeye başladı.

Felsefi düşünceye göre Alevi inancındaki Tanrı anlayışı, Tanrı korkuyla yaklaşılana ya da sürekli ona ibadet edilmesi gereken olarak görmez. Çünkü aslında Tanrı’ ya tapmaktan ziyade, Tanrı’ ya aşık olunur. Tanrı sevgilidir ve O eleştirir.

Alevilerin tanrı hakkındaki bu görüşlerinin yanı sıra demokrasi, insan hakları gibi konularında üzerinde durması aslında modernize geçiş olarak görülür. Aleviliğin bu dönemde bağnaz bir inanış olmaması ve her bireye açık olması Aleviliğe yeniden felsefi bir yön kazandırır. Aleviliğin insanlığın temelini dayanması da onu evrensel toplum tarafından kabul edilebilir bir inanç sistemine dönüştürmüştür.

Aleviliğin tek bir tanımının yapılamaması da onun felsefi yönünün bir göstergesidir. Aleviliğin felsefi boyutuna bakıldığında dinin değiştirilemez doğrudan kabul edilen dogmalarına karşı çıkmıştır.

1.3.3. Siyasi Bir İfade Şekli Olarak Alevilik

Türkiye’de siyasal ve toplumsal olarak Alevilik farklı şekillerde devamlılığını sağlamıştır. Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar Alevilik sürekli bastırılmış ya da farklı formlarda kendini ifade etmeye çalışmıştır. Alevilerin kendi kimliklerini bulamaması da siyasi görüşlerinin oluşmamasına ya da sağlıklı siyasal görüşlerin oluşmamasına neden olmuştur. Aleviler sürekli olarak ötekiye karşı olan siyasi güçlerin yanında olmak zorunda kalmıştır. Alevilerin siyasal yapılarına bakacak olursak Aleviler daha çok sol yapıyı seçmişlerdir. Sol yapının temelinde olan adalet, eşitlik ve cinsiyet ayrımının olmadığı gibi terimler Alevi bireyler tarafından daha çok benimsenmiştir.

Aleviler, Osmanlı döneminde zor zamanlar yaşamışlardır. Bireyler uyum sürecine zorlanmış ve dağdaki köylere gitmek zorunda kalmışlar. Fakat Cumhuriyet dönemine gelindiğinde biraz daha özgür olmaya başlasalar da tam olarak kendilerini ifade edebilme, kendi varlıklarını ön plana çıkartıcı faaliyetlerde bulunamamışlardır.1960’ Larda gelindiğinde köyden kente göçler başlamış buda sosyalizmi beraberinde getirmiştir. Bireylerin kendi olduklarının farkına varmaya başlamışlardır. Alevi kendi kimliklerini kurabilmek ve devamlılığı sağlayabilmek için 1961 yılında Türkiye Birlik Partisi’ nü kurmuşlardır. Bu demek oluyor ki Aleviler ilk kez kendi kimliklerini ifade edebilme yoluna girmişlerdir. Bu dönemde köyden kente göçler artmaya başlamıştı. Çünkü kent ortamı Alevi bireylerin kendini geliştirmesine olanak tanıyordu. Aleviler artık kimlik mücadelesine başlamıştı.

Alevilik topluluğun dini önderlerinden olan Dedelerde rol değişimleri nedeniyle fazlaca bir oy platformuna sahip olmuşlardır. Siyasi partilerin aday konumunda bazen dedeleri bile görmek mümkün hale gelmiştir. Alevilerin bu denli kimlik arayışı, modernleşme dönemine girilmesi ile gelenekselliğin etkisini yitirmeye başlaması bazı dedeler ile Aleviler arasında çatışmaya sebep olmuştur.

Alevilerin siyasal alandaki varoluşları arada değişiklik gösterse de genel ifadeyle sol bir eğilim çizme yoluna gitmiştir. Bunun en temel nedeni de Alevilik kendi evrenselliğinde devamlılığını sağlarken diğer taraftan Sünni bireylere karşı kendi duruşunu göstermek olmuştur.

İlk bölümde genel olarak Alevilik olgusundan ve tarihi gelişim sürecini, bu olgunun temellerinde etkili olan önemli kişilerden bahsederek bu kişilerin Alevilik ve genel olarak hem yaşanan döneme hem de ileriki dönemlere katkılarının neler olduğunu anlattık. Dönemsel olarak ve ifade ediliş biçimleri olarak farklılık gösteren Alevilik olgusunun da bu farklarına değinerek siyasi bir bakış açısı, dini bir bakış açısı ve felsefi bir bakışıyla Alevilik olgusu değerlendirildi. İkinci bölümde Alevilik ve Sünnilik çerçevesinde önemli olan kavramsal ifadeleri ele alacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Alevilik ve Sünnilik olgusunun tam olarak değerlendirebilmesi için öncelikle kavramsal çerçevenin sınırlarının belirlenebilmesi gerekir. Alevilik konu gereğince geniş olduğu için Alevilikle ilgili olan Kızılbaşlık, Rafizilik, Alevilik, Bektaşilik, Sünnilik, Düşkünlük, Musahiplik ve son olarak da Dede/Dedelik ile ilişkiyi açıklayabilmek için bu kavramlar açıklanmaya çalışılacak.

2.1. KIZILBAŞLIK

Kızılbaş isminin nasıl ortaya çıktığı, bu isimlendirmenin nedenleri ele alınarak kavram açık olarak ifade edilmeye çalışılmış.

Kızılbaşlık daha çok İslamiyet dönemi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dönemdeki görüşler halk tarafından kullanılan sözlü ifade geleneği ile toplum içerisinde anlatılmış, geleneksel Alevi inançlarını yansıtmıştır. “Bir inanışa göre, Hz. Peygamber savaş esnasında aldığı ok darbesi ile dişi kırılarak düşer. Hz. Ali ise bu olayı görür ve Hz. Peygamber’ in dişinin kaybolmaması için dişi kendisinin başına çakar böylece dişi korumuş olur. Dişin çakılması sonucu Hz. Ali’nin başı kanamaya başlayarak başlığı tamamen kırmızı renk alır. Bundan dolayı da Hz. Ali Kızıl börk giymiştir. “Kızılbaşlık ile ilgili başka bir inanış ise şu şekildedir: Küfe’de camide namaz kılan Hz. Ali İbn-i Mülcem in kendisine saldırması ile kılıçla başından yaralanır. Başından yaralanan Hz. Ali’ nün başındaki bezi kana bulanır. Kana bulan bez kızıl börke benzetilir ve kızıl börk kullanılmaya başlanır. Bu anlatımlar tamamen halk arasında oluşarak anlatıldığı için gerçeklik değeri yoktur.”(Çetinkaya, 2004:42)

Geleneksel Alevi anlayışında da dile getirildiği gibi Kızılbaşlık İslam’ a özgü bir kavram değildir.

Kızılbaşlık, kavramı Türk tarih döneminde yaşanan büyük göç dalgaları ile ortaya çıkmıştır. Kızılbaşlık kavramının temel yapısında Türk kültürünün yapısı temele alınmıştır. Aleviliğe özgü olan ve eski bir isim olarak kullanılan isim Kızılbaşlık ismidir. Kızılbaşlık ismi, düzene uyum sağlamayan Türklerin Müslüman

olmadan ki ayaklanan kişilere verilen bir isimdir. Çok önceki dönemlerde Alevi ismi ve Bektaşî ismi kullanılmadığı için Kızılbaş ismi kullanılıyordu.

Osmanlı döneminde ise, Türkmen boyları çoğunlukla Osmanlı' ya karşı yapılan isyanlarda kızıl börk giydikleri için Osmanlı' nün aleyhinde olduklarının göstergesidir.

Kızılbaşlık bir dönem de verilen fetvalarda "Rafizi" olarak bile isimlendirilmiştir. Fakat zamanla bu olumsuz ifadeden dolayı Alevilik terimi kullanılmaya başlandı (Yılmaz,2008:55).

2.2. RAFİZİLİK

Sözlük anlamı olarak Rafizi "kabul etmeyen, bir ordunun ya da askeri bir birliğin komutanını terk edip bırakıp gitmesi" anlamına gelmektedir. Rafiziler mezhep olarak Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir' in buyruklarını kabul etmeyenler için kullanılmıştır. Rafizilerin kendilerini tanımlama yöntemleri kötülüğü bırakıp terk edenler anlamına gelmektedir. Rafizilerin kendilerine böyle tanımlama nedenleri Hz. Muhammed' in vefatı ile birlikte Müslüman toplulukların bir kısmı İslamiyet'ten uzaklaşmaya başladı. Şiiler ise, kötülüğü kabul etmezler, onlara göre Hz. Harun ile Hz. Muhammed aynı konumdadır.

Rafizi terimi Aleviler için Osmanlıya ait kaynaklarda da yer alan bir isimdir. Rafizi terim olarak Kızılbaş ve Alevi terimlerinden daha önce kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı tarihinde Kızılbaşlık teriminin dini düşünceleri ve hayat tarzları incelenerek olumsuz nitelermelerde bulunulmuştur. Osmanlı kaynaklarında Rafizi kelime olarak Safeviler de desteği ile Anadolu' da Sünnilik hariç diğer mezhepler için olumsuz bir ifade olarak kullanılmıştır.

Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasında geçen anlaşmazlıkta Şah İsmail Yavuz Selim'e yenildiğinden Kızılbaş da yenilmiş sayılır. Bu ifade "Rafizi, zındık, mülhit vb." gibi olumsuz nitelermeler yerini "mum söndürenler, ana bacı tanımayanlar" olarak yeni adlandırmalar almıştır. Bu kavrama yüklediğimiz bu anlamların tamamı olumsuz nitelikte olup, bu kesim tarafından kullanılması da olanaksızlaşmıştır.19.yy sonlarına gelindiğinde Kızılbaşlık kavramı yerini Alevilik kavramına bırakmıştır (Kaplan, 2010:36-37).

Yavuz Sultan Selim döneminde çok farklı sebeplerden dolayı Kızılbaşlarda ortak bir nokta bulunamamıştır. Bu farklılığın en önemli sebeplerinden birisi de ekonomi olmuştur. Göçebe bir hayat süren Türkmenler o dönemde Kızılbaş olarak adlandırılıyorlardı. Burada Türkmenler Şah İsmail yanlıları ve Safevi Devleti ile birlikte siyasi bir yapılanmaya başlayarak Safevi devletinin kurulmasında önemli bir etken olmuşlardır. Kızılbaşlar böylece toplum içerisinde olumsuz bir konuma gelmiştir. Toplum içerisinde tehdit olarak görülen Kızılbaşlarla mücadeleye başlandığında bu kesime “Rafizi” gibi hoş karşılanmayan sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu olumsuzluklar tarihi olarak da olumsuz sonuçlara neden olmuştur.

2.3. ALEVİLİK

Rafizi terimi, terim olarak toplum içerisinde olumsuz anlamlara neden olduğu için 1950 sonrasında Alevilik kullanılmaya başlamıştır. Alevilik döneminde dönemsel yaşanan göçler ile eski inançlar halk aracılığıyla Ali’yi merkeze alan İslam anlayışı ile bütünleşmiştir. Bu nedenle de Alevilik kavram olarak çeşitli görüşlerle ifade edilmiştir.

Alevi kelime kökeni olarak Arapça kökenli bir kelimedir. Sözlük anlamı olarak Alevilik Ali’nin soyundan gelenler, Ali’ye bağlı olanlar, Ali’yi sevenler anlamlarında kullanılmaktadır. Toplum içerisinde Hz. Ali aracılığıyla Hz. Peygamber’e ulaşabilenlere Alevi olarak adlandırılırlar. Türk toplumunda Alevi adı geçtiğinde Hz. Ali soyundan gelenler aklımıza gelir (Kutlu,2008:151).

Aleviliğin zamanla sahip olduğu anlamlar şu şekildedir;

- Hz. Ali taraftarlarına Alevi adı verilmiştir.
- Hz. Ali’nin soyundan gelenlere ve bazen Hz. Ali oğullarının taraftarlarına da Alevi adı verilmektedir.
- Hz. Ali döneminde onu halifelğe uygun bulan ve onu en üst sahabe olarak görebilenlere Alevi adı verilmiştir.
- Allah ve Peygamber aracılığıyla Hz. Ali’ye imamlığın verildiğine inananlar (Yörükan,2006:443-444).

Alevi, Hz. Muhammed’ den sonra Hz. Ali’yi başa alan, Hz. Ali’ yi seven ve ona saygı duyan siyasi – dini bireylerin genel adıdır.

Anadolu'da yaşayan köylüler aralarında birçok çeşit Alevilik olgusu oluşmuştur. Bunlardan bir kısmının Anadolu' da yer alması burada yaşayan Alevileri diğer ülkelerde yaşayan Alevilerden ayırt etmeye yarar.

Türkler geniş geniş bir alana yayıldıkları için İslamiyet yayılmadan önce Türkler çeşitli dinler olan Budizm, Manihaizm, Hıristiyanlık ve Şamanizm gibi inançların etkisinde kalmıştır. Türk toplumları İslamiyet' i benimserken geçmişten gelen geleneklerini ve eski inanış biçimlerini de korumaya çalışmışlardır. Anadolu kültüründe Alevilik, Türklerin kendi yurtlarından göçleri esnasında Anadolu' ya yerleşmeleri ile Anadolu' da içinde buldukları kültürel alışverişler.

Alevilik kısmen de olsa dini bazı öğeleri taşıyor olmasına rağmen Bektaşilik gibi sistematik değildir. Aleviliğin devamlılığı soya bağlıdır (Dedekargınoğlu, 2010: 330-331)

Alevilik, yalnızca sınırlı kurallar etrafında devamlılığını sağlayacak bir sistem değildir. Alevilik İslami bakış açısını kendi bakış açısına göre yeniden yorumlama şeklidir. Alevilik aslında bir din değildir, sosyal hayatı sistemleştiren ve toplumsal hayatı düzene koyabilen bir sistemdir.

Alevilik, isim olarak Osmanlı döneminden itibaren zamanla değişime uğramıştır. Alevilik, bir dönemki ismiyle Kızılbaşlık, en sık kullanılan ismiyle Rafizilik günümüzde Alevi ismini almış ve devamlılığını sağlamıştır.

“Alevilik yalnızca sözlü geleneğe dayanan bir inanış biçimi değil aynı zamanda yazılı kaynakları da olan bir inanış biçimidir. Aleviliğe ait bazı yazılı kaynaklar şu şekildedir; Hüsniye, Cabbar Kulu, Şer hu Hutbeyi' l – beyan, Noktatu'l – beyan, Fazilet name –i İmam Ali, Maktel–i Hüseyin ve Alevi–Bektaşî nefes ve deyişleridir.” (Kaplan,2010:91).

Alevilik, Kur'an da inanç değişimlerine neden olmuştur fakat bu değişim batını ifade edilişlere yönelmiştir. Aleviliğin kendine özgü inanış biçimleri ve ibadet yöntemleri vardır. Alevi–Sünni arasındaki ayrımın en temel nedeni hem sosyal hem de tarihsel etmenler etkilemiştir.

2.4. BEKTAŞİLİK

Bektaşilik günümüzde kavram olarak Alevilik kavramı ile çok yakın kullanılmaktadır. Alevi ve Bektaşî grupları bir bütün olarak algılanmaya başlanmış ortak bir paydada toplanmıştır. Bu nedenle de Alevilik-Bektaşilik ilişkisi ve Bektaşiliğin kurucusu Hacı Bektaş Veli ön planda olacaktır.

Hacı Bektaş Veli'nin hayatı ile ilgili sağlam kaynaklar yok nadirdir. Çünkü o döneme ait kaynakları yazıya aktaran kişiler onun müritleri olmuştur. Onlarda daha çok Hacı Bektaş Veli'nin hayatını yazmaktan ziyade onu övmek amaçlı eserleri yazmaya çalışmışlar.

Asıl adı Muhammed Bektaş olan Hacı Bektaş Veli Horasan'ın Niş abur şehrinde doğmuştur. Eğitimini ise, eğitimin en önemli kişilerinden biri olan Ahmet Yesevi'nin kurmuş olduğu Yeseviliğin önemli kültür merkezi olarak bilinen Niş abur'da almıştır. Hacı Bektaş Veli, bu dönemde Ahmet Yesevi'nin halifeleri tarafından yetiştirilerek İslam'ı tüm Anadolu'ya yaymak amacıyla gönderilmiştir. Önce Niş abur sonra da Necef ve Ker bela'ya gitmiş, Mekke'ye de giderek hac görevini yerine getirmiştir. Daha sonra tek tek Elbistan, Kayseri, Ürgüp'e en son olarak da Sulucakarahöyük'e gelerek yerleşmiştir (Fığlalı,1990:136). Buradaki amacı ise, burada bir tekke kurup Anadolu'ya İslamiyet'i yaymayı hedeflemiştir. Burada birçok öğrenci ve derviş yetiştirerek Anadolu'da İslamiyet'in yayılmasına büyük katkı sağlamıştır. "Bu gelenek ile yetişen kişiler birçok şiir ve ilahi yazmışlardır. Türk-İslam edebiyatında önemli bir yere sahip olan bu eserler fetihler esnasından kullanıldığı için büyük başarıları da beraberinde getirmiştir." (Kutlu,2008:155).

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'nin isminden dolayı Bektaşilik ismini almıştır. Bu tarikat Hacı Bektaş Veli'nin tasavvufi görüşleri etrafında şekillenmiştir. Bektaşiliğin tasavvufi olarak temelinde dört kapı kırk makam anlayışı yer almaktadır. Bununla beraber Yunus Emre ve Ahmet Yesevi'nin de Bektaşilik de etken olan Türk tasavvuf anlayışı yaygındır. Bu anlayış zaman içerisinde değişik kültürlerden etkilenmiş olsa bile İslam kimliğinden ödün vermemiş kendini koruyarak devamlılığını sağlamıştır (Kutlu,2008 : 152).

Bektaşilik, Osmanlı devleti'nün kuruluşundan beri var olmuştur. Bektaşî tarikatında kişileri zorlayarak, üzerinde baskı kurarak Bektaşiliği kabul ettirmeye

çalışma gibi bir şey söz konusu değildir. Bektaşilik de gönüllük, bu tarikatın üyesi olmayı isteme esas alınmıştır. Bektaşilik katı kuralların olmadığı, bu tarikatta doğup büyümeyen veya bu tarikatın mensubu olan ailelerin çocuklarına özgü olmak Bektaşi olmak için bir ölçüt değildir.

Bu tarikatta yer almak isteyen bireyler bazı belirli hazırlık ve deneme sürecinden geçtikten sonra giriş töreni ile bu tekkenin bir bireyi olur. Bu tekkenin üyesi olan bireylerin inanışlarını tekke belirler. Üyelerin dinsel bağlılıklarının devamını sağlayabilmek amacıyla “yol” olarak adlandırılan düzende devamlılığı tekke sağlar. Buradaki bireylerin toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarında tekkeler yol gösterir.

Bektaşilik, 14.yy dan başlayarak Batı Anadolu'daki Anadolu-Rum Gazileri olarak bilinen askeri alanlarda da yayılmaya başlamıştır. Bu bölgenin de İslamlaşabilmesi için tekkeler kurulmuştur (Kutlu,2008:153).

Alevilik ile Bektaşilik arasındaki benzerliklere ve farklılıklara bakacak olursak; Alevilikte “Yol kardeşliği” adı ile iki aile karşılıklı olarak birbirine kardeş bulur buda Aleviliğe özgü olan birlikte ve beraberliği sağlama ya da bir dayanışma sağlama yöntemidir. Bektaşilik’de kardeşlik kurumu olmadığı için bu yönüyle Alevilikten farklıdır. Zamanla köylü bireylerin çözülmesi ile de Alevilikteki kardeşlik kurumu kaybolmaya başlamıştır. Aleviliğin tersine Bektaşilikte, Bektaşi soyundan gelmek zorunlu değildir, bireyler daha sonradan da Bektaşiliğe katılabilirler.

Alevi-Bektaşi kavramı hem birbirlerinin yerine kullanılabilirken hem de birlikte de kullanılabilirler. Zamanla aynı insan topluluğuna tek bir yöntemle temsil ederler. Alevi ve Bektaşi arasındaki en önemli farklılık Aleviler göçebe olarak yaşamlarını sürdürürken Bektaşiler şehirlerde yaşamışlardır. Önceden önemli bir farklılık olan bu anlayış zamanla önemini kaybetmeye başlamıştır.

Alevilik ve Bektaşilik iki farklı olgu olarak görülmez. Günümüze gelindiğinde Alevilik ve Bektaşiliği tarihi ve toplumsal açıdan birbirinden farklı görmek, ayrı görmek mümkün değildir. Bunun en temel nedeni ise, hem Alevilik hem de Bektaşilik Türk Müslümanlığını temele almıştır. Bu yönde de ortak çalışmalarını yapmaya devam etmişlerdir (Bozkurt,2006:183).

2.5. SÜNNİLİK

Sünnilik, İslamiyet’i Peygamber efendimizin sünnetlerine uygun olarak ve Kur’ anı Kerim’ in emir- yasaklarına uyarak yaşayan Müslümanlardır. Alevilik ile Sünnilik hem yaşam biçimleri olarak hem dini inanış biçimleri olarak birbirinden ayrılır. Ama genel olarak bakıldığında hem Alevilik hem de Sünnilik tek bir dinin farklı olarak ifade edilmiş şeklidir.

Sünnilik Arapça kökenli olarak “ iyi huy, güzel ahlak, iyi davranış” gibi sünnet kelimesinden gelmektedir. Dini olarak ifade etmek gerekirse, Peygamber efendimizin bütün güzel davranışları ve onun davranışlarını yerine getirmek demek. Kur’an-ı Kerim’ i ve Peygamber’i kendine rehber alarak bu konu üzerindeki inançları temel alarak takip eden kişilere Sünni denilmektedir (Eyüboğlu,1989:29).

Sünnilik genel olarak, tarih içerisinde en başta tevhit inancı devamında ise, evrenin var olması hakikati ve bu evrenin Allah tarafından yaratılışı, insanın ancak ruhu ve bedeni ile bir bütün olabildiği, sosyal hayat içerisinde adalet olgusuna ve bireyler arasındaki dayanışmaya değer verme, dünya ile ahiret dengesinin oluşabilmesi, her bireye özgü olan özgür irade anlayışı ve bireysel sorumlulukları benimseyebilme, dini hayatı ileriki nesillere aktarabilen bir gelenektir (Çelebi,2004:372).

Sünnilik, Selçuklu zamanında yerleşik halk dini yaşamını rahat bir şekilde ifade edebildiğinden siyasi anlamda otorite ile herhangi bir sorunu olmamıştır. Osmanlı döneminde de devamlılığını sağlayan bu ilişki halifeliğin Osmanlı’ya geçişiyle birlikte devlet tarafından garanti altına alındı. Cumhuriyet döneminde ise, devletin dini takip edebilmesi için Diyanet İşleri Bakanlığı kurulmuştur. Diyanet İşleri Bakanlığı ile Sünnilik koruma altına alınmıştır. Böylece aslında Alevilik ile Sünnilik ayrımları daha da netlik kazanmaya başlamıştır.

2.6. DÜŞKÜNLÜK

Alevilik aslında batını bir cemaat olarak devamlılığını sağlarken, 16. Yüzyılda Osmanlı’nın yönetimine geçince hem coğrafi olarak hem de sosyal ve kültürel olarak kabuğuna çekilmiştir. Siyasi olarak daha çok Safeviler yaklaşan bu nedenle de tehlikeli olarak görünen Osmanlı yönetimi ile ve kendisine “Kızılbaş” ismini vererek,

“ötekileştiren” Sünni toplumundaki bireylerle ilişkilerini en aza kadar indirebilmeye çalışmışlardır. Alevilerin kabuğuna çekilmesi ile dini bir konumda olan dedelik sistemi, merkezdeki hükümetin yapması gereken bazı görevleri üstlenmiştir. “Düşkünlük sistemi de aslında Alevilerin iç hukukunda gerçekleşen cezalandırma olarak gerçekleşen bir savunma biçimidir.” (Ümit,2010:15).

Aleviler, Sünnilere karşı kendi dini özelliklerini koruyabilmek ve devamlılığını sağlayabilmek için arasında net sınırlamalar koymuştur. Böylece onlar aslında farklı olduklarını ve seçilmiş olduklarını da ifade etmeye çalışmışlardır.

Bizim kendi ülkemizde ise, Alevi ve Bektaşî gruplarının en baş değişmeyen ve devamlılığını sağlayan ahlaki kural, “eline-diline-beline” sahip ol ifadesidir. Her ne koşulda olunursa olsun Bütün Aleviler bu ifadeye uymak zorundadır. Geleneksel Alevi kültüründe, geleneksel olarak ikrar verme de Kurban’ında talibin ya da musahibin beline bağlanan tiğ-bend denilen kuşağa üç adet düğüm yapılır. Bu düğümler, “Allah-Muhammed-Ali” olduğundan diğer tarafta “eline-diline-beline” ifadesine karşılık geldiği için bireylerin kendilerine güvenebilmesinin en temel belirleyicisidir. Ahlaki kabul edilen ilkelere uymayan kişiler cemaatin yöneticileri olan dedeler tarafından düşkün olarak nitelendirilir. Bu kişiler Alevi toplumlarında toplumun dışında tutulan kişilerdir. Bu kişilerle toplum içerisinde görüşülmez, bu kişiler toplum tarafından dışlanmış kişilerdir. Toplum içerisinde günahlar derecelendirilmiştir. Bunlardan en büyük günah ise, kişinin kendini kaybedecek düzeyde içki kullanması, kumar oynaması, hırsızlık yapması olarak nitelendirilir. Daha küçük günahlar yabancı bir kişinin yanında konuşmak, büyüklerden izinsiz bir iş yapmak olarak nitelendirilir. Günahlar belirli sınıflandırmalarda olduğu için cezalarda ona uygun bir şekilde uygulanır.

En büyük suç yapılan hatalarla pirin gözünden düşebilmektir. Bu kişiler on iki imamı inkâr etmiş olarak nitelendirilir. Bu kişiler için çözüm yöntemi bulunamaz. Düşkün kişilerin düşkünlükten çıkabilmesi için törenler yapılır ve bu tören sonucunda düşkün olarak nitelendirilen kişiler düşkünlükten çıkar.

Alevi toplumlarında eskiden geleneksel toplum anlayışı devam ederken inanış biçimleri daha sağlam, zamanla modern döneme gelindikçe etkisini yavaş yavaş kaybetmektedir. Düşkünlük sistemi zamanla şehir ortamlarında etkisini kaybetmeye

başlamış, uygulama kısmında güçlük yaşanmaya başlanmıştır. Modern dönemde yavaş yavaş dedelik kurumları etkisini yitirmeye başlamış ve şehir ortamı da toplumdaki kaynaklı olarak toplum içerisinde yaşanan faaliyetlere daha açık hale gelmiştir.

Modernleşme sürecine girmeye birlikte Alevilik de düşkünlük kurumu sembolik olarak bile devamlılığını sağlayamamıştır. Bu nedenle de düşkünlük yavaş yavaş şehirlerden yok olmaya başlamıştır. Şehirleşmeyle birlikte Alevi toplumlarında dedelik de etkisini kaybetmeye başlamıştır. Çünkü şehirlerde dedelik anlayışı yerini resmiyette olan devlet kurumlarına yani mahkemelere bırakmıştır.

2.7. MUSAHİPLİK

Alevilik inancının önemli bir kurumu olan Musahiplik, iki yetişkin kişinin ve evli çiftlerin yol arkadaşlığı, aynı kaderi paylaşmasıdır. İki aile arasında oluşan ve dayanışma içerisinde gerçekleşen kutsal sayılan bir akrabalık kurumudur. Alevilik anlayışında mensubu oldukları anlayışın birbirlerini destekleyici olmasını sağlamak amaçlı oluşan dini bir bağıdır.

Eski Türklerdeki inanç ve gelenekleri ile önemli benzerlikleri olmasıyla birlikte zamanla İslami bir değer kazanmaya başlamıştır. Hz. Muhammed miraç dönüşünde “kırklar cemine” katılarak orada ashabıyla görüşmüştür. Bu görüşmede onların her iki kişiyle musahip olmasını istemiştir. Bu esnada kendisi de Hz. Ali ile musahip olmuştur.

“Kişilerin birbiri ile muhasip olabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu özelliklerden bazıları, muhasip olacak bireyler aynı dili konuşabilmeli, aynı yaşlarda olmalı, ekonomik olarak düzeylerinin birbirine yakın olması ve yaşadıkları yerlerin aynı olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra muhasip olacak bireylerin anne – baba ve eşlerinin de bu duruma onay vermesi gerekmektedir.” (Üzüm,1997:133).

Geleneksel Alevilik anlayışında, bireylerin toplumun gerçek bir üyesi olabilmesi için ve toplum içerisinde sosyal bir statüye sahip olabilmesi için musahiplik olabilmesi gerekir.

“Musahiplik kurumunun işleyişinde, bir musahip, musahibinin evine rahatça gidebilir, rahat bir şekilde sofrasına oturup yemeğini yiyebilir. Namus hariç elinde bulunan her şeyi musahibi ile paylaşabilir. Kişiler birbirinin sorunlarına çözüm yöntemi bulabilir, birbirinin sorunlarını dinleyebilir, birbirleri ile acılarını – mutluluklarını paylaşabilir. Musahip olan kişiler karşısındaki kardeşine hiçbir kötü düşüncesi olamaz, onun hakkında kötü düşünemez, onun kötülüğünü istemez. Böylesine samimi olan musahiplerin çocukları da birbiri içinde samimi olmuşlardır ve çocuklar da birbiri ile kardeş sayılırlar. Bu nedenle musahip kişilerin çocukları birbiri ile evlenemez. Çünkü bu kişilerin çocukları arasında birinin sahip olduğu mal diğerinin de malıdır ve aralarında kardeş olarak görülür. Aralarındaki bu bağ hayat boyu devam eder.” (Keskin,2004:45)

Musahiplik anlayışında, aslında kan bağı olmayan bireyler arasında yeni oluşan bir akrabalıktan bahsedilmektedir. Bu anlayış yeni bir akrabalığın yeni bir kardeşliğin oluşmasına neden olmuştur. Geleneksel Alevilik anlayışında kardeşlik anlayışı o kadar önemsenmiştir ki kişilerin birbirine kardeş sayılmasından dolayı musahip olarak görülen köylerden bile zamanla evlilikler yasaklanmıştır. Fakat zamanla modernleşmenin getirileri ile şehirleşme kültüründe musahiplik anlayışının bu denli uygulanması güçleşmiştir.

Musahiplik, Alevilik/Kızılbaşlık ya da Bektaşilikteki gibi bu kurumlara eşsiz katılmakla olamaz. Alevilik/Kızılbaşlık topluluklarında o kuruma ait olabilmek için en başta Alevi bir anne – babadan dünyaya gelmiş olma şartı vardır. Bektaşiler de ise, bu tarikatın üyesi olmak isteyen her birey kadın – erkek, evli ya da bekâr herkes tek başına bu tarikatın üyesi olabilir.

Musahiplikte, bireyler sadece tek bir defa evlenebilirler. Musahip olan çiftlerden kadın ya da erkek öldüğünde geride kalan kişiler birbiri ile evlenemezler. Musahip olmak demek bireylerin hayatlarında sadece bir defa gerçekleşen bir törendir. Musahip olan kişiler ayrılrsa, küsse ya da ölse dahi yapılan bu anlaşma bozulamaz ve yeniden yapılamaz.

Günümüze gelindiğinde ise, “musahiplik yani yol kardeşliğini” yapılamaması gerekenleri yapmak, onun şartlarını uygulayabilmek imkansızdır.

2.8. DEDE/ DEDELİK

Dedelik, sadece Alevilerde değil, dini olarak da önemli bir geleneğe sahiptir. Bazı araştırmacılara göre dedelik, Anadolu’ da ki Alevilik anlayışının yaşatılarak gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Alevi toplumlarında dedeler önemli bir yer tutmaktadır. Dedelik kurumu soydan itibaren geldiğine inanıldığı için dedenin yerine sadece onun oğlu geçebilir. Bu olgular Alevilerde “ocak sistemi” diye adlandırılmıştır.

“Anadolu’da Alevilerin önderi olan dedeler dört kategoride toplanır. Bunlar; Ocakzadeler, Babaganlar, Dedeganlar/Çelebiler ve Dikme Dedeler Kolu dur.”(Subaşı,2010:112)

Modernleşme ile birlikte Alevilerin şehirlere göç etmesiyle Aleviliğin temel kurumlarından olan “dede-talip” ilişkisi gelenekselliğini yitirmeye başlamıştır. Burada oluşan boşluk Aleviliğin en önemli sorunlarından birisi olmuştur. Bu boşluktan faydalanmak isteyen kişiler ve kurumlar bu boşluğu kapatmaya çalışsa da başarılı olamamışlardır. Şehir ortamında yaşamlarını sürdürmeye başlayan Aleviler kutsal liderleri ile ilişkilerini yavaş yavaş koparmaya başlamışlardır. Aleviler bu kopma ile birlikte artık kendilerine özgü olan bilgileri dedelerden edinemeyeceği için kendi kaynaklarından ve Alevi örgütlerinden öğrenmeye başlamışlardır. Alevilerin çok az bir bölümü Alevilik ile ilgili bilgilerini dedelerden öğrenmektedir.1960 – 1970’li yıllarda dedelik işlevini yitirmeye başlamıştır. Fakat Alevilik kişilerin farklı yönlerini üzerinde daha çok durulduğu bir yön olarak yeniden gündeme gelmeye başlayınca, dedelik kurumuna ve dedelere olan ihtiyaç daha da artmaya başlamıştır. Bu yoksunluğu gidermek amaçlı ise, büyük şehirlerde “dedelik için kurslar” bile açılmaya başlamıştır. Alevilik kendi varlığını sürdürebilmek amacıyla Alevi derneklerinde düzenlenen paneller, seminerler vs. gibi etkinliklerde Alevi yazarlar davet edilmiş ve bulunabilen dedelerden dini olarak destek alınmıştır. Dedelerin boşluğu daha çok Alevi yazarlarla kapatılmaya başlanınca dedeler zamanla otoritesini kaybetmeye başlamıştır. Şehirlere göç ile birlikte dedelik kuramı ve dedeler geleneksel olarak Alevi kişilerince dini temelli kaynak olma fonksiyonlarını kaybetmeye başlamışlar cem evlerinde ve şehirlerde düzenlenen cemlere yalnızca sembolik olarak katılırlar ve sadece sembolik olarak davet edilirdi. Böylece zamanla “Ocak”lar etkisini kaybederek, yok olmaya başlamıştır. Fakat geleneksel

Alevilikte kişiler ait olduğu ocak dedesinin cemine katılabiliyordu. Tabiki şehirleşmeyle birlikte şehirlerde ve cem evlerindeki bu şekildeki seçim hakkının söz konusu olması değil bunun yerine ait olunan derneğin cemine ve törenlerine katılma olayı Alevilikteki ocak sisteminin ve dedelik olgusunun ne düzeyde değişikliğe uğradığının göstergesidir.

Dedeler geleneksel yapıyı şehirlerde tam anlamıyla uygulayamadığı için toplum içerisinde birçok sorun oluşmaya başlamıştır.

Geleneksel Alevilikte, inançların nesiller arasında aktarılmasında “dedelik” önemli bir kurum olarak görülmektedir. Fakat şehirleşme ile birlikte Aleviler artık yaşamalarını şehirlerde devam ettirmeye başlamışlardır. Şehirlerde yaşayan Alevilerin en temel sorunu kendi inançlarını yeni nesillere aktarırken nasıl bir yol izleyeceklerini bilmemeleridir. Çocuklarını Alevi kültürüne uygun bir şekilde yetiştirmek isteyen Alevilerin bunu hangi yöntemlerle nasıl yapmaları gerektiği en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

Adıyaman’daki Alevi bireyleri de Alevilik anlayışının tamamen dedeler tarafından yaşanılarak öğretilmesi gerektiği ve nesiller boyunca aktarılması konusunda ortak bir bakış açısına sahip olunmuştur. Âmâ dedelik kurumunun yeniden düzenlenmesi konusunda farklı bakış açılarına sahiptir. Fakat dedelik kurumu geleneksel Alevilik de yavaş yavaş etkisini kaybetmeye başladığı için artık her şey kendi yolunu bulur anlayışı ile sorunlar çözüme kavuşturulmaya çalışılırdı.

“Bazı Alevi yazarlara göre Alevi inancındaki geleneksellik babadan oğula aktarılan saltanat sistemindeki gibi dedelik kurumunun devamlılığını sağlaması artık sürecini tamamlamıştır. Bu nedenle dedelik kuramının da devamlılığını sağlamak amaçlı “çağdaş dede” yetiştirmek amaçlı çeşitli “dedelik kursları” açılmış ve dedelerin seçim işlemleri halk tarafından seçilen kişiler tarafından olmuştur.” (Bozkurt,2010:114).

Alevilikle ilgili bu sorunları ele alabilmek için dikkat edilmesi gerekenler;

Dedelik vasfını kimlerin alabileceği, aslında Dedelik kurumu soydan gelerek devamlılığını bu şekilde sağlayan bir kurum olarak devamlılığını sağlarken, yeni

süreç içerisinde dedelik kurumunun kimler tarafından liderlik edebileceği konusu üzerinde durulmuştur.

Dede yetiştirebilmek için açılan kursların gerçekten bu liderlik için yeterli olup olmaması konusu ele alınmıştır.

Kurslarda yetişmiş olan dedeler bunu bir meslek olarak mı yoksa yönlendirici bir mercii olarak mı yürütecekleri ele alınmıştır.

Dedelerin törenlerdeki yetkinliklerinin hangi boyutlarda olacağı üzerinde durulmuştur.

2.9. DÖRT KAPI KIRK MAKAM

Alevilikte dört kapı kırk makam, kamil insan erişkinliğine ulaşılabilmek için çizilen yoldur. Dört kapıdan kastımız tarikat, şeriat, hakikat ve marifettir. Buradaki kırk makam denilmesinin sebebi bu kapılardan girilerek kat edilip yükseleceğimiz kırk adet basamağı nitelemektedir. Hacı Vektaş-ı Veli'nin Makalat isimli eserinin de dört kapı kırk makam anlayışına göre yazıldığı bilinmektedir. Buradaki dört kapıdan her birinde onar adet makamın ne olduğu ve bu makamlardan diğerine geçiş için neler yapılması gerektiği anlatılmaktadır. Buradaki tarikat, şeriat, marifet ve hakikat olarak isimlendirilen dört kapı bireylerin hamlıktan kemale yani insan-ı kamil olmaya kadar ki süreçlerini ifade etmektedir (Kaplan,2010:213).

İnanç olarak Alevilik, dört kapı kırk makam ilkesine dayanmaktadır. Aleviler dört kutsal kapının bulunduğuna inanmaktadırlar. Bu kapılardan geçilerek makamlar tek tek tamamlanmalıdır ki ancak insanı-kemal e ulaşılabilsin.

Dört kapı kırk makamdan bahsedilirken ibadetlerde yer almaktadır. Bu ibadetlerse, namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek ve hacca gitmek olarak belirlenmiştir. Dört kapı kırk makam yalnızca Tanrı'ya ulaşabilmek için bir aşama değil toplumsal hayatın değerler sistemini ve toplumu da ideal bir kalıba sokmayı ele almıştır. Burada esas olan kişinin manevi olgunluğa erişebilmesidir. Kişi bu kapılardan girerek kırk adet merdivenden çıkar. Alevilik inancındaki dört kapı şu şekilde ifade edilir;

Birinci kapı şeriat kapısıdır. Makamları ise, iman etmek, ibadet etmek, helal kazanç sağlamak, haramdan sakınmak, şeriat evine girmek, şefkatli davranmak, temiz yiyecek temiz giyinmek ve iyiliği emretmektedir.

İkinci kapı tarikat kapısıdır. Makamları: talip olmak, dünya nimetlerine önem vermemek, sabırlı olmak, saygılı olmak, Allah'tan korkmak, hidayet içinde olmak, topluma uyumlu yaşamak, insanları sevmek.

Üçüncü kapı marifet kapısıdır. Makamları: edepli olmak, sabır ve namaz ile Allah'tan yardım istemek, teslim olmak, kendi özünü bilmektir.

Dördüncü ve son kapı ise hakikat kapısıdır. Makamları, alçak gönüllü olmak, eline-beline-diline sahip olmak, güvenilir olmak, Muhammed-Ali yoluna boyun eğmek (Buyruk, 1982:168-169).

2.10. ON İKİ İMAM

Alevilik inanç sisteminin ilk halkasını Allah-Ali ve Muhammed oluşturmaktadır, ikinci halkasını beşler yani Ali-Fatma-Hasan-Hüseyin ve Muhammed, üçüncü halkasını beşlerden Ali-Hüseyin ve Hasan'ın da dahil olduğu on iki imamdır. Yapılan bu sıralama ayrıca Alevi inancında hiyerarşik bir düzeni de simgelemektedir. On iki imam inancı, Alevi topluluklarına dahil olmuş dini liderleri olan seyyidlerin soyunu ilk halkaya yani İslam dinine ulaştıran böylece inanca göre Aleviliğin tarihine meşruluk kazandıran teolojik dayanakların önünde gelir.

On iki imam anlayışı zamanla inanca dönüşerek Hz. Muhammed'in vefatından sonra halifelik mücadelesinin başlamasıyla gündeme gelerek Hz. Muhammed'in soyundan gelen kişilerin toplumdaki konumu ile ilgili tartışmalar ile ortaya çıkmıştır.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra Hz. Ali taraftarları İslamiyet'in tebliği edilme işinin sona erdiğini ifade ettiler. Bundan sonraki süreçte ise bildirilmiş olan dinin artık açıklanma süreci başlamıştı. İslamiyet'i açıklama sürecini ise ancak Hz. Muhammed'in bilgisine sahip olan bir kişi tarafından yapılabilirdi. Bu kişiye ise imam denilirdi. Peygamber, ümmetine imamı ancak kendisi tayin edebilirdi. Tayin edilen imam her türlü günahattan uzak ve masum olan kişi olmalıydı. Bu nedenle Hz. Muhammed'in kendisi Hz. Ali'yi ümmetine imam olarak getirmişti. Aslında Hz.

Ali'yi sevenlere göre, Hz Muhammed'in Hz. Ali'den tek farkı Hz. Muhammed'in peygamber olmasıydı. Diğer tüm özellikler Hz. Muhammed ile H. Ali için ortaktı. Hz. Muhammed'in vefatından sonra halifeliğin Hz. Ali'ye ve Onun soyundan gelen Oniki imama verilmesi gerektiğini savunanlar, Oniki İmama ve aslında halifeliğin Onki İmam'a verilmesi gerektiğine inanmak İslam'ın temel ilkesinden biridir.

Oniki İmam inancını savunanların en fazla dikkat ettikleri konu ise imamların genel özellikleridir. İmamlar, üstün ve kutsal niteliklere sahip olan, ilim sahibi, cömert ve Allah'a en yakın olan kişilerdir. Onların görevi insanlara örnek olmak ve insanların Allah'ın göstermiş olduğu yola yönelmektir (Yaman, 2004).

2.11. CEM AYİNİ

Alevi toplumlarında tüm bireylerin kendilerini rahatça ifade edebildikleri dayanışmanın sevgi ile bütünleştiği yer Cem törenleridir. Cem törenleri Alevi ve Bektaşî toplumlarının birlikte yapmış oldukları bir ibadettir. Toplumda kişi ayırt etmeksizin kadın, çocuk, erkek herkesin katılmasıyla yapılır. Cem'e Alevi ve Bektaşî olan dede diye adlandırdığımız önderler yol gösterir. Dede burada halkın sorunlarını dinleyerek, kūs olan kişileri barıştırır. Cem törenleri iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan ilki genel cem töreni diğeri ise görgü cem törenidir. Genel cem töreninde herkes halka şeklinde yüz yüze gelecek biçimde oturarak tek veya iki rekatlı namaz kılınır. Bağlama çalınarak kadınlı-erkekli semahlar dönülür. Kurban kesilerek, lokmalar dağıtılır ve dedenin de izni ile tören tamamlanır. Toplumdaki bireyler hangi ırka mensup olursa olsun Cem'de yapılan konuşmalar ve edilen duaların tamamı Türkçedir. Görgü ceminde ise, dede tarafından yönetilir ve senede bir defa yapılır. Kişi burada her yönüyle yaptığı olumlu-olumsuz davranışları gibi her şekilde kendisini ortaya koymak zorundadır. Burada eleştiri ve özeleştiri samimi bir şekilde yapılmaktadır.

Amaç burada kişinin kötülüklerden ve bencillikten uzaklaşmasını sağlamaktır. Alevilerin dini törenlerinde yani Cem ayinlerinde olmazsa olmaz öge ise Semah dönülmesi. Semah bağlama eşliğinde kadınlı-erkekli kişilerin yaptığı dinsel içerikli bir oyundur. Alevilikte yapılan cem törenleri birbirinden farklılık göstermektedir, bunun temel nedeni Alevi toplumlarının birbirinden dağınık olmasıdır (Şener,1991).

Bu bölümde hem Alevilik olgusu hem de Sünnilik olgusunda önemli kavramları ele alarak açıklamaya çalıştık. Son bölümde ise, Alevilik ve Sünnilik olgusunun benzerlikleri ve topluma yansıyan bölümlerini ele alacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALEVİLİĞİN VE SÜNNİLİĞİN ORTAK PAYDALARI VE ALEVİLİK- SÜNNİLİK OLGUSUNUN TOPLUMA YANSIMALARI

Alevi ve Sünni toplumlarında gerek toplumsal yapıdan kaynaklı olarak gerekse yaşayış biçimlerinden kaynaklı her iki toplum içinde benzerliklerden ve farklılıklardan bahsedebiliriz. İki toplumunda geçim kaynaklarının daha çok tarım dayalı olması zamanla modernleşme dönemine geçiş ile kentlere göçlerin yaşanması, toplum içerisinde çeşitli iş bölümlerinin yapılması, inanış biçimleri gibi çeşitli yönlerden Alevilik ve Sünniliği bu bölümde işleyeceğiz.

3.1. ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ORTAK PAYDALARI

Alevilik ve Sünnilik iki farklı alanda yer alsa da ortak bir nokta bularak bütünleşmeyi sağlamak amaçlı dinin bütünleştirici yönünden faydalanmaktadır.

Bireylerin Müslüman olabilmesindeki temel koşullar şu şekildedir;

- En önemli esas Allah'ın var olduğuna ve tek olduğuna inanma,
- Bütün peygamberlerin var olduğuna inanma ve Hz. Muhammed' in son peygamber olduğuna inanma,
- Dini kitaplara inanma yani İncil, Tevrat ve Zebur'un yanı sıra Kur'an-ı Kerim' e inanma.

Bu inançların temeli İslamiyet'e dayandığı için Alevilik ve Sünnilik için İslamiyet bütünleştirici ve birleştirici bir özelliğe sahiptir. İslamiyet aslında bu tarz yaşanan farklılaşmaları ortadan kaldırmak mezhepler arası çatışmaları yok edebilmek için ortak bir inanç etrafında farklı mezhepleri birbiri ile bütünleştirir.

Yapılan bazı araştırmalara göre aslında Alevi bireylerde tıpkı Sünni bireyler gibi Allah, Peygamber ve Kur'an konusunda ortak bir noktada birleştiklerini açık bir şekilde görülmektedir. Aslında böyle bakıldığında İslamiyet Alevi ve Sünni mezhepleri bir arada tutma özelliğine sahiptir. Aslında Sünnilerde olduğu gibi Aleviler de bu üç unsuru inanç noktalarında temele almışlardır.

3.1.1. Allah

İslamiyet'in en temel basamağı Allah'ın var olduğuna inanmaktan geçer. İslami inanca göre, Allah tüm evrenin var olmasında ve yaratılmasındaki tek yetkilidir. Bu nedenle aslında hem Alevi inancında hem de Sünni inancına göre, Allah tüm evrenin ilk ve tek yaratıcısı olmuştur. Böylece Alevilik ve Sünniliğin en temel ortak noktası Allah inancı olmuştur. Bu inanca göre ikilik kavramını reddeder ve Allah'ın bir ve tek olduğuna inanılır (Güray,2010:121).

Evrende var olan her nesne sonsuz bir bilgiye sahip olan Tanrı'nın bilgisinden oluşmaktadır. Aslında evrendeki her bir var olan nesnenin temelinde bir olması yatar, bir olmayı da aslında nesnelere Tanrı'nın bir olmasına dayandırır. Tam bu noktada Aleviler ile Sünnilerin ortak buluşma noktası da Allah'ın sahip olduğu isim ve sıfatları evrendeki varlıklarda çeşitli şekillerde dağılmışken insanlarda bu isim ve sıfatlar toplu bir şekilde ve eksiksiz olarak dağılmıştır.

Alevi inancına göre, Allah inancı ve var oluşu konusunda daha çok tasavvuf konuları ile ele alınmaktadır. Tasavvufi inanca göre temelde Allah ile insanı bütünleştirmenin yolları esas olduğu aranır. İnsan dini bir tecrübe ile bütünlüğe ulaşmayı amaçlamıştır, bu nedenle de tavır ve davranışlarına Allah'ın kendisine gördüğüne inanırcasına çeki düzen verir.

Tıpkı Sünniler gibi Alevilerde Allah'ın varlığına şüphesiz inanır. Fakat Alevi inancı ile Sünni inancı arasındaki temel fark Allah kavramının farklı olarak işlenmesidir. Alevi inancına göre Allah korkabileceğimizin aksine Allah'ın insanların yaptığı hatalardan dolayı bağışlayıcı olmasına ve bireylerin güvenebileceği bu sayede daha fazla yakınlık kurabileceği inancı oluşmuştur. Hatta Aleviler Allah ile şakalaşabiliyor ve konuşabiliyordu (Fığlalı,1990:279-280).

3.1.2. Peygamber

İslam dininin temelinde bireylerin insani olarak kişiliklerini geliştirebilmesini sağlamak yer almaktadır. Bunun için de İslamiyet' in yol göstericisi olarak Hz. Muhammed görevli kişi olmuştur. Hz. Muhammed insanları doğruya ulaştırmak, onlara rehberlik etmek için insanların hem akıllarına hem de kalplerine ulaşmaya çalışmıştır. Bu sayede insanları İslamiyet'e yöneltmiş ve bireylere çağrıda

bulunmuştur. Hz. Muhammed her yönüyle insanlar için güzel ve olumlu örnekler teşkil etmiştir ki bu sayede insanları İslamiyet'e daha kolay yönlendirebilmiştir.

Bu kısımda Alevilik ve Sünnilik kültüründeki Peygamber inancı bu kültüre uygun bir şekilde yorumlanması ele alınacaktır.

Peygamber kelimesi köken olarak incelendiğinde Farsça bir kökenden gelmektedir. Anlamı ise, “haberci” dir. Genel olarak günlük dilimizde ise, “elçi” olarak adlandırılmaktadır.

“Son Peygamber olan Hz. Muhammed 20 Nisan 571 tarihinde Mekke’de dünyaya gelmiştir. 610 yılında, Ramazan ayında, Pazartesi gecesini, Hıra mağarasında kendisine ilk vahiy gelerek Peygamberlik görevine başlamıştır.” (Yörük,2006:39).

Alevilik inancında ve Sünnilik inancında peygamber olarak görevlendirilen Hz. Muhammed’e insanların inancı eksiksizdir. Sünnilik inancı gereği peygamber inancında herhangi bir farklılık görülmediği için Alevilik inancında ki farklı bakış açıları ele almak ortak noktaları temele almak için önemlidir.

“Alevi inancına göre, Peygamber olan kişiler aslında eren olarak adlandırılır. Erenlik de esas olan kişinin kendi kendini geliştirerek ilerlemesini sağlamaktır. Birey, erenlik vasfındaki gücünü ve bilge kişiliğini tanrıdan almaz. Kişinin kendi özü ile kendisine yenilikler katarak ilerlemesiyle kişi bu kata ulaşır. Kişinin bilgelik vasfı sayesinde kişi erenliğe ulaşır.” (Bozkurt,2006:13).

Alevilik ve Bektaşilik de gül Hz. Muhammed’i ifade eder. Hz. Muhammed’in yüz güzelliği o kadar güzel olduğu gibi tıpkı güle benzetilmiştir. Bunun aynısı Sünnilikte de geçerlidir. Tıpkı Alevilikte olduğu gibi Sünnilikte de Peygamber efendimizin gül benzetmesi yer almaktadır. Hem Alevilik hem de Sünnilikte bütün peygamberlere inanılmaktadır.

Özellikle Alevilik inancında Hz. Muhammed sadece bir peygamber olarak görülmesinin yanı sıra kutsal bir zat olarak da görülmektedir. Bu nedenle de Hz. Muhammed normal insanlarla kıyaslanmamalıdır.(Kutlu,2008) Hatta şu şekilde ifade edilir ki evren var olmadan önce Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin nurunun var olmaya başladığına inanılmaktadır. Aslında inancıya göre, Hz Muhammed ve Hz. Ali farklı

kişiler olarak dünyada var olsalar da aynı nur üzerinden yaratıldıklarına inanılmaktadır.

Aleviler inançları gereği Hz. Ali'ye fazlasıyla bağlı olsalar da diğer peygamberlere olan inançları da ileri düzeydedir. Özellikle Hz. Muhammed den başlanarak öncesinde de gönderilen peygamberlerle inanç olarak devamlılık sağlanmıştır. Hz. Muhammed' in kişiliğine büyük bir saygı duyulmakta ve devamlılığı sağlanmaktadır. Alevi bireylerin Hz. Muhammed'e olan bağlılığı sevgisi ve saygısı sürekli olarak devam ettiği için geleneksel bir şekilde devam etmektedir.(Kaplan,2010:285)

Özellikle Alevilik inancına göre, Ehli Beyt' e duyulan saygı ve bağımlılık devamlılığı sağlamaktadır. Alevi inancında Ehli Beyt' in baş kısmını ise Hz. Muhammed temsil etmekteydi.

Alevi ve Bektaşilikte kültürel olarak Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı üst düzeyde ele alınmaktadır. Aleviliğin temelinde aşk konu olmuştur. Bu dönemdeki aşk olarak ifade edilen aslında temelde Hz. Ali ve Hz. Muhammed çevresinde oluşan aşk temelli olmuştur.

3.1.3. Kuran

İslamiyet, Allah aracılığıyla Hz. Muhammed' e gönderilmiş olan vahiyler ile oluşmuş olan bir dindir. Allah tarafından Peygamberlere indirilen vahiyler daha sonra Peygamberler aracılığıyla da insanlara yönlendirilerek insanların dinini kendi akılları ile anlamlandırabilmesini sağlamaya çalışılmıştır. Kur' an insanlara Allah tarafından Peygamber aracılığıyla gönderilmiş olan bir rehber niteliğindedir. İnsanlara dinleri gereğince yapmaları gereken öğütler vermiş ve neleri yapmamaları gerektiğini anlatmıştır.

İslamiyet temelde kitabı temele alan bir dindir. Aslında Kur'an diğer dinlere kıyasla bakıldığında İslam'i olarak Kur'an-ı Kerim düşüncenin ve bilginin odak noktasında olmuştur.

İlk zamanlardan bugüne dek Müslümanlar hep Kur'an-ı Kerim'in Peygamber'e vahiy aracılığıyla gönderildiğini Peygamber'inde Kur'an-ı ezberleyerek

yazıya geçilmesini sağlamıştır ki Kur'an-ı Kerim günümüze kadar ulaşabilmiştir (Dalkılıç,2008:143).

Kur'an insanları İslamiyet'e davet etmek için Allah tarafından Peygamber'e vahiy yoluyla indirildiği için şüpheye yer vermeden yazılmış bir kitaptır. Kur'an sadece bir kesim insanlara değil toplumun tamamına yani tüm insanlığa hitap eden kitapların en sonu olan ilahi bir kitaptır. Tabi ki Kur'an ayetlerinin inişi biranda toplu olarak olmamıştır. Kur'an ayetleri 610 yılında başlayarak Hz. Muhammed'in vefatına kadar devam etmiştir. Yaklaşık 23 yıl boyunca Hz. Muhammed'e Allah tarafından vahiy yoluyla Kur'an ayetleri indirilmiştir (Yörük,2006a:349).

Allah insanlara sunmuş olduğu akli Kur'an ayetlerinin bazı bölümlerinde sürekli insanların aklını kullanarak imana yönelmesini emretmektedir. İnsanların akıllarını kullanarak iman etmeye yönelten bir kitaptır. Aslında Kur'an da geçen aklını kullanarak iman etme kısmı öncelikle insanların inandığı şeylere karşı sorgusuz sualsiz inanmaması gerektiğini, düşünerek akıllı elde edilebilir ve bazı araştırmalar yaparak inanmaları gerektiğini ön plana alır. Bu nedenle ki Kur'an bireyleri hür iradeleri sonucunda vermiş oldukları kararları ile İslam'a davet eder.

Kur'an Müslüman âleminin inandığı kabul ettiği ortak bir kitaptır. Bu nedenle Kur'an bütün Müslüman âleminde Sünni ve Alevi-Bektaşiler de de en fazla tercih edilen kitap olmuştur. İmanın temel esasları arasında indirilen kitaplara iman vardır fakat indirilmiş olan dört kitaptan en sonuncusu Kur'an tüm Müslümanlar tarafından özel bir öneme ve değere sahip olmuştur. "Hz. Muhammed aracılığıyla insanlığa gönderilmiş olan Kur'an-ı Kerim de Aleviliğin ve Sünniliğin temelini yapılmaması yasaklanan şeyler ve emredilmiş olan şeylere inanmak oluşturur (Kutlu,2008:162).

Müslümanların rehberi Kur'an olduğu gibi Aleviler de rehber Buyruklar olmuştur. Fakat Aleviler tamamen Kur'an'dan bağımsız olarak hayatlarını devam ettirmezler, onlar aynı şekilde Kur'an'a da bağlıdırlar. Tam bu noktada aslında Alevileri ve Sünnileri Kuran'dan anladıkları ayırmıştır. Alevilerin Kur'an'a bakış açısı aslında Kur'an özünü temele almışlardır. Aleviler için Kur'an şekilden ziyade daha çok içerik ve öz olarak önemlidir.

Alevi inancında genel olarak kitaplara imanda Aleviler dört büyük kitaba inanırlar. Alevilerin asıl olan yani temel kaynakları incelendiğinde Kur'an ile ilgili

olumsuz bir ifadenin yer almadığı fakat genel olarak yapılan incelemede bazı yorumcular tarafından farklı anlaşılmalara neden olduğu gözlenmiştir. Bu farklılığın temelinde ise, Kur'an da Bâtını anlamı gereği daha az yer verildiği aslında daha fazla Bâtını anlamı üzerinde durulması gerektiği ele alınmıştır. Fakat aslında yorumlama yapılırken Kur'an yorumlarının temelde önemli olmadığı gerçekte önemli olabilecek şeyin insanlar olduğu vurgulanmıştır (Zelyut,2010:58).

İslami bakış açısında Kur'an-ı Kerim'in yorumlanışında Müslümanlar iki şekilde yaklaşmışlardır.

Bunlardan ilki: Sübut'tur. Yani sübut kavramına göre, vahiy aslında Tanrı tarafından gönderilmiştir ve sürekli bir şekilde gönderilmeye devam ettiği için de nesilden nesile aktararak devamlılığı sağlanmıştır. Aslında tüm ayetler Tanrı aracılığıyla gönderildiği için Müslümanlar genel olarak şüphe duymazlar. Ama Müslümanlar tek bir kitabı yani Kur'an-ı Kerim'i kabul ederek imanın temeline onu almaları bile anlamlandırılabilmesinde yaşanan farklılaşma bir çözüme ulaşamamıştır. Bir kitabın insanlığa Allah tarafından vahiy aracılığı ile gönderilmiş olması ve bu konu ile alakası görüş birliğinin de olması insanların Kur'an-ı anlarken ya da yorumlarken bazı görüş farklılıklarının oluşmasını engelleyememiştir. Yani herhangi bir ayetin farklı inanç biçimleri tarafından farklı yorumlanmış olması İslam düşünce döneminde görüş farklılığının meydana gelmesindeki önemli bir sebep olmuştur. Sonuç olarak ele alındığında farklılıkların yaşanmasının temel nedeni Kur'an – ı anlama yönü olmuştur çünkü Kur'an temelde hem Alevi hem de Sünni toplumlarca kabul görmüştür (Dalkılıç,2008:128).

Kur'an Alevilerin yazılı eserleri arasında olup Allah'ın Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla gönderildiğine inanılan bir kitaptır. Tam bu noktada Kur'an'ın kutsal olma yönü ele alındığında Kur'an Alevilerce mukaddes bir kaynak olarak görülmektedir. Bu dönemde Alevilerin bir kısmı Kur'an'ın değişimine uğradığından şüphe duyar. Bu olay şu şekilde ifade edilir, Alevilerden bazıları Hz. Ali'nin ilk halife olması gerektiğine inanmaları ve Hz. Ali'ye bağlılıklarından Kur'an da Hz. Ali Hz. Muhammed'den sonra yerine geçen 20 sayfalık Kur'an'ın bazı kısmının çıkarıldığı düşüncesindedirler.

“Kur’an’ın değişime uğradığını düşünenlerin bakış açısı Kur’an’ın Hz. Ömer, Hz. Ebubekir ve Hz. Osman aracılığıyla değişime uğradığından bahsedilmektedir. Ama Kur’an’ın Mushaf olması ise Hz. Ebubekir’ in hilafeti esnasında olmuştur. Öncelikli olarak Hz. Ali sonrasında da ashabın tamamı Kur’an- ı Kerim’i kabul etmişler. Bu dönemde Hz. Osman Kur’an’ı baştan toplama değil ashabın gözetimi altında mushafı çoğaltma eyleminde bulunmuştur.” (Türkdoğan,1995:548).

Bu dönemde yaşananlardan dolayı da Kur’an’ın bazı kısımlarının çıkarıldığı düşüncesi ve Kur’an’ a inanma düşüncesi de yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Allah Kur’an değişmezliğini ve sistemini bir ayette şöyle ifade eder “Kur’an’ı biz indirdik, koruyacak olan da biziz” şeklinde Kur’an’ın Allah tarafından kıyamete değin korunabileceğini herhangi bir değişime uğramayacağını gösterir. Kur’an bütün Müslümanlara gönderildiği için hem Alevi hem Sünni olarak yada farklı dinlere mensup olsak da Kur’an’ın gerçekliğinde bir araya gelmeliyiz ki Kur’an da ifade edildiği gibi toplum olarak birliği ve düzeni sağlayabilelim (Ali imran,3 :103).

Genel olarak Sünniler Allah inançlarını şu şekilde ifade eder onlar için inanç biraz korkuyu biraz da ümitleri temele alır. Fakat Aleviler ise korkudan ziyade Allah inançlarını daha çok ümide temellendirmiştir. Peygamber olarak Hz. Muhammed son Peygamber olmuştur ve Hz. Muhammed öncesindeki Peygamberler Allah’ın elçisidir.

Alevilikte temel Hak- Muhammed- Ali temelde inançların oluşmasını sağlar ve destekler. Alevilere göre, Kur’an’ın aslında Bâtını olan anlamı daha önemlidir. Bunun yanı sıra Zahirî anlamının yanında da dinin temel özü önemlidir.

Aslında Alevi ve Sünni toplumlarını bu noktada ayırt etmek pek de mümkün değildir. Çünkü hem Aleviler hem de Sünniler Allah, Kur’an ve Peygamber inançlarına sahiptir. Tüm Müslümanları tek bir eksende toplayarak bütünlüğü sağlamanın yolu ise, Allah- Kur’an ve Peygamber in bütünleştirici gücünden faydalanmak olmuştur.

3.2. TÜRK TOPLUMUNDA ALEVİLİK VE SÜNNİLİK OLGUSU

Alevilikte insanlarla karşı bakış açısı birbirine duyulan karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyü temele almıştır. İnsanlığın temelinde Alevilerin bakış açısı ile bireylerin birbirine karşı hoşgörüsü anlayışlı olması ön plandadır. Aleviliğin temelinde insanı

ele alması, insanlara karşı gösterilen hoşgörü ve insan sevgisi önem arz etmektedir. Alevi ve Sünni toplumlarda önemli olan insan sevgisinin sürekliliğini ve devamlılığını sağlamaktır.

Günümüze doğru gelindiğinde ise, Alevi ve Sünnilik İslamiyet'e karşı olup bu şekilde devamlılığı sağlamayı tüm bir milleti de farklılaştırmak amaçlanmıştır. Günümüzde insanların birliktelik duyguları, ortak yaşam kültürlerinden uzaklaşarak kendi başlarına yaşamlarını devam ettirme temele alınmıştır. İslamiyet evrensel bir yapıya sahiptir. Çünkü İslamiyet ulus olarak değil, ümmet olarak toplanmaya önem verilmiştir. Aslında Alevilikte evrensel olarak nitelendirilebilir, Alevilikte tıpkı İslamiyet gibi hoşgörü ve birlikteliği temel alır. Bu nedenle Alevilik de bir nevi evrensel bir nitelik taşımaktadır. Aleviler kendi toplumlarından uzaklaşmaz fakat başka toplumların inançları, birliktelikleri gibi toplum bilinçlerine de müdahale etmez (Bozkurt,2006:57).

Alevi inancının temelinde merkezi olarak insanı temele alır. İnanç ekseninde yapılan tüm çalışmalar insanlara yönelik olmuştur. Alevi inancında insanlar kutsal bir değere sahiptir bu yüzden insan özel bir varlık olarak değer görür. Dini temele koyarak insanların kutsal olarak görülmesi zamanla genel olarak bir dünya görüşü olarak devamlılığını sağlamıştır. Alevi inancına göre, insanı ayırt etme ya da insanları farklılaştırma gibi bir özellik yoktur. İnsanları farklılaştırmadan, ayırt etmeden birlikte insan olarak ele alır.

Dünya da bütün inançlar ve bütün toplumlar eşit düzeyde saygındır. Hiçbir toplum ve hiçbir inanç sistemi birbirinden üstün değildir. Hatta Yunus Emre' de bu birlikteliği şu şekilde ifade eder : “ Yaratılanı hoş gördük Yaradan' dan ötürü” diyerek toplumların, insanların eşitliğini birlikteliğini dile getirmiştir.” (Yaman,2006:156).

Tıpkı Yunus Emre gibi Hacı Bektaş Veli de düşüncelerin temeline insanı koymuştur. Hacı Bektaş Veli de tıpkı Yunus Emre gibi yaratılanlara hep bir gözle bakılması gerektiğini savunur. Aslında yaratılanlarda noksanlık ya da kusur bulduğumuzda o kusur yaratıcıdan kaynaklı bir kusur değildir, o kusur insanların yaratılana karşı bakış açısından kaynaklı bir kusurdur. Yaratılanlarda bir eksiklik aramaksa kişilerin kibirli ve insanlara bakış açısının sadece eksiklik bulmak olduğuna

inanılır. Böyle kişiler aslında yaratıcıyı beğenmeyen kişiler olmuştur. Bu nedenle yaratılanların tamamı yaratıcıdan dolayı sevilmelidir.(Yaman,2006:157)

Hacı Bektaş Veli'nin bakış açısına göre, insanlar arasındaki eşitlikle birlikte bazı farklılıklarda vardır. Bu farklılıklardan kasıt aslında insanların dış görünüşleri ya da dış dünyaları olmamakla birlikte insanların içyapılarına yönelmektedir. Bireyler arasında temele alınacak farklılaşma iç dünyadan kaynaklı bir farklılıktır. Bütün insanlarda birçok zıt ya da farklı olan davranışlar bulunmaktadır. Her birey iyi- kötü, güzel-çirkin, dürüst-sahtekâr gibi birçok zıt olan davranışlara sahiptir. Bu tarz davranışlar bireyin iç dünyasını yansıtan ve herkesi birbirinden farklı kılan özelliklerdir. Bu davranışlardan olumlu güzel olanlarına sahip olan insanlar Tanrı dostu olarak nitelendirilmişlerdir. Her birey bu süreç içerisinde iyiye, güzele ve olumlu davranışlara yöneldiği zaman ancak olgun insan statüsüne sahip olabilirler. Olması gerekende bu noktada şu şekildedir, iyi huylu, dürüst insanların yani toplum içerisinde değer görmüş insanların daha fazla artmasını sağlamamız olgun insanlar sayesinde olmalıdır. Erdemli kişi toplum içerisindeki bütün var olanlara karşı sevgi ve saygı besler. Hiç kimseye olumsuzluk beslemez, kimseye karşı kötülük yapmaz. Bu tarz olan iyi niyetli insanlar ancak Tanrı'nın dostu olarak nitelenir (Aytaş,2010:144).

Alevilerin öncüsü olan dedeler içinde insanlık en temele alınmıştır. Dedelik inancısında da Alevilik inancı gereği insanı en temele almıştır çünkü aslında insanın görünüşü olarak Tanrı'yı temsil ettiğini düşünürler. Her şeyin insandan geldiğini ne bulmak istersek ancak insanda aradığımızda bulabileceğimizi söylerler (Bal,2002:193).

Bazılarına göre de, insanların dış görünüşlerinden ya da fiziksel özelliklerinden ziyade aslında elzem olan insanların iç görünüşleri ya da iç dünyasıdır. İnsanların öncelikle içlerindeki kötülükleri, olumsuzlukları bir kenara bırakmalıdır. İnsanlar öncelikle kendisini kişi olarak yeterli olgunluğa erdirmeli ki devamında da diğer insanlara güzel gözle bakabilsin, kimseyi kırmamasın ve incitmesin. İnsanlar empati yeteneklerini yerinde kullanabildiği düzeyde kendisini başkasının yerine koyarak kendisinin istemediği şeyleri de başkasına yapmak istemezler.

İnsanların sürekli devam eden onları ölümsüzlüğe ulaştıran kısmı insanların gönlüdür. İnsanların gönlü iyi olduktan sonra insanlara ve yaşanan dünyaya karşı

bakış açıları da her daim iyi olacaktır. Hem Alevilik inancında hem de Sünnilik inancında yukarıda anlatıldığı gibi insanlık olgusu ortak bir paydada buluşmuştur.

3.3. ALEVİLİK VE SÜNNİLİĞİN TARİHSEL KÖKENİ

Türkiye'deki Müslümanlık anlayışının oluşumunda Alevilik ve Sünnilik olgusunun tarih içerisindeki bütünlüğü etken olmuştur. Bu anlamda Alevilik ve Sünnilik mezhepsel anlamda da Hanefilik mezhebinin hem devamlılığını sağlar hem de bu mezhepte birleşir.

Anadolu' da yaşayan halkın tamamı Müslüman olduğu için hepsi İslam dinine inanır. Bu halk Hanefi mezhebinin de savunucusu olmuştur. Hanefiliğin kurucusu: Ebu Hanife olmuştur.

Ebu Hanife sürekli yeniliğe ve değişime açık olmuştur. Yeni problemlerle ilgilenmeyi yeni problemlere yeni çözümler bulmayı, kişileri birey olarak ele alarak kişi bazlı hakları korumayı temel almıştır. Ebu Hanife sürekli yeniliğe ve değişime açık olduğu için o bazı sosyal değerlerin Tanrı tarafından kalıcı olarak verilmediğine inanır. O, dinin temeline öncelikle aklı koymuştur. Böylece aslında dinin Tanrı tarafından ya da geleneksel olarak katı kurallara sahip olunmasından ziyade sistemleşmiş olan akıl ile aslında sabitleşen katı kurallar yavaş yavaş yıkılmaya çalışılmıştır. Böylece evrensel olarak ölçütler temel alınmıştır (Kutlu,2008:36).

Hanefilik Sünnileri hem inanç bakımından hem hukuk hem de siyasi olarak İslamiyet'in daha gerçekçi olmasını sağlar. Alevilik ve Sünnilik' te Hanefi mezhebinin çevresinde en çok etkilenen kısım kültürel kısmı olmuştur. Hem Aleviler hem de Sünniler özellikle Maturidilik ile ilgili inançlar, iman yöntemleri ve bakış açısıyla çok benzer özellikleri taşımaktadır. Maturidi inancında da imanın temeli hoşgörüden oluşur. Bunun yanı sıra dinin kaynağı akıl olmuştur. İnsan aklını kullanarak dinin esaslarına ulaşabilir.

Alevilik ve Sünnilik mezhepleri yapı olarak genellikle Hanifi ve Maturidiliğin ortak bir şekilde yorumlanarak İslami bir bakış açısıyla bütünleşmesini sağlar. Tabii ki her inanış yönteminde olduğu gibi Müslüman inancında ve Müslümanlarca da farklı inançlar vardır. Fakat her ne kadar İslami anlamda da farklılıklar yaşansa da ortak bir

bakış açısı ortak inançlar çevresinde evrenselliği sağlayabilmek İslami inanış biçimi ile bütünleşir (Ecer,2010:106).

3.4. ALEVİ VE SÜNNİ ANLAŞMAZLIĞINA TARİHİ YÖNDEN BAKIŞ

Türkiye’de çeşitli nedenlerden dolayı Alevi- Sünniler arasında sürekli devam eden sorunların başında Alevi-Sünni sorunu gelmektedir. Fakat bu sorunun temeline inilmeden yani tarihi nedenlerin temeli bulunmadan bu sorunu çözüme kavuşturmak imkânsız gibi görünmese de öz olarak biraz zorlayıcı olmuştur.

İnanç yönünden Alevilik ve Sünnilik kendi içinde ayrışmaktadır. Alevilik inanç sistemi soydan gelerek bu şekilde devamlılığı sağlanırken, Sünnilik de ise, bazı eğitim yollarından geçerek inanç sistemi oluşmaya başlamıştır. Hem Alevi inancında olsun hem de Sünni inancında olsun Hz. Muhammed ve Hz. Ali inancının yanı sıra saygı ve sevgi de işlenmiştir. Zaten aynı inanış yönlerine sahip oldukları için aynı sıkıntılar her iki taraf içinde söylenmesi olasıdır.

Hem Alevilikte hem de Sünnilikte yaşanan bu inanç zorlukları ile tüm toplum olumsuz yönde etkilenmiş, olumsuz olarak toplum bilinçlenmeye başlamıştır. Toplum içerisinde değişmeyen dogmatik olarak kabul edilen bir zihniyet ile ilgili bütüncül bir bakış açısı gelişmiştir.

Günümüzde Alevi-Sünni toplumları içerisinde yaşanan sıkıntıları tarafsız bir şekilde ele alabilmek için bu toplumların geçmişinde ki yaşanmışlıklarına bakmak gerekir. Toplumların geçmiş tarihlerine bakılarak gelecekte ve ileriki süreçte yaşanan sorunlara ışık tutulabilir. Toplum içerisinde ki geçmiş sorunlar aslında geçmişten itibaren gelen olumsuz anlayışı ve belli bir yöne ait olan bakış açısının eskiden beri günümüze değin süregelmiş olduğunu yansıtır. Özellikle geçmişte yaşanan halifelik seçimleri ve çeşitli usulsüz imtiyazların verilmesi Aleviler ile Sünniler arasında ki yaşanan memnuniyetsizliklerin temelini oluşturmuştur. Yine bu dönemde yaşanan Hz. Muhammed’in “Veda Haccı’nda “ ki hem manevi mirası hem de maddi olan mirası yağmalanmıştır. Bu süreç içerisinde İslamiyet’ in çok fazla zarar görmemesi için kısa maddelerin yer aldığı bir anlaşma yapılmıştır. Fakat bu dönemde yaşanan zıtlıklar ile Alevi ve Sünni tanımları iki farklı gruplanmaya neden olmuştur. Buradaki zıtlıklar içerisinde Alevi toplumları Hz. Ali’yi lider olarak Sünniler ise Hz. Peygamberi lider olarak başa gelmiştir. Farklı liderlerin olması toplum içerisinde de karmaşaya neden

olmuştur. Hangi liderin sünnetini yerine getireceklerini toplum karar veremez hale gelmiştir. Toplum içerisinde yaşanan bu karmaşa İslam'ı da olumsuz olarak etkilemiştir. Geçmişte yaşanan Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasında yaşanan siyasi anlaşmazlıklar İran ve Mısır' dan getirilen Sünni ve Arap kökenli din adamları Sünnilik ve Alevilik noktasında yaşanan birçok sorunun da başlangıcı olmuştur.

3.5. ALEVİ – SÜNNİ İLİŞKİLERİ

Alevi – Sünni ilişkilerine farklı çerçeveden bakacak olursak bu iki grup arasındaki ilişkiler farklı açılardan farklı olarak değerlendirilir. Net olarak aslında iki taraf içinde hem Alevilik hem de Sünnilik de kimlik, insan hakları, din gibi toplumlar arasında farklılaşmaya zemin hazırlamaktadır.

Alevilik- Sünnilik tartışmasını ele alırken ön planda inceleyeceğimiz iki aşama şu şekildedir;

- Ayrımcılık süreci ve ön yargılar aslında tarihsel süreç içerisinde temizlediğinde tutarlılığının ya da ilişkilerin ne boyutta olup olmadığının ele alınması gerekir. Belli bir kimliği açıklama boyutunun da ele alınması gerekir.
- Alevi ve Sünni topluluklar arasında yine dönem içerisinde çeşitli yönlerden farklılıkların yaşanması ile birlikte “nasıl” ve “niçin” şeklinde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Dinler çeşitli nedenlerden dolayı toplum içerisindeki olaylardan etkilenecek değişime uğrayabilirler. Alevilik ve Sünnilik üzerinde de sosyokültürel yapının değişimi farklı dini inançlar ve bu dini inançlar üzerinde farklılaşan yapılar çeşitli farklılıklara neden olmuştur. Bu farklılıkların temelinde hem öteki inanç grupları yani sosyal kimlik arayışı hem de dünya görüşleri etken olmuştur.(Yapıcı,2004a:95) Dinin kurucuları ya da temsil eden peygamberler yaşamlarını devam ettirdikçe grup içerisinde grubun hâkimi olarak devam ederler. Bu noktada kurucu ya da peygamberlerin vefatı ile birlikte çeşitli sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bu noktada çeşitli coğrafyalar, çeşitli iklimler bakımından dini anlamda farklılıklar ve değişimler yaşanmaktadır. Yaşanan bu değişimlerde toplum içerisinde gerek kültürel gerek dini anlamda dinin anlaşılabilirliği ve dinin yaşam biçimlerine yansımaları toplumu direk olarak etkilemektedir. Dinin bireylerin yaşam biçimine uyarlanmış halleri ile dini sınırlar çizilmeye başlamıştır. Toplum içerisinde oluşan çeşitli dini

grupların sınırlarına uymaması ile bireyler gruptan atılır. Bu anlamda dini planlamalar yapılırken en başta yapılan planlamaya uymayanlar dini inançlarının devamlılığını sağlayamadıkları düşünülür dinin esaslarından kopmaya başlamış olduğu kabul edilir. Dinde yaşanan bu kopmalar dini toplumları sapık ve kâfir olarak ya da heterodoks olarak nitelendirebilmektedir. Dini konudaki bu tarz sapmalar da dini olarak toplumlarda “öteki” ve “biz” kimliklerini daha net olarak ortaya koymaktadır.

İslami olarak ise, dini boyutu değerlendirecek olursak, Hz. Peygamber’in hayatını kaybetmesi ile halifelik sorunun oluşmaya başlaması ve zamanla halifelik sorununun siyasi anlamda da etkilemeye başlamışıyla Alevi ve Sünni farklılıkları daha fazla ön planda olmaya başlamıştır. Zamanla Aleviler ve Sünniler arasında kendi aralarında farklı tartışmalar olmaya başlamış ve böylece hem sosyal anlamda hem de dini anlamda çeşitli gruplar oluşmaya başlamıştır.

Alevi- Sünni grupları içerisinde yaşanan dini ve sosyal gruplar çeşitli şekillerde bireyleri birbirinden ayırarak farklı uçlara yöneltmiştir. Grubun bir kısmı Alevilik ve Sünnilik üzerinde kendi içlerinde farklılaşırken bir kısım da tamamen farklı uçlara kayarak yeni bir düşünce yeni bir yol çizmişlerdir. Bu nedenle artık İslami değerlerini kaybeden ve olumsuzluklar kazanan gruplar kendilerine ait yeni sosyal ve dini kimliklerini oluşturmaya başlamışlardır. Bu gruplar yeni kimliklerinin devamlılığını sağlayabilmek için diğer gruplara karşı iddialar geliştirmeyi amaçlamışlardır. En çok da dini metinler üzerinde incelemeler yapıldığında iman ve inançlar, Tanrı anlayışı gibi grupların kendi inanç ve esaslarını devam ettirmeye yönelik itirazlar oluşturmaya başlamışlardır. Bazen bir itiraz olarak nitelenirken grubun değişmeyen özellikleri üzerinde eleştiriler yönde de devam edilmeye çalışılmıştır. Esas olan dini gruplarda çeşitli şekilde bölünmeler yaşanmıştır. Bu tarz bölünmeler de yeni mezheplerin, cemaatlerin ve tarikatların ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Alevi ve Sünni gruplarda ki kimlik oluşumları da aslında iki grupta İslam’ı değerleri, inanışları farklı şekillerde algıladığı için her iki grup içinde kendilerine özgü olan yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır. Hem Alevi hem de Sünni inançları için dini evrenselleştirebilmek adına bir bütünlüğe gidilmek istense ancak dinin tüm kültürlerle ve tüm coğrafyaya ortak bir mesaj göndermesi gerekir. Fakat her ne kadar ortak bir dil oluşturmak için ortak mesajlar gönderilmek istense de her bölgenin her coğrafyanın kültürel özellikleri farklı olduğu için ortak bir mesaj bile olsa mesajı

algılamaları kültüre bağılı olarak değişiklikler gösterir. Dini amaçlı ortak bir yol oluşturma amaçlı gönderilen mesajlarda hem eleştirel açıdan bakıldığı için hem de sosyo-kültürel anlamda toplum da değişimler olduğu için ortak bir dini yargı oluşturmak oldukça zor olmuştur. Her grup savundukları inançların peşinden giderken diğer inançları ise dışlayarak ötekileştirmiştir.

Bu sayede toplumlar içerisinde hem sosyo-kültürel olarak hem de dini olarak farklılıkların var olması toplumda dini ayrımcılıklara ve sosyal mesafelere neden olmaktadır.

Günümüzde ölkemizde Alevi ve Sünni farklılıkları çeşitli nedenlerden dolayı bu isimlerle adlandırılmış ve kendilerine özgü kimliklerini oluşturmuşlardır. Geçmiş dönemlerden başlayarak günümüze kadar devamlılığını sağlayan Alevi- Sünni kimlikleri bilinçli ya da bilinçsiz olarak birbirinden ayrılmıştır. Gelenekler ve adetler noktasında kız alıp kız verme, hazırlanan yemekler, kesilen hayvanlar gibi pek çok alanda farklılıklar yaşanmıştır. Bu farklılıklar zamanla yerini ayrımcılığa bırakmıştır. Toplumlar içerisinde çeşitli inanç sistemleri yada gruplara karşı olan ön yargılar hem toplumun sosyal olarak tabakalaşma hem de toplumlar arasında farklılaşmaya neden olmuştur.

Alevi ve Sünni kimliklerinin oluşması her toplum içerisinde iki grup içinde kendilerine özgü olan bir duruş sergilemesine neden olmuştur. Aleviler ve Sünniler iki grup olarak ayrılır ve bu ayrım grup içerisinde biz ve onlar olarak toplumu iki şekilde ötekileştirmiştir. Bu farklılıkların sebebi geçmişten günümüze değin yaşanan farklı kültürler farklı kimlikler ile oluşmuştur.

Alevi ve Sünni gruplar da grup içerisinde çeşitli benzerlikler ve farklılıklar yaşanmaktadır grubun devamlılığını sağlayabilmek için sadece bu benzerlik ve farklılıkların üzerinde durmak yeterli değildir grubun liderinin de devamlılığını ve saygınlığını kazanmış olması gerekir. Yetersiz olan gruplarda diğer gruplarla çeşitli kıyaslamalar yapılarak gruplar arası farklılıklar gözlemlenir. Alevilik ve Sünnilik grupları arasındaki bu farklılıklarda da her inanış kendi grubunu savunarak kendi grubunu yüceltirken diğer grupları daha çok dışlayıcı ifadelerde bulunarak ötekileştirme yoluna gider. Her grup kendisini ön plana çıkarmak adına sosyokültürel, dini, tarihi ve siyasi olarak yüceltici farklılıklar ortaya koyar. Ötekileşen gruplar ise

daha fazla dış kısımda tutularak diğer gruplara müdahale edebilmesi engellenmeye çalışır. Çeşitli sosyal algılar oluşur ve bu grupların dünya görüşleri haline gelir ki grup bu anlamda devamlılığını sağlayabilmeli (Watt,2002:84).

Alevilik ve Sünnilik arasında kendi inanışlarında farklılıklar olması muhtemeldir. Sünniler de genellikle dini anlamdaki farklılıklar vardır. Kur'an, sünnet ve fıkıh gibi dini temelleri esas alan bir anlayışa göre dini kimlikler oluşmaya ve şekillenmeye başlamıştır. Sünnilerde ki inanç sistemine göre olması gereken Müslüman dinlerinin temelinde gelenekselliği yansıtmalı ve dini değerlerimizi yaşatarak devamlılığını sağlamalıdır. Sünni inancına göre Müslümanlığı tanımlama şekli ve Müslümanlık da olması gereken budur. Müslümanlık bunun dışında kalan inançları kabul etmez. Sünniler Alevi inançlarına kendi çerçevelerinden baktıkları için Alevilik onlara göre sapık bir inanç şekli olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre dinsizlikle nitelendirilen kavramlar ön plana çıkmaktadır. Alevilik inancındaki özellikle dini olarak abdest konusu üzerinde de sıklıkla durulmuştur. Alevi inancına göre bireylerin abdestsiz oluşu ya da gusül abdesti almama, gusülde belden aşağısının yıkıyor olması gibi temeller inanç sistemini Sünnilerin bakış açısında olumsuz etkilemiştir. Alevilikte en fazla etken ise cinsel yaşamdaki rahatlık olmuştur. "Alevi inancındaki "mum söndü" anlayışı da Alevilikte cinsel ilişkilerin daha rahat olduğunun temsilini oluşturmuştur. Bu anlamda genel olarak Aleviliğe karşı ön yargı oluşmaya başlamıştır. Bu ön yargının da oluşmasıyla birlikte Alevi toplumu diğer Yahudilerden ya da Hıristiyanlardan daha da uzaklaşmaya başlamıştır (Yapıcı,2004b:158). Aleviler bu anlamda diğer toplumlardan uzaklaşmaya başladığı gibi çeşitli ön yargıların oluşmasıyla birlikte Alevilerin Müslümanlığa geçişinin sağlanabilmesi çeşitli aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Alevilerin Müslüman olabilmesi için çeşitli aşamalardan geçmesi gerektiğine inanılmaktadır. Kendi içlerinde ciddi anlamda farklılıklar olsa da Alevilerin İslam'a bakış açısı ile Sünniler'in İslam'a bakış açısı farklıdır. Alevilerdeki olması gereken Müslüman inancı çağdaş, modern, insan haklarını savunan ve insani özelliklere değer veren iyi bir insan yetiştirmeyi temel almıştır. Aleviler bu anlamda aslında değerlerini ön plana koydukça ilerici, modern ve demokratik olduklarını daha fazla ön planda tutmaktadır. Sünni ve Alevi gruplarında sosyal olgulara karşı oluşan ön yargılar gündelik hayatı da toplumdaki sosyal ilişkileri de etkilemeye neden olmuştur. Sosyal ilişkilerin en başında da Alev - Sünni evliliklerine sıcak bakılmamaktadır. Örneğin Sünniler tam

anlamıyla Müslüman olmayan Alevi erkeklerle kızlarının evlenmesini onaylamamaktadır (Engin,1999).

Yapılan çeşitli araştırmalara göre, Sünni gençlerin bir bölümü Alevi gençlerle evlenmeyi uygun bulmuştur. Türk toplum modelinde de evlilik modelinde Sünnilerin birçoğu Alevilerle evlenmeyi uygun bulmuştur. Türk toplumunda Alevi – Sünni evliliklerinden bir nebze de uzak kalınma isteğinin nedenlerinin temelinde iki taraf içerisinde de hem dini olarak hem de kültürel olarak farklılıkların var olması evlilikleri etkilemiştir. Tam anlamıyla toplumsal olarak da farklılıkların yaşanıyor olması evliliklerin mutsuzlukla ve boşanmalarla sonuçlanmasına neden oluyor.

Türk toplumunun Alevilik-Sünnilik algısındaki evlilik yansıması Sünniler-Aleviler ile nasıl evlenme konusuna olumlu bakmıyorsa aynı şekilde Aleviler de Sünniler ile evlilik konusunda olumsuzdur. Alevilerin geleneksel Alevilik yapısında Alevi olmayanlar ile evlenmemelidir. Alevilerin evlilik konusundaki inançları Aleviler Sünnilere kız vermez fakat Sünnilerden kız alabilir, bunun temel sebebi de Aleviler kızlarına karşı kötü davranılacağına inandıklarıdır. Aleviler, Sünniler ile kızlarının evlendirdiklerinde kızlarının da Sünnileşeceği inancına kapılmışlardır.

Buna benzer bir diğer düşüncede Alevi-Sünni evliliklerinde Alevi ile evlenen Sünniler kendilerini özgür bir şekilde rahat olarak hayatlarını devam ettirebilirken, Sünni ile evlenen Aleviler daha fazla kısıtlanmaktadır. Aleviler de özgürlüklerinin kısıtlanacağı noktada kaygılar yaşadığı için Sünnilerle evlenmek istememişlerdir. Aleviler özellikle evlenecekleri Sünnileri kentlerde yaşayan değişime ve yeniliğe açık olan, daha iyi eğitim almış olanları seçmektedir. Bazen Alevi bireyler Sünni bireyler ile evlenmeyi tercih etse bile Alevi toplumlar ya da aileleri tarafından hoş karşılanmayacağı için Aleviler evlilik konusunda Sünnilerden biraz daha uzak kalmayı tercih etmişlerdir. Fakat Alevi ve Sünni gençler birbirinden etkilendiği noktada ne yapacaklarını bu konuda nasıl bir yol izleyeceklerini tam olarak bilmemektedirler. Aslında bu konuda toplum içerisindeki ön yargılar daha çok bireyleri olumsuz olarak etkilemektedir. Sünnilerin daha çok Alevilere karşı bakış açısının olumsuz olması Alevi toplumlarında evlilik konusunda önemli bir tehdit unsuru olmaya başlamıştır. Evliliklerin farklı mezheplerden olmamasına daha fazla bireyler yoğunlaşmıştır. Bu nedenle de bireyler kendi içlerinde daha çok evliliğe yönelmeye başlamışlardır. Alevi gençler Sünni gençlerle evlenmeyi istediklerinde

toplum tarafından hoş karşılanmayacağı hem de aile içerisinde olumsuzluklar yaşanacağı düşüncesiyle gençler daha çok kendi mezheplerinden olan bireylerle evlenmeyi tercih etmişlerdir. Alevi gençler genel anlamda Sünniler ile birlikte olmamayı ve onlarla aile ya da akraba olmamayı tercih ettikleri için kendi içlerinden daha çok evliliği tercih etmişlerdir. Alevi gençler genellikle kendi kimliklerinin devamlılığını sağlamak kendi kimliklerini korumak amaçlı tutumlar sergilemiştir. Farklı mezheplerden evlenen toplumlarda doğan çocuklar o toplum içerisinde kaybolacağı düşünüldüğü için bu tarz evlilikler hoş karşılanmamaktadır (Altuntaş,2002:24). Geçmişten günümüze değin Alevi – Sünni grupları birbirini sürekli olumsuz olarak etkilemiştir fakat bu olumsuzluğun temel nedeni ise, toplumların ön yargısal yaklaşımlarından kaynaklanır. Toplum içerisinde Alevi – Sünnilerin sürekli birbirlerine karşı şüphe ile bakmasına neden olmuştur.

Türk toplumunda Alevi ve Sünnilik bilinci konusunda bir diğer konuda Sünni-Türkler içerisinde Yezit ve Muaviye isimleri kullanılmamıştır. Yezit ismi ise genel olarak toplumca hoş karşılanmayan olumsuz olarak nitelenen bir isim olmuştur. Sünni çocuklarına genel olarak Hasan, Hüseyin, Ali ve Fatma gibi isimler verilmiştir. Kerbela’da Hz. Peygamberin torunlarının katledilmesinden dolayı olumsuz olarak değerlendirilmektedir (Turner,1979).

Kerbela’da olayın yaşanması bile aslında Sünnilerin duygusal anlamdaki ifadelerini ortaya koymaktadır. Bunların tamamı ele alındığında da Alevilere göre Sünniler yezid olarak adlandırılmışlardır.

Alevilik ve Sünnilik olgusunda Türk toplumu üzerinde etkili bir diğer sebep ise Alevilerdeki “mum söndü” kavramıdır. Sünniler bu konuda Alevilere karşı olumsuz ön yargılarla yaklaşmışlardır. Sünnilerin bu konu hakkında Alevilere karşı bakış açısı da Alevilerin cinsel hayatlarında çok rahat oldukları yönünde bazı iddiaların olduğu genel olarak cinsellik boyutuyla anne ve kız kardeş ayırt etmeden her şekilde cinselliğe düşkün oldukları Sünniler tarafından iddia edilmiştir. Aslında hem Aleviler hem de Sünniler birbirlerine karşı ön yargı ile bakmışlardır. Her iki tarafta kendi kimliklerini oluşturma pahasına diğer kimlikleri ötekileştirme yoluna gitmişlerdir.

Toplum içerisinde farklı kültürlerin farklı yaşam stillerinin olması doğal olarak bireylerinde yaşam standartlarını belirleme yolunda etkili olmuştur. Bireyler toplum içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri için illaki yaşanan toplumdaki kendilerine bir çerçeve oluşturarak devamlılığı sağlarlar. Farklı kimliklerin var olması Türk toplumu içerisinde de farklı dini küçük grupların meydana gelmesini sağlamıştır. Farklı kültürlerden etkilenen toplumlar normal olarak birbirine karşı da olumsuz bakış açısıyla yaklaşır. Çünkü Alevi ve Sünni kimlikleri içerisinde oluşan diğer alt kimlikler de Türk Toplumunda da kendine ait değerlerini yine kendine ait olumlu ve olumsuz özellikleri kısacası kendilerine ait benlikleri ortaya koymuşlardır. Fakat toplum da bu denli olumsuz örneklerin olması birbirlerine karşı olumsuz ve rakip olarak devamlılıklarını sağlamışlardır.

Özellikle Aleviler ile Sünniler arasında yaşanan olumsuzluklar Türk toplum yapısı içerisinde dâhil olduğu için ve yakın coğrafya da varlığını sürdürmeleri Alevi-Sünni arasında rekabetin artmasına neden olmuştur. Çünkü dönem içerisinde her iki tarafta kendi kimliklerinin devamlılığını sağlayabilmek adına kendilerini ispatlama yoluna gitmişlerdir. Geçmişte ise örneğin Osmanlı ile Selçuklu dönemine bakıldığında Sünniler devletten destek alıp kendilerini daha fazla ön plana çıkarmak amacıyla çalışmalar yapmışlardır. Fakat bu noktada Alevi topluluklarda Sünnilere karşı kendi kimliklerini korumak için çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan en önemlisi de Aleviler Sünnilerden ayrılan yönlerini daha olumlu bir şekilde ön plana çıkartarak kendilerini ispat yoluna gitmişlerdir. Fakat ne kadar Aleviler kendilerini ön plana çıkarmaya çalışsalar da Sünniler Alevilerin İslam ile olan bağlarının zayıflığını ön plana koyarak Alevilerin Müslüman olmadıklarını öne sürmüşlerdir. Müslüman olmayan Aleviler de Sünni toplulukları tarafından dışlanmaya başlamıştır. Türk toplumu içerisinde Sünnilerin Alevilere bu yönde bakış açısı aslında Alevi bireylerini ötekileştirmeye başlamıştır. Bu dönemde Sünnilerin Alevilere karşı bakış açısını yumuşatmak adına Aleviliğin İslamiyet ile bütünleştiğini, Aleviliğin aslında İslamiyet'in en güzel bir ifade şekli olduğunu dile getiren yaklaşımlar oluşmaya başlamıştır. Bu tarz yaklaşımla hem Aleviler Müslümanlaşma'ya daha yakın olabilir hem de Aleviler ötekileşmeden çıkmıştır. Aleviler kendi kimliklerini de korumak amaçlı İslamiyet' in en güzel yorumlanış biçimini ifade ederler (Engin,1999:280).

Aleviler aslında geçmişten günümüze kadar her daim Müslüman olduklarını dile getirmişlerdir. Fakat Sünni toplulukları Alevilerin Müslüman olduklarına dair iddialarını kabul etmemişlerdir. Aleviler de Türk toplumu içerisinde kendi kimliklerini koruyabilmek ve kimliklerinin devamlılığını sağlayabilmek için İslam'ın gerçek yüzünün Alevilik inancıyla mümkün olduğu iddia etmişlerdir. Bu dönemde bazı Aleviler İslam' dan ayrılarak Hristiyanlığın yeni bir mezhebinde yer almak isteyen bazı küçük gruplu Aleviler de toplum içerisinde kimlik karmaşası yaşandığı için onların İslami yani Müslümanlık yönleri kabul görmemiştir. Tam da bu bağlamda Sünnilerin Alevilere karşı bakış açısında Müslüman olmadıklarını ortaya koyabilecek ifadelerle yol açmıştır. Türk toplumu içerisinde Alevilerin Sünniler tarafından sürekli Müslüman olmadıklarına yönelik iddiaları nesnel anlamda ortaya çıkarılmadığı için zamanla bu söylemler dönüp dolaşarak gerçeklikten payını almaya başlamıştır.

Türk toplumunda Alevilerin büyük bir kesimi farklı görüşlere ya da inançlara maruz kalsalar da ya da öyleymiş gibi görünseler de Alevi bireyler toplum içerisinde kendi kimliklerinden, kendi kişiliklerinden ödün vermeden toplum içerisinde kendi benliklerini koruyarak devamlılıklarını sağlamışlardır.

Aleviler Türk toplumu içerisinde sürekli olarak kendi kimliklerini koruma çabasına girmişlerdir. Alevilerin bu denli kimlik korumalarının nedenleri ise, Alevi toplumu devlet de desteği ile Sünnileştirilmeye çalışılmış olması, Alevilerin köylerine onların istediği dışında camilerin inşa edilmesi, özellikle Din Kültürü derslerinde Alevi kimlikleri yok sayılarak Sünnilerin Müslüman yönlerinin sürekli anlatılması gibi sebeplerden ötürü Aleviler kendi kimliklerini koruma çabası içine girmişlerdir.

Alevilerin Türk toplumunda sosyal, dini ve kültürel anlamda kendi kimliklerini ön plana çıkarma ya da kendi kimliklerinin devamlılığını sağlamak için çaba sarf etmesi etkili olurken bir yandan da Sünnilerin de kendi kimliklerini koruma çabası dikkatleri çekmiştir. Aleviler Türk toplumunda dışlanmışken Sünniler de kimliklerinin tehdit altında olduğunun farkındadır.

Türk toplumundaki yaşam kalitesinin artması, kültürel faaliyetlerin zenginlik kazanmaya başlaması da zamanla Alevi – Sünni toplumları arasındaki öteki algısını kaldırarak yavaş yavaş toplum içerisinde ön yargılardan uzaklaşmıştır.

Sünni ve Alevi topluluklarının Türk toplumundaki yansımalarına özet olarak inceleyecek olursak, en temel unsur iki taraf içinde sosyal kimlikleri olmuştur. Çünkü hem Alevi hem de Sünni gruplar içerisinde birbirinden farklı olma anlayışı her iki grup içinde farklılıklarının ne olduğu önemli olmadan birbirini ötekileştiren bir anlayış olmuştur. İki grupta kendilerine kendi pencerelerinden bakarken her zaman iyi yönde ve olumlu olmuşlardır fakat birbirlerine eleştirel yönden baktıklarında ise her daim olumsuz pencereden bakmışlardır (Çamuroğlu,1994:38).

Sonuç olarak unutulmamalıdır ki toplumlar içerisinde farklı kimliklerin farklı değer yargıların olması ancak öteki kimliklerle meydana gelebilir. Toplum içerisinde hiçbir kimlik bir başına var olduğundan bahsedemez. Fakat buradaki en önemli husus ise toplum içerisinde bazı farklılıklar olmalı ve bizler bu farklılıkları kabul ederek kısaca farklılıkları fark ederek onlarla yaşayabilmeliyiz.

3.6. TÜRK TOPLUMUNDA YAPILANMA SÜRECİNDE ALEVİ SÜNNİ KİMLİĞİ

Günümüze bakıldığında Türk toplumu içerisinde bazı grupların geçmişte var olduklarını ve o döneme ait geleneklerini, değer yargılarını günümüze indirmek oldukça güç olacaktır. Zaman geçtikçe toplumlar arasındaki değişimler çözümler sık sık kendini göstermeye ve değişmeye başlamıştır. Türk toplumunda ya da aşırı gelenekçi bir toplum içerisine dünyaya gelen bebekler zamanla kendi benliklerinin farkına varmaya başladıkça kendilerini ait hissettikleri toplumlarda devamlılıklarını sağlayabilirler.

Çeşitli grup üyelerine mensup bireylerin devamlı ve kalıplaşan yönlerinin zamanla kendi kalıplarından çıkarak düşünce anlamında farklılaştıkları da gözlemlenebilmektedir. Türk toplumunu ön plana koyarak dini, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda toplum içerisinde yaşanan farklılaşmalar, gelişimler ve değişimler toplumun değişimine etkileşimine oldukça etken olmuştur (Erman,2005:129)

Türk toplumunda özellikle değişim Cumhuriyet öncesi dönemden başlamıştır fakat Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise daha fazla değişime uğramıştır. Cumhuriyet döneminin ilk zamanlarında Türk toplumu özellikle geleneksel olan yapısını koruyabilme ve bu yapının devamlılığını sağlayabilmek için çok çaba sarf etmiş olsa da toplum zamanla değişmeye başlamıştır. Bu dönemde değişen topluma uyum sağlamak, geleneksel bakış açısının yerini ilerleyen ve gelişen toplumların almaya başlamasıyla da toplumlar değişime açık hale gelmişlerdir. Türk toplumunda artık çeşitli grupların devamlılığını sağlayabilmek geçmiş düzeni savunmanın yerine gelecekteki ya da ileri toplum düzenini savunmak olmuştur. Örneğin, geçmişteki geleneksel gruplarca benimseniş olan Tanrı ile insan arasındaki ilişki kurmaya sebep olan dini ve mistik güçlere sahip olan otorite de sarsılmaya başlamıştır.

Bu yaşanan süreç içerisinde de, gelenekselliği savunan gruplar kendi kimliklerini anlamlandırma ya da kimliklerini sorgulama ihtiyacı hissetmişlerdir. Toplum içerisinde ki bu sorgulama anlayışı da gelenekselci toplumların yeniden kendi kimliklerini sorgulama ya da araştırma yönüne dönmüşlerdir. Türk toplumunda grupların birbirlerini yeteri kadar tanımıyor olmaları bireyleri yalnızca ya da yeteri kadar birbirini grubunu tanımayan, gelenek- görenek, örf ve adetlerini bilmeyen bireylerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Alevi ve Sünni topluluklarında da ortak kimliklerin belirlenmesinde Ziya Gökalp, Melikof ve Yaşar Ocak gibi ünlü kişiler çeşitli araştırmalar yaparak önemli katkılar sağlamışlardır. Yapılan bu çalışmalar ile birlikte Türk kültürüne ait olan ortak kimliğin yeniden oluşmasına katkı sağlayacak şiirsel, ahlaki ve töresel kodlardan faydalanılmıştır (Taşğın,2006:135).

Bu dönemde yaşanan göçlerde kent hayatında ortak bir yaşam alanını paylaşan insan toplulukları daha çok ortak problemlere ortak çözümler bulabilmek amacıyla karşılıklı bireyler arasında ilişki kurma sürecine gidilmesine mecbur kılınmıştır. Daha öncelerinde yapılan bir araştırmaya göre, Diyarbakır Alevilerinde geleneksel bakış açısına sahip olan bir kısım Alevi Sünniler ile yapılan evlilikleri düşkünlük olarak nitelendirmiştir. Fakat bunun yanı sıra kentlerde yaşayan Aleviler ise, Sünniler ile yapılan evlilikleri gayet normal olarak karşılamaktadır.

Yine Malatya’da yapılan bir araştırmaya göre, bir kısım denek yani %70 denek farklı gruplar ile yapılan evliliklere gayet normal bakarak farklı gruplardan olan evlilikleri onaylarken %30 luk kesim ise, farklı gruplarla yapılan evliliklere çok sıcak bakmamakla birlikte olumsuz da nitelendirmektedir. Bu da gösteriyor ki kentlerde yaşayan toplumların her türlü topluma ya da toplumlar arası etkileşime açık olduğunu gösterirken köylerde yaşayan toplumlar farklı toplumlarla yapılan evliliklere ya da herhangi bir etkileşime karşı olumsuz bir bakış açısı sergilerler.(Günay:81)

Türk toplumu içerisinde Alevi ve Sünni gruplar birbirleri ile çeşitli etkileşime girerek birbirinden olumlu olarak etkilenmişlerdir. Fakat Alevi – Sünni toplulukları arasındaki karşılıklı etkileşimler sadece belirli bir alan üzerinde olmamış toplumun din anlayışına üzerinde de etkili olmuştur.

Aslında genel olarak bakıldığında toplumlar sabit kalmış gibi gözükseler bile toplumlar sürekli bir gelişim, değişim ve hareketlilik içerisinde var oluşlarını devam ettirmektedir. Günümüzde Türk toplumunda da değişimi ve gelişiminde etkili olan noktalardan en önemlisi de modernleşme ve sanayileşme süreci olmuştur. Geçmişten günümüze değin gelen yanlış algıların başında da Sünni olabilmek için Sünni bir aileden dünyaya gelme ya da Alevi olabilmek için Alevi bir aileden dünyaya gelme gibi bakış açılarını yerini daha eşitlikçi, daha demokratik bir anlayışa bırakmıştır.

3.7. ANADOLU TOPLUMLARINDA ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISI

Toplumların ağdaşlaşma dönemlerinde yaşanan farklılıkları anlayabilmek oldukça güçtür. Alevi ve Sünni toplumlarda da ağdaşlaşma sürecinde yaşanan farklılıkları ele alabilmek ancak Aleviler ile Sünniler arasındaki kültürel anlamda ortak yönlerin olup olmadığı ele alınmalıdır.

Anadolu toplumlarında Alevilik ve Sünnilik algısını ele alabilmek için öncelikle toplumların içerisinde geçmişte günümüze kadar gelen değişimler ve benzerlikler incelenir. Daha sonrasında ise toplumda yaşayan Alevi ve Sünnilerin birbirleri ile ilgili söylemleri toplum içerisindeki kültürel anlamda yaşanan benzerlikler ve farklılıklara değinilir. Genel olarak Aleviler ve Sünniler arasında temele indirgenildiğinde benzerlikler görülmektedir. Fakat bazı alanlarda siyasi, sosyal, ekonomik, dinsel ve psikolojik farklılıklar da görülmektedir.

Toplum içerisinde Alevi ve Sünnilik algısı ata ve evliya kültüyle benzerlik göstermektedir. Yine Anadolu toplumlarına yansıyan bir diğer ritüel de Kurban Bayramı ve Hıdırellez bayramlarının hem Alevi hem de Sünni toplumlarında kutlanıyor olmasıdır. Nevruz bayramı da Anadolu toplumlarında hem Aleviler hem de Sünniler tarafından kutlanmaktadır. Fakat Aleviler Nevruz bayramına hem Hz. Ali'nin doğduğu hem de Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlendiği gün olduğu için daha çok önem verirken Sünniler baharın gelişinin habercisi olarak kutlama yaparlar. (Bal,1997:98)

Anadolu toplumları içerisinde Alevi ve Sünni köylerinde doğumlarda, ölümler ve düğün gibi geleneksel olaylarda benzerlikler görülmektedir. Geçmişten günümüze doğru Anadolu toplumlarındaki inanışlar yavaş yavaş modernleşerek bazı algılarını kaybetse de devamlılığını sürdürmeye çalışmaktadır. Örneğin evlilikler esnasında hem Aleviler de hem de Sünnilerde gelin ve damat için nikah kıyılırken Alevilerde nikahı kıyan kişi dede iken Sünnilerde nikahı kıyan kişi imamdır. Alevi ve Sünniler için gerek kız isteme gelenekleri olsun gerekse doğum gelenekleri olsun benzerlikler göstermektedir.

Anadolu toplumlarında yaşayan Alevi ve Sünnilerin gündelik yaşamları içerisinde de kullandıkları bazı ortak semboller de vardır. Bu geçmişten günümüze kadar devamlılığını sağlayarak gelmiştir. Günlük yaşam olarak da Alevi ve Sünni toplulukları benzerlikler göstermektedir. Gündelik yaşamlarındaki ev dizaynları, izlenen programlar ve birbirlerine seslenme yöntemleri bile benzerlikler göstermektedir.

Anadolu'da yaşayan Aleviler ve Sünni bireyler arasında kültürel birlikteliklerin olması ortak bir duygu ve düşünce etrafında toplanılması etken olmuş olsa da inançların algılanışı ve uygulanışı gibi konularda da farklılıklar görülmektedir.

Söz konusu Alevi ve Sünni bireyler yaşadıkları ortamda benzerliklerin olduğu gibi farklılıklarında olması muhtemeldir. Anadolu da bu denli benzerlikler yaşayan Alevi - Sünniler birçok farklılığı da ortaya koymaktadır. Alevi ve Sünni toplumlarında en önemli farklılaşma yöntemi mezhepsel olarak yaşanan ayrılıklar olmuştur (Eröz,2014:370).

Anadolu toplum yapısında Sünniler ile Aleviler arasındaki dini yönden en önemli farklılık Sünniler İslamiyet’i yani Kur’anın esaslarını inançlarının temeline oturtmuş ve İslamiyet’in şartlarını ön plana almışken, Aleviler de ise, temel olarak toplumlardaki inanç sistemi “Eline, diline, beline sahip ol” ilkesine temele almışlardır. Aslında bu anlayıp genel olarak Türk kültürünün genelinde yaygın olan bir anlayış olmuştur.

Alevi toplumlarındaki genel inanış soy olarak dedelerin soyundan geldiğine inanılmaktadır. Tarikatların düzenini ve dini anlamda otoriteyi sağlayanlar dedelerdir. Dedelerden başka hiç kimse dini otoritenin lideri konumunda olamazlar. Alevilerin dini törenleri olan cem törenleri de ancak dedelerin önderliği ile gerçekleşmektedir. Fakat zamanla dedelerde dini törenlerde etkinliklerini kaybetmeye başlamışlardır.

Anadolu’nun köylerinde yaşayan Alevi ve Sünniler farklılıklarını şu şekilde temellendirmektedir;

- Din adamları
- Geçmişten günümüze kadar gelen tarihi miras
- Devlet içerisinde siyasi partiler gibi çeşitli nedenlerle oluşmuş çıkar grupları.

Anadolu toplulukları içerisinde özellikle küçük köylerde yaşayan toplulukları bir araya getirme, ortak bir birlikteliği sağlama çocukluktan başlamaktadır. Köylerde okuma orasının düşük olması Alevi ve Sünnilerin ortak bir eğitim anlayışında buluşmasına neden olmuştur. Bu sayede Alevi ve Sünni köylerinde ortak eğitim alan çocuklar birbirlerinin bayramlarına ve toplantılarına saygı duymak zorundadırlar. Böylece hem Aleviler hem de Sünni çocuklar ortak bir kültür etrafında toplanmaya başlamışlardır.

Anadolu toplumlarında Sünni köylerinde yaşamlarını sürdüren Alevi bireylere Kızılbaş diye adlandırılmışken Alevi köyünde yaşayan Sünnilere’ de Yezit denilmektedir.

Genel olarak Alevi ve Sünni toplumları ele alındığında köyde yaşayan Alevi-Sünni bireyleri bu farklılığı tam anlamıyla yaşamamışlardır fakat şehirlerde yaşayan Alevi-Sünni bireyler bu farklılığı fazlasıyla yaşamışlardır.

Anadolu'nun köylerinde Aleviler ikinci sınıf olarak görüldüklerinden rahatsız olmuşlardır. Aslında aile içerisinde Alevi-Sünni farklılığını hiç hissetmediklerini fakat zamanla okula başladıklarında bu ayrımı hissetmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Bu nedenle de Alevi bireyler kendi kimliklerini ortaya koymakta, kendilerini ifade etmekte oldukça zorlanmışlardır. Bu dönemdeki genç nesilin bakış açısına göre Alevi-Sünni arkadaşlık olarak sorun olmayacağını fakat evlilik boyutuna gelindiğinde bazı sorunların yaşanacağı dile getirilmiştir.

Alevi- Sünni topluluklarında yapılan genel görüşmelere göre, Aleviler ile Sünniler arasında yukarıda da bahsettiğimiz gibi toplumsal yaşam stillerinde benzerlikler gözlemlendiği fakat benzerliklerden daha çok farklılıklar üzerinde yoğunlaştırdığı gözlemlenmiştir. Özellikle de köylerde yaşayan şehir yaşamlarından uzak olan toplumlar Aleviler ile Sünnilerin kısmen birlikte olduklarını fakat Aleviler hakkında tam olarak bilgi sahibi olmadıklarını söylemişlerdir.

Anadolu toplumlarında Alevi bireylerde kendilerini ötekileştirdiklerinin bilincinde olduklarını bu nedenle diğer insanlarla iletişim kurduklarında daha çok kendi kimliklerini ifade edemediklerini dile getirmişlerdir.(Bozkurt,2016:432)

3.8. ALEVİLİK VE SÜNNİLİK ALGISININ TÜRK TOPLUMUNA YANSIMASI

Alevi kavramı köken olarak Arapça bir kelimedir. Alevilik daha çok Ali yandaşları, Ali'yi seven, onun soyundan geldiğine inanılan bir kavramdır. Alevi kelime anlamı olarak farklı alanlarda araştırmalar yapan kişiler tarafınca da anlam olarak araştırılmıştır. Alevilerin genel olarak Türk toplumunda bıraktığı algı Kızılbaş olarak nitelendirilmiştir. Aleviler o dönemde başlarına kırmızı bir başlık taktıkları için Kızılbaş olarak tanınmışlardır. Kızılbaşlar asıl olarak Safevi Devleti döneminde bu algıyı oluşturmaya başlamışlardır. Türk toplumunda Safevi Devleti döneminde Şeyh Haydar aracılığıyla onun kendi birliklerini diğerlerinden ayırt edebilmek için bu isimlendirmeyi yaptığı düşünülmektedir.

Geçmişte yapılan araştırmalarca toplumlarda çeşitli isimler alan Alevi toplulukları zamanla yani 19. asırdan sonrasında Kızılbaş, Işıklar, Tahtacılar vb. gibi adlandırmalar yerini Alevi adlandırmasına bırakmıştır. Türkiye' de var olan Aleviler daha çok Ali yanlıları olduğu için diğer ülkelerde yaşayan Alevilerden ayırmak içinde

Anadolu Aleviliği olarak isimlendirilmişlerdir. Anadolu Aleviliği aslında Aleviliğin Türk toplumu üzerindeki etkisini daha fazla yansıtan bir özelliğe sahiptir. Anadolu Aleviliğinin amacı ise aslında toplum içerisinde bütünlüğü sağlamak yani Türk – Kürt olarak toplumdaki bireyleri ayırt etmeden toplumları tek bir çatı altında toplamayı amaçlamıştır.

Anadolu’da yaşayan Aleviler Müslüman olmaya başladıklarından beri kendilerine özgü olan kültürleriyle olsun, inanış biçimleri ile olsun ya da yaşam biçimleri ile olsun Sünnilere göre farklılıklar göstermektedir. Aleviler ile Sünniler arasındaki bu tarz farklılıklar başlarda olumlu gibi görünse de zamanla büyümeye başlayarak olumsuzluklara neden olmuştur. Bu olumsuzluklar da Türk toplumunda Aleviler ile Sünniler arasında çatışmaya neden olarak toplumlarda olumsuz bir algı oluşturmuştur.(Alevilik Araştırmalar Dergisi,2011:152)

Alevi-Sünni ayrışmasında görülen en büyük problemlerin başında güven ve diyalog eksikliğinin geldiği söylenebilir. Geçmişten gelen Alevi ve Sünnilerin birbirlerine karşı bakış açıları Türk toplumunda çeşitli ön yargılara ve güven sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. Türk toplumunda Alevi ve Sünni toplumlarının birbirlerine karşı güvensizlikleri ve diyalog anlamında yetersiz oluşları toplum içerisinde kültürlerin birbiri ile ayrışmasına neden olmuştur. Alevilik aslında Selçuklu devleti döneminde kendi kimliklerini tanımlayabilmeleri ile başlamış fakat Osmanlı dönemine gelindiğinde ise Aleviler asıl olarak kendilerinin bilincine varmaya başlamışlardır. O dönemde kendilerinin farkına varmaya başlayan Aleviler’ de çeşitli problemler meydana gelmeye başlamıştır. Bu problemlerde toplum içerisinde güvensizliğe ve diyalog anlamında kopmalara neden olmuştur. Bu dönemlerde Türk toplumunun yapısında çeşitli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden en önemlisi de saltanatın kaldırılması olmuştur. Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte Alevi toplumlar Türk toplumu içerisinde kendilerini dini unsurların dışında daha iyi ifade edebileceklerini, Türk toplumundaki anlayışın daha çok ulus-devlet ilişkisine dönüşmeye başlaması etkili olmuştur. Aleviler dini öğelerden biraz daha uzakta kalacakları için Cumhuriyete karşı bakış açıları daha pozitif olmaya başlamıştır. Dönemin gerektirdikleri sayesinde Alevilerin bazı bakış açıları daha çok modern olduğu için bu anlamda desteklenmeye çalışılmışsa da Cumhuriyet dönemi ile meydana gelen yeni bir rejimin oluşmaya başlaması aslında

Alevileri destekleyici gibi görünse de temelde ulus-devlet planlamasının Sünniler ile Türkleri desteklemek için oluşmuştur. Böylece Türk toplumu içerisinde Sünniler daha ön planda olurken aslında Aleviler ikinci planda olmaya başlamıştır.

Bu süreç içerisinde Alevilerin problemlerine yoğunlaşmak için gerekli çalışmalar yapılmak yerine Sünnilerin problemleri daha çok ön planda olmuştur.

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre, herkes dil, din, renk, ırk, cinsiyet, siyasi görüş, mezhep vb. nedenlerden dolayı ayırım gözetilmeksizin kanun önünde herkes eşit hak ve yükümlülüklerle sahiptir, ilkesi yer almaktadır. “(Taşkesen,2015:457) Fakat bu ifadeye göre uygun olarak hareket edilmediği de dikkatleri çekmiştir. Türk toplumunda Alevilerin tam olarak korunamadığı yönetimin daha çok Sünni olduğu ve bu nedenle de Sünnilerin daha çok ön planda olduğu inancı Alevi toplumlarında devlete olan güveni sarsmıştır. Sünniler ile Aleviler arasında yaşanan bu olumsuzluklarda iki toplum arasında kendilerini tam olarak ifade edememelerine neden olmuştur. Toplumsal temelli olan güven ve diyalog sorunları aslında Türk toplumunda da ne kadar değişiklikler yapılırsa yapılsın temelde zihniyetin, bakış açısının değişmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Türk toplumunun Alevilere karşı öncelikli olarak bakış açısının yani zihniyet olarak değişim yaşanması gerekliliği her ne kadar toplum içerisinde gelenek- görenek olarak değişimler yaşansa da etkili olmadığına değinilmiştir.

Toplumlar arasında asıl olarak barışı, güveni sağlayan halktır. Türk toplumu içerisinde de hem Aleviler hem de Sünniler temelde kendilerine toplumun özelliklerinden pay alabilmeli ki bu toplumu kabul etsin. Toplumların devamlılığını sağlamak için öncelikle toplumlar da bütünlüğü sağlayabilmek temele alınmıştır.

Geçmiş dönemlerde özellikle de Osmanlı döneminde Türk toplumunda çeşitli değişimler yaşanmıştır ama bu değişimlerde toplumlar içerisinde yaşanan olumsuzlukları engelleyememiştir. Toplum içerisinde bu tarz olumsuzlukların halen yaşanıyor olmasının sebebi toplumunun gerektirdikleri önemsenmeden yapılan değişimlerdir. Geçmiş dönemler incelendiğinde aslında Aleviler ve Sünniler, Türk ve Kürtler, Alevi ve Kürtler, Sünni ve Kürtler sürekli birlikte yaşamışlardır. Türk toplumunda çeşitli kültürlerin bir arada yaşaması ve toplumsal sorunların olmaması toplumsal güvenin, toplumsal ilişkilerin sağlam olarak devam ettiğinin göstergesidir.

Türk toplumu içerisinde hem Alevi hem de Sünniler olsun çok kültürlü toplumlarda genel olarak toplumsal bütünleşmede sorunlar yaşanmaktadır. Bu tarz çok kültürlü toplumlarda ciddi anlamda bir bütünleşmeden bahsedebilmek için kültürel anlamda bir bütünlük sağlamayı amaçlamaktan ziyade toplumsal kaynaklar temel alınarak bütünlük sağlamak amaçlanmıştır. Özellikle toplum içerisinde Alevi vatandaşlarının en sık yaşadığı sorun mahalle baskısı olmuştur. Alevilerin kültürel inançları, konuşmaları Türk toplumu içerisinde hoş karşılanmamış genel olarak ötekileştirilmiştir (Küçük,2003:905).

Geçmiş dönemlerde devlet yönetim şeklinin genel olarak Sünni bireyler olması devlet yönetiminde hem Sünni bireylerin hem de Alevi bireylerin isteklerini karşılayamamıştır. Türk toplumunda bu süreç içerisinde Alevi bireyler daha çok arka planda olmaya başlamıştır. Alevilerin toplum içerisinde sürekli ikinci planda olması bu toplumun daha çok kendi içine kapanmasına ve toplumdaki kendisini soyutlamasına neden olmuştur. Alevilerin bu durumunun topluma yansımaları olumsuz düzeyde olmuştur. Türk toplumu içerisinde Aleviler kendi içlerinde daha çok ortak bir hareketliliğe neden olmuş bu da toplum içerisinde duygu, düşünce ve inanış yönüyle ortak olan Alevi topluluklarını kendi içlerinde gruplamıştır.

Özellikle Osmanlı döneminde Aleviler daha çok kendi içlerinde oluşturdukları gruplarca kırsal kesimlerde yaşamlarını devam ettirirken ileriki süreçlerde yani Cumhuriyet dönemi ile birlikte Alevi toplumlarda kırsallardan kentlere doğru göç etmeye başlamışlardır. Kentlere yaşanan göçlerle birlikte kentlerde yaşayan Sünni toplumlara ile yüz yüze gelen Aleviler zorunlu olarak da Sünniler ile birlikte diyalog halinde olmuşlardır. Bu durumdan etkilenen tabii ki de sadece Aleviler değil aynı zamanda Sünni toplumlara da etkilenmiştir. Alevilerin yalnızlaştığı dönemde Alevilik kimliği kendince oluşturulan örgütlenmeyi devam ettirmeye çalışırken sürekli toplum içerisindeki düzene ters düşmüşlerdir. Onlar Türk toplumunda Sünni yöneticilerin ve Sünni devlet anlayışının daha fazla ön planda olmasından kaynaklı toplum içerisinde ters düşerek kendilerini ispatlama yoluna gitmişlerdir. Hem Aleviler olsun hem de Sünniler olsun karşılıklı olarak birbirlerinden gelen düşüncelere karşı genel olarak ters düşmüşlerdir.

Aleviler bu şekilde devlete karşı yaşayarak aslında kendi kimliklerinin devamlılığını sağlayabildiklerini düşünmüşlerdir. Eğer Aleviler bu dönemde devlete

karşı daha itaatkar olup kendi tavırlarından vazgeçerlerse tam bu noktada Aleviliğin sonlanacağı inancı olduğu için Aleviler devamlılığı sağlayabilmenin tek yolu olarak devlete karşı yani Sünniliğe karşı bir duruşun olması gerektiğini savunurlar. Alevilerin bu tavrı aslında Aleviler Türk toplumu içerisinde daha çok yabancılaşmaya gitmiştir.

Alevilerin Türk toplumu üzerinde oluşturduğu algı daha çok bu toplumların ön yargılı olması böylece de güven ortamının tam olarak sağlanmamasına yol açmıştır. Aslında Alevi toplumları ön kabul olarak kendi durumlarını kabul ederek bu şekilde yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Alevi toplumlarının yaşadıkları ortamda güven olmaması kendi inanış ve kültürlerini rahat bir şekilde ifade edememeleri de tamamen aslında devletten yani Sünni toplumlardan kaynaklı olmuştur. Türk toplumunun genel algısı Aleviler Sünniler kadar rahat hareket edememekte kendilerini onlar gibi rahat bir şekilde ifade edememektedir. Sünniler bu bağlamda kendi kimliklerini, inanışlarını ve düşüncelerini sağlam bir şekilde Türk toplumu içerisinde yansıtabiliyorken Aleviler kendilerini ifade edebilmek için temelde kendi bakış açılarına yönelik kalıpları değiştirerek devletin hoş gördüğü ya da toplumun kabul ettiği kalıba girerek kendilerini ifade edebileceklerdir (Şahin,2002:130).

Alevi toplumlarda kendi kimliklerinden vazgeçmeyi göze alamamışlardır.

Alevi toplumlarındaki genel bakış açısı şu şekildedir; Kendini suçsuz olarak nitelendiren toplum içerisindeki her birey bir kötü arama peşindedir. Kötülerden gelecek her şey hangi durum ve koşulda olursa olsun tehlikelidir.

Bu noktada kendilerini iyi olarak nitelendirenler ya kötülerini alt edecek ya da kötülerden gelecek her türlü olumsuzluğa dikkatli olacaklar. İyiler karşısında kötü olanlar ise, her zaman iyilerin olumsuzluğa düşmesini bekler, her an onların açığını bulmak için fırsat kollar.

Tıpkı Türk toplumunda oluşan Alevi- Sünni ilişkilerinin yansıması da buna benzerdir. Aleviler aslında yukarıda bahsedilen tüm atıflara uymaktadır. Aleviler kendi koşullarında kendi imkânları ile yaşamlarını sürdürmeye çalışırken devlet ve diğer Sünni toplulukları arasında güven sorunu da yaşamaktadır. Türk toplumunda Alevilere karşı oluşan algı, Alevilerin kendi yaşam biçimlerini sergileyebilmek için oluşturabilecekleri en iyi yöntem devletten gizli olarak kendi kimliklerini devam

ettirebilecekleri ortamlar olmuştur. Tabiki de Alevi toplumları nedensiz olarak devlete bir tepki koymamıştır.

Alevilerin toplum içerisinde sergiledikleri devlete karşı olumsuz bakış açının nedeni de devlete karşı olan güvensizlik probleminin kendilerine aşılınmış olmasıdır.

Her toplumda olduğu gibi Alevi toplumlarında yaşanan olaylara bağlı olarak kimlik değişimleri yaşanmıştır. Dönemsel olarak yaşanan alevi kimliklerinde daha fazla aidiyet duygusunun olması aslında Alevi kimliğine olan olumsuz bakış açılarının arttığına bir göstergesidir.

Hem Alevi toplulukları için hem de Sünni toplulukları için Türk toplumundaki yansımalarını ya da topluma bırakılan algıyı şöyle açıklayabiliriz, toplumların temelini sarsan şey dinsel olarak aidiyet duygularının ifade edilmesidir. Her iki toplum içinde tehlike de olan şeyler aslında kendi etnik grupları ve kendi anadilleri ise herkesle savaşabilecek konumdadırlar. Grup içerisinde farklı gruplara yönelmeler ya da farklı kimlikleri anlayabilme isteği toplum içerisinde zamanla oluşabilir. İnsanlar genel olarak kendi kimliklerinde ya da kendi kültürlerinde vs. sorun yaşıyorsa zamanla farklı kimliklere kayabilme isteği oluşur. İnsanların zamanla kendilerini Müslüman ya da Türk topluluklarına yakınlaşma onlardan biriymiş gibi hissetmeleri öncelikle kendi gruplarından artık soyutlanarak kendi gruplarına özgü olarak herhangi bir aidiyet duygusunun olmamasıyla başlar. Kendilerini Müslüman ya da Türklere ait hissetmeleri aslında o tarafta kendilerine böylesine olumlu düşünceleri hissettirecek bir ortamın sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Çeşitli nedenlerle ötekileştirilmiş insanların da zaman geçtikçe kendi içlerinde aidiyet sorunu yaşamaması olası değildir.

Alevi toplumlarında Tunceli civarında devlete olan tepki daha fazladır. Tunceli ili civarında devleti olan tepkinin bu denli fazla olmasının nedeni de Kürt olmaları ve Dersim olaylarının etkili oluşu. Tunceli civarında yaşayan halkın hem Kürt olarak nitelendirilmesi hem de devlete karşı öncesinden gelen tepkinin olması bu yörede yaşayan toplulukların çeşitli adlandırılmalarıyla etiketlenmesine böylece toplum içerisinde bölünmelerin yaşanmasına neden olmuştur.

Türk toplumu içerisinde olumsuz yansımaların başlıca temelleri de Alevilerin genel olarak Sünnilerden kaynaklı olarak tepki içerisinde olması Sünni olmayan diğer

bireyleri de olumsuz olarak etkilemektedir. Bu dönemdeki Alevi ve Sünni toplumlarında en çok ön planda olan konu toplumlar içerisindeki güven sorunu ve topluluklar arasındaki diyalog kurmama sorunu olmuştur. Alevi ve Sünniler arasındaki eşitsizlik olgusu daha çok Alevilerin dışlanmasına, kendilerini savunamamasına neden olmuştur. Türk toplumunda devlet yöneticilerinin genelde Sünni olması Alevilerin kendilerini tam olarak ifade edememelerine toplum içerisinde bir saygınlığının olmamasına neden olmuştur. Aleviler bu anlamda aslında kendi sorunlarının Sünni toplumlar olmadığını dile getirir, temel sorun devlettir yani yönetimdir. Çünkü yönetim-yöneticiler Aleviler ile Sünniler arasında güven sorununu aşmasına yardımcı olmamış tam tersine birbirlerine ters düşmesine neden olmuştur.

Türk toplumu üzerinde Alevi – Sünni yansımalarına dikkat çekeğimiz bir diğer konuda aileler ve çocuklarının tavırları olmuştur. Alevi ailelerin çocukları ile Sünni ailelerin çocuklarının birbirlerine düşmanca bir tavır içerisinde olmuşlar. Alevi aileleri toplum içerisinde daha fazla uyum içinde yaşanabilmesi için çabalamışlardır. Alevilerin inanç yöntemleri bakımından da zorlama ve şiddet yoktur. Aleviler genel anlamda zorda kalmış sıkıntı yaşayan toplumlara eşitlik çerçevesi içerisinde her daim yardımcı olmayı amaçlamıştır. Bu dönemde Alevi bireyler genel olarak Sünniler tarafından zarar gören kesim olmuştur.

Türk toplumunda yaşayan Aleviler geçmiş dönemlerde genel olarak güvenlik sorunu yaşamışlardır. Alevi toplumlarda en büyük değişiklik geçmişten günümüze doğru gelindiğinde genel olarak güvenlik sorununun yaşanmaması Alevi toplumlarının daha rahat nefes almasını sağlamıştır. Sürekli bahsettiğimiz gibi Alevi toplumlarında yaşanan diğer konu da ayrımcılık olmuştur. Aleviler genel olarak toplum tarafından ayrımcılıkla karşı karşıya kalmışlardır. Fakat Alevilerin bu ayrımcılıktan en fazla etkilendiği kısım ise, Aleviler kendi kimliklerini rahat bir şekilde ifade edememişlerdir. Aleviler bu dönemde yaşam korkusu ve telaşı içinde olduğu için kendi kimliklerini ön plana koyamamışlardır.

Aleviler kendilerinden olan toplumlarca yaşamayı tercih ettikleri daha çok yerleşim alanı olarak kıyı kesimlerini ve Avrupa'yı tercih etmişlerdir. İfade özgürlüğünün ve kendi kimliklerini rahatça ifade edebilecekleri toplumların olduğu böyle toplumlarda aleviler bu yerleşim yerlerini kendi evleri gibi benimsemişlerdir.

Yaşadıkları bu yerleşim yerlerinde hem kendi kimliklerinin devamlılığı sağlanmış hem de can ve mal güvenliği sağlanmıştır.

Ayrımcılık ile karşı karşıya kalan Alevi toplumları en çok da yönetici anlamında sorun yaşamıştır. Bunun başında da Aleviler işe alım süreçlerinde ya da farklı birimlere terfi noktasında bazen sorun yaşamaktadır.

Türk toplumu içerisinde 1990 dönem sonrasında özellikle devletin resmi kurumlarında Alevilere karşı bakış açısı zamanla kırılmaya başlanmıştır. Aleviler için çeşitli çalışmalar yapılarak Alevilere karşı iyi niyetli olduğuna dair sağlam adımlar atılmıştır. Devletin Alevi toplumlarına karşı göstereceği faaliyetlerden önce Alevi toplumları ile oluşan olumsuz algıyı kırmak amaçlı, Alevileri destekleyici amaçlı çeşitli görüşmeler yapılmalıdır. Toplum içerisinde ötekileştirilen Aleviler daha çok toplum içerisine dâhil olmaya, sevgi ve saygı içerikli görüşmeler öncelikli olarak planlanır.

Türk toplumu içerisinde Alevi ve Sünnilerin oluşturduğu algı geçmiş dönemlerde Aleviler hep ötekileştirilerek Sünnilerin öncelikli olması zamanla yeni dönemlere gelindiğinde Alevileri de destekleyici nitelikte olmuştur.

Aslında sadece Alevileri desteklemeden hem Alevi hem de Sünniler arasında eşitlikçi dengeyi kurarak birliktelik duygusunu geliştirmiştir. Alevi ve Sünni toplumları arasındaki güven duygusu ve birbirleri arasındaki sıkı bağ duygusu zaman geçtikçe ortak paylaşımlar olmaya başladıkça daha da güçlenmeye başlamıştır (Subaşı,2010:170).

SONUÇ

Toplumunu oluşturan her grup toplumsal yapının şekillenmesinde ve toplumların kimliklerinin oluşabilmesinde önemli etken olarak gözlemlenmiştir. Toplumsal yapının ve toplumsal devamlılığın sağlanabilmesi için grup üyelerinin toplum içerisindeki rolleri çok önemlidir. Her grup üyesi içinde yaşadığı toplumun değer yargılarına sahip çıkarak toplumun devamlılığını sağlayabilir. Alevi ve Sünni toplumları da kendi değer yargılarını topluma atfederek fakat bunu yaparken de farklı mezheplere saygı duyarak toplumsal devamlılığı ve bütünlüğü sağlayabilir. Türk toplum yapısında da genel olarak gelenekselci bir yapının hakim olması Sünni ve Alevi grupların önemli bir etkisi olmuştur. Alevi ve Sünni toplumları Orta Asya'dan beri taşıyabildikleri dini inanç ve kültürel değerlerini yeni benimseye çalıştıkları İslam'ı değerler ile birlikte bütünleştirerek devamlılığını sağlamaya çalışmışlardır. Sünni ve Alevi gruplar genellikle ortak dil, inanç ve kültürleri devam ettirmeye çalışılarda belli bir zamandan sonra siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı ortak paydalar yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Özellikle Alevi inancının ve toplumsal yapının oluşma sürecinde en önemli etken sözlü anlatım geleneğinin devam etmesidir. Bu geleneğin en önemli ürünleri ise deyişler de katılımların en fazla olduğu cem törenlerinde değinilmektedir. Alevi toplum yapısındaki bu sözlü anlatım geleneği, yeni nesillerin inancı benimseyecek biçimde sosyalleşmelerine katkı sağlayarak Alevi inanç sisteminin temel ilkelerinin korunarak sürekli sürecin en baştan tekrar tekrar anlatılması değerlerin devamlılığını da sağlamaktadır. Günümüzde ise, sanayileşme sürecinde olan, kentleşen ve hızlı bir şekilde gelişen teknoloji le birlikte toplumların kimliklerini sorgulamasına ve ayrışmaların oluşmasına neden olmuştur.

Alevi ve Sünni toplumlarındaki ilişkiler geçmiş dönemlerde kesin çizgilerle ayrışsa da günümüze doğru gelindiğinde Alevi – Sünni farklılaşmasının daha azaldığı dikkat çekmektedir. Alevi- Sünni toplumları gerek yaşayış biçimleri gerek inanış biçimleri bakımlarından sosyal-kültürel alanda farklılıklar göstermiştir.

Farklı renk, dil ve ırklardan oluşan insanların toplumda farklı görüşlere ve farklı inanış biçimlerine sahip olması olağan bir durumdur. Alevi ve Sünni toplumlarının kültürel anlamda en fazla sorun yaşadığı dönem Osmanlı ve Safevi devletleri arasındaki yaşanan sorunların olumlu olarak gelişme gösterememiş olmasıydı. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Alevi- Sünni ilişkilerinin çeşitli

olaylarla olumsuz yönde etkilendiği fakat günümüze gelindiğinde iki inanış biçiminin ve kültürün daha olumlu ilişkiler içerisinde oldukları da gözlenebilmektedir.

Toplumlar arasındaki bu farklılaşma tabii toplumda olumlu ve olumsuz olarak yansımıştır. Aleviler kendilerini rahat ifade edememişler bu nedenle de kendi benliklerini ön plana çıkaramamışlardır. Geçmişte Alevi kimlikleri Sünni kimliklerinin kısmen de olsa etkisi altında kalmıştır. Fakat günümüze gelindiğinde Aleviler de yavaş yavaş kendilerini daha iyi ifade edebilir, kendi kimliklerini ortaya koyabilen bir yapıya sahip olmaya başlamışlardır.

Türk toplumunda günümüze gelindiğinde Aleviler ile Sünniler arasında hoşgörü daha çok ön planda olmaya başlamıştır. Hem yaşam tarzları bakımından hem de inanç sistemleri bakımından her iki grupta birbirine hoşgörülü olmuştur. Anadolu’da yaşayan Alevi toplulukları daha önceden yaşamış olan hiçbir toplumun kültürü ile doğrudan ilişkili değildir. Alevilik genel olarak evrensellikten İslam’ın özünden etkilenmiş, millilikte ise, Türk kültürünün geçmişten günümüze kadar taşıdığı değerlerden almıştır.

Alevi demek Hz. Ali’ye bağlı olan bu noktada dini ve siyasi gruplar halinde birleşenler için kullanılan bir terimdir. Hz. Ali’yi seven, sayan ve ona bağlılığını gösteren gruplara Alevi denir. Sünniler ise inanç noktasında Hz. Muhammed’e bağlılıkları ile bilinirler. Zaman içerisinde Alevi ve Sünni toplumlarında değişimler meydana gelmiştir.

Alevi ve Sünnilerin gerek Türk toplumu içerisindeki uyumları gerekse çatışmaları toplum içerisine yansımıştır. Fakat her iki toplumun da birbirlerinin yaşayışlarına ve inanç sistemlerine hoşgörülü olması birçok sorunu da çözmüştür. Alevi ve Sünni toplumlarının başlıca farklılık yaşadığı inanç sistemleri toplumun yaşayış biçimini de şekillendirmeye başlamıştır. Bu anlamda farklılık yaşayan Alevi-Sünni toplumlarında ortak noktalar bulunmuştur.

Genel olarak Alevi-Sünni ilişkileri ve topluma yansımalarına değinecek olursak, Sünni-Alevi ilişkileri incelediğinde toplum içerisinde tamamen farklılıklar ya da tamamen benzerliklerden söz edemeyiz. Her iki inanç sistemi de kendi yaşadıkları kültürel değerlerini-inanış biçimlerini ait oldukları toplumlara yansıtmışlardır. Özellikle geçmiş dönemlerde daha çok siyasi içerikler nedeniyle iki grup arasındaki

iletişimin pek olumlu olduğundan bahsedemeyiz. Devletlerarası yaşanan mücadele iki toplumun birbirine karşı bakış açısını etkilemiştir. Diğer yönden iki toplum arasındaki kültür ve temel olarak ibadet farklılıklarının olması iki toplumun birbirine karşı yakınlaşmasını kısmen etkilemiştir. Yine iki toplum arasındaki evliliklerde yaşanan farklılıklarda toplumları birbirinden uzaklaştırırsa da şimdilerde daha ılımlı bakan özellikle genç insanların evliliklere olumlu bakış açısı Alevi-Sünni ayrımını yavaş yavaş ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde ise hem siyasi anlaşmazlıkların azalması hem de toplum içerisindeki sorunların en aza indirgenmesi anlaşmazlıkları daha azaltmıştır. Yapılan çeşitli araştırmalara göre, çeşitli ön yargıların olmasına karşılık iki toplum aynı ortamlarda eğitim alabildikleri, toplum içerisinde birlikteliklerini sağlayabildikleri aslında kültürel ve ibadet farklılıklarının yanı sıra tarihsel süreçteki olumsuzlukları da göz önüne alırsak her iki toplum da birbiri ile iletişime açık olmuştur.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, N. (2002). “Türkiye’de Etnik Kimlik, Din-Mezhep ve Siyaset”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 5 (2),
- Aydın, Erdoğan (2008). *Kimlik Mücadelesinde Alevilik* (3. Baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Aytaş, Gıyasettin (2010). “Hacı Bektaş Veli ve Thomas More’da Hümanizm”, **Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı 55, ss.139-148.
- Bal, Hüseyin (2002). “Alevi Bektaşî Nefeslerinde Toplumsal Bir Varlık Olarak İnsan”, *Folklor/Edebiyat*. Ankara: Başkent Matbaası. Cilt 2, Sayı 30, ss.187- 209.
- Bal, Hüseyin. *Sosyolojik Açından Alevi-Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi*. İstanbul: Ant Yayınları, 1997.
- Bayrak, Mehmet, *Orta Çağdan Modern Çağa Alevilik*, Özge Yay., Ankara 2004, s. 187, 189;
- Bayzan, Ali Rıza (2008). *Misyoner örgütlerin Kürt ve Alevi Operasyonu*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları. S.149
- Beriş Hamit Emrah (2000). “Cumhuriyetin ilk Yıllarında Din- Devlet İlişkileri”. *Türkiye Günlüğü*, 61, 31-40
- Beşikçi, İsmail (2003). “Alevilerde Kafa Karışıklığı”. *Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Dergisi*, 53, 2-19
- Bozkurt, Fuat (2006). **Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik**. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bozkurt, Fuat (2010). “Aleviliğin yeniden Yapılanma Sürecinde Toplum Devlet İlişkisi”. *Alevi Kimliği* (3. Baskı) Yurt Yay., İstanbul,
- Bulut, Faik, *Alisiz Alevilik*, Derfin Yay., İstanbul 1998, s. 480
- Çamuroğlu, Reha (1992). *Günümüz Aleviliğinin Sorunları*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Çamuroğlu, Reha (2000). *Değişen Koşullarda Alevilik* (3. Baskı). İstanbul: Doğan Yayınları
- Çamuroğlu, Reha. (1994). *Günümüz Aleviliğinin Sorunları*. İstanbul: Ant Yay.

- Çelebi, İlyas (2004). “*Geleneksel Ehli- Sünnet Anlayışının Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi*”, **Tarihte ve Günümüzde Ehl-i Sünnet**. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.
- Çetinkaya, Nihat (2004). **Kızılbaş Türkler**. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Dalkılıç, Mehmet (2008). “*Abdülkerim Eş-Şehristani'nin İslam Mezheplerini Tasnif Metodu*”, **Milel ve Nihal**, Cilt 5, Sayı 1, ss.141-155.
- Dedekargınoğlu, Hüseyin (2010). “*Dünkü Ve Bugünkü Alevilik*”, **Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi**, Sayı 56, ss.327-348.
- Dönmez, Mehmet (2003). *Sosyal Bütünleşme Açısından Alevilik Malatya Uygulaması* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi Malatya.
- Ecer, Ahmet Vehbi (2010). “*Büyük Türk Bilgini Mehmet Maturidi Ve Türk Kültürünü Destekleyen Görüşleri*”, **Hikmet Yurdu**, Cilt 3, Sayı 6
- Eğri, Osman, *Bektaşilikte Tasavvufi Eğitim*, Horasan Yay., 2. Baskı, İstanbul Kasım 2001, s. 165
- Engin, İ. (1999). “*Alevilerin Kendi Görüntüsünü Algılayışı ve Alevi İmajına Yönelik Bakış Açıları*”. *Türkiye’de Aleviler Bektaşiler*, İstanbul: SAV Yay.
- Erman, Tahire- Erdemir, Aykan, “*Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları*”, **AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, TESEV Yay., İstanbul 2005,
- Eyüboğlu, İ. Zeki (1989). **Alevilik-Sünnilik İslam Düşüncesi**. İstanbul: Der Yayınları
- Fığlalı, E. Ruhi (1990). **Türkiye’de Alevilik Bektaşilik**. Ankara: Selçuk Yayınları.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik’ten*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 40, Ekim-Kasım-Aralık 2006, s. 254.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1977), “*Kızıl-bas*”, İA, cilt 6, İstanbul: MEB Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1997) *Türkiye’ de Mezhepler ve Tarikatlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

- Güray, Cenk (2010). “Sema’dan Semah’a Sonsuz Bir Devir” **Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi**, Sayı 56, ss.119-152.
- İmam Cafer-i Sadık (1982). Buyruk. Haz. Fuat Bozkurt, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Kaleli, Lütfi (1996), Binbir Çiçek Mozaïği Alevilik, İstanbul: Can Yayınları.
- Kaleli, Lütfi (2000). *Alevi Kimliği ve Alevi Örgütlenmesi*. İstanbul: Can Yayınları
- Kaplan, Doğan (2010). **Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Kara, Mustafa , Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul: İletişim Yayınları,
- Karaca Ahmet (2004) Sultan Dergah Yayınları İstanbul
- Keskin, Yahya Mustafa (2004). *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği Elazığ Sünköy Örneği*. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Kutlu Sönmez, Aleviliğin Dini Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi”, İslamiyet Dergisi 2003, cilt 6, sayı 3
- Kutlu, Sönmez (2008). **Alevilik-Bektaşilik Yazıları**. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Küçük, Murat.(2002) “İkinci Sınıf Vatandaşlıktan Eşit Yurttaşlığa: Cemaat, Yurttaş ve Sivil Toplum Meseleleri Işığında Aleviler ve Cem Vakfı”, *Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Massicard, Elise (2007). *Türkiye’den Avrupa’ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*. (Çev. Ali Berktay)İstanbul: İletişim Yayınları.
- Melikoff, İrene (1993). *Uyur İdik Uyardılar* (2. Baskı). (Çev. Turan Alptekin)İstanbul: Cem Yayınları.
- Noyan, Bedri, (1985)*Bektaşilik- Alevilik Nedir?*, Doğuş Matbaası, Ankara Ocak,
- Ahmet Yaşar (2010). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri* (8. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öz, Baki (1995), Alevilikle İlgili Osmanlı Belgeleri, İstanbul: Can Yayınları..
- Subaşı, Necdet (2005), -Sırrı Fas Eylemek- Alevi Modernleşmesi, Ankara: Kitabiyat Yayınları.

- Subaşı, Necdet (2010). *Alevi Modernleşmesi Sırrı Faş Eylemek* (3. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Şahin, Şehriban(2002) “Bir Kamusal Din Olarak Türkiye’de ve Ulus Ötesi Sosyal Alanlarda İnşa Edilen Alevilik.” *Folklor ve Edebiyat*, sayı 29
- Şener Cemal,(1991) *Alevi Törenleri*, Ant Yayınları, İstanbul
- Şener, Cemal (1990). *Alevilik Olayı Toplumsal bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi*. İstanbul: Yön Yayınları
- Taşgın, Ahmet, **Türkmen Aleviler**, Ataç Yay., İstanbul 2006,
- Taşkesen, A. Ve Ceylan, Y. (2015) *Alevi-Sünni Farklılaşmasında Güven ve Diyalog*
- Türkdoğan, Orhan (1995). **Alevi Bektâşi Kimliği**. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Üzüm, İlyas (1997). *Günümüz Aleviliği*. İstanbul: İsam Yayınları
- Üzüm, İlyas, *Kültürel Kaynaklarına Göre Alevilik*, Horasan Yay., İstanbul 2004
- Vergin, Nur (2000). *Din Toplum ve Siyasal Sistem*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Watt, W. M. (2002). *Dinlerde Hakikat: Sosyolojik ve Psikolojik Bir Yaklaşım*. (Çev., A. V. Taştan & A. Kuşat), İstanbul: İz Yay.
- Yalçınkaya, Ayhan (2009), “Ahmet T. Karamustafa, Tanrının Kural Tanımaz Kulları İslam Dünyasında Derviş Toplulukları 1200-1550 (Çev. Ruşen Sezer)”. *Kitap Tanıtımı*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64-3, 239-250
- Yaman (Dede), Mehmet (2004), *Alevilik İnanç-Edep-Erkan*, İstanbul: Ufuk Matbaacılık.
- Yaman, Ali (2004), *Alevilik’te Dedelik ve Ocaklar*, İstanbul: Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları.
- Yaman, Ali (2006), *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Ankara: Elips Yayınları.
- Yaman, Ali (2006). **Orta Asya’dan Anadolu’ya Yesevilik, Alevilik, Bektâşilik**. Ankara: Elips Yayınları.
- Yapıcı A. (2004b). “Alevi ve Sünni Grupların Birbirlerine Yönelik Tutumlarını Belirleyen Faktorler Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir Değerlendirme”. *Tabula Rasa* 4 (10), 157-181.
- Yapıcı, A. (2004a). *Din, Kimlik ve Ön Yargı: Biz ve Onlar*, Adana: Karahan Kitabevi.

- Yavuz, M. Hakan (1999), “Alevilerin Türkiye’deki Medya Kimlikleri: “Ortaya Çıkıs”ın Serüveni”, Tarih ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektasiler ve Nuseyriler, İstanbul: Ensar Nesriyat.
- Yılmaz, Hulusi (2008). *Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik Ankara Örneği*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya
- Yörükan, Y. Ziya (2006a). **İslam Dini Tarihi**. Haz. Türkan Turgut. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yörükan, Y. Ziya (2006c). **Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar**. Haz. Turhan Yörükan. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Zelyut, Rıza (2010). **Türk Aleviliği**. Ankara: Kripto Kitaplar Yayınları
- Zelyut, Rıza, *Anadolu Aleviliğinin Kültürel Kökeni (Türk Aleviliği)*, Kripto Yay., 3. Baskı, Ankara 2010, s. 21.
- Zelyut, Rıza, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, Karaca Ahmet Sultan Dergah Yay., 10. Baskı, İstanbul Mayıs 2002, s. 22.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad Sema AĞAOĞLU
Doğum Tarihi 01.04.1991
Doğum Yeri NİĞDE
Medeni Durumu Bekar

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Telefon 0543 416 16 77
E-Posta sema_agaoglu@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

2005-2009 Niğde Remide Yılmaz Atabek Lisesi
2009-2013 Akdeniz Üniversitesi Felsefe Bölümü
2013-2018 Niğde Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans
2014 Mersin Üniversitesi Pedagojik Formasyon

İŞ DENEYİMİ

2013 – 2015 Niğde Final Temel Lisesi Rehber Öğretmen
2015 – 2016 Kayseri Final Koleji Rehber Öğretmen
2016 – 2017 Kayseri Doğa Koleji Rehber Öğretmen

SEMİNER VE KURSLAR

2011 Psikologlar ve Psikiyatristeler Derneği Temel Psikoloji Eğimi
2014 Pedagojik Formasyon
2014 I. Uluslararası Kırgızistan Aile İçi Şiddet Kongresi
2016 Erzurum Hizmetiçi Eğitim Rehberlik Kursu

2017

Etkili İletişim Semineri

PROJELER

2017 Bir “dizi” REKLAM tetkiki konulu Tübitak Projesi

YABANCI DİL

İngilizce

Orta düzey konuşma – yazma – anlama

BİLGİSAYAR BECERİLERİ

Bilgisayar

Microsoft Office (Word, Excel, Powerpoint)

DiĞER

Kendim Adıma: Eğitim alanında ve sosyal alanlarda kendimi bir üst seviyeye taşımak için katılabileceğim kurslar, seminerler ve eğitimleri takip ederek önce kendimi akabinde de öğrencilerimi aydınlatabilmeyi amaç ediniyorum.

Boş zaman kavramını kitap okuyarak, hayatımızın olmazsa olmazı sınav sistemini ele alarak ve gelecek nesilleri sosyal alanlarda doğru yönlendirebilmek adına çalışmalar yapıyorum.